

De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2023

Gronings Perspectief fase 4

Colofon

3 april 2024

Onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen en het Nivel, met gebruikmaking van het Groninger Panel van het Sociaal Planbureau Groningen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd met subsidie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Auteurs

Dr. Babet Kanis, Nivel
Drs. Chantal D'Amore, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Judith van der Molen, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Sanne Berends, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Maaïke Rozema, Nivel
Dr. Annette Scherpenzeel, Nivel
Josephine Scheffelaar, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Marjolein Boendermaker, Rijksuniversiteit Groningen
Prof. dr. Michel Dücker, Rijksuniversiteit Groningen/Nivel

Begeleidingscommissie

Dr. Melanie Bakema, Veiligheidsregio Groningen
Dr. Nienke Busscher, Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen (technisch voorzitter)
Drs. Iris Dijkstra, Gemeente Groningen
Drs. Harm de Jonge, Nationaal Coördinator Groningen
Drs. Merel Jonkheid, Groninger Bodem Beweging
Drs. Jacolien Masselink, Gemeente Eemsdelta
Drs. George Medendorp, Openbare Orde en Veiligheid, Gemeente Het Hogeland
Mw. dr. Bea van Meerveld, Instituut Mijnbouwschade Groningen (tot 1 januari 2024)
Prof. dr. Rob Meijer, Rijksuniversiteit Groningen
Drs. Susan Penterman, Instituut Mijnbouwschade Groningen (vanaf 1 januari 2024)
Drs. Isa Peters, Gemeente Groningen
Mw. Carin Roggen, Provincie Groningen
Dhr. Herman Rinket, Groninger Gasberaad
Dr. Edwin Spijkers, GGD Groningen
Drs. Gerda Steenhuis, Groninger Dorpen
Dhr. Simon Strous, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Drs. ing. Gert-Jan Swaving, Nationaal Programma Groningen
Dr. Elianne Zijlstra, Rijksuniversiteit Groningen

© 2024; Rijksuniversiteit Groningen. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Rijksuniversiteit Groningen.

Voorwoord

Gronings Perspectief is een onderzoeksproject dat sinds 2016 onafhankelijk de impact van de gaswinningsproblematiek voor bewoners onderzoekt. In de eerste twee fases van Gronings Perspectief (2016-2020) was Nationaal Coördinator Groningen opdrachtgever van het onderzoek. De derde fase van Gronings Perspectief (2020-2022) is tot stand gekomen met subsidie van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Begin 2023 is het onderzoek verlengd tot eind 2026, deze keer met subsidie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. De vierde fase van het onderzoek vormt een voortzetting, verdieping en intensivering van de derde fase van Gronings Perspectief. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Rijksuniversiteit Groningen en Nivel in samenwerking met het Sociaal Planbureau Groningen.

Het huidige rapport bevat informatie uit de eerste twee vragenlijstmetingen van Gronings Perspectief fase 4, beide uitgevoerd in 2023. Ook koppelen we in dit rapport opnieuw onze metingen aan gegevens over de versterkingsoperatie van de Nationaal Coördinator Groningen. Hiermee kunnen we inzicht bieden in de impact van verschillende versterkingsfases op onder meer gezondheid, veiligheidspercepties en vertrouwen.

Binnen het onderzoek en de totstandkoming van dit specifieke rapport werken we met veel partners samen. We zijn dank verschuldigd aan onze begeleidingscommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Nationaal Coördinator Groningen, Instituut Mijnbouwschade Groningen, Veiligheidsregio Groningen, Provincie Groningen, verscheidene gemeenten (Groningen, Het Hogeland, Eemsdelta), Groninger Dorpen, de Groninger Bodem Beweging, het Groninger Gasberaad, GGD Groningen, Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen en adviserende wetenschappers. De begeleidingscommissie adviseert de onderzoekers bij het bepalen van de koers en de uitvoering van het onafhankelijke onderzoek. De namen van de commissieleden die betrokken waren bij het huidige rapport zijn weergegeven in het colofon.

Daarnaast gaat onze dank uit naar de klankbordgroep van bewoners, die meedenkt over onderwerpen en vragen vanuit het perspectief van bewoners. Ook danken we de klankbordgroep van professionals die vanuit hun expertise en ervaringen in het werkveld feedback geven op, en meedenken met, ons onderzoek.

De coördinatie en het beheer van het Groninger Panel is in handen van het Sociaal Planbureau Groningen. We danken Femke de Haan, Ewout van Spijker en Roos Jelier voor de goede samenwerking. Vergelijkbare woorden van dank richten we ook graag

tot Kasper Nelissen, Harm de Jonge en Herman van Os van Nationaal Coördinator Groningen voor de uitwisseling van gegevens over de versterkingsoperatie.

Tot slot willen we de panelleden uit provincie Groningen bedanken voor het invullen van de vragenlijsten: zonder hun vrijwillige deelname is dit onderzoek niet mogelijk.

Michel Dückers en Annette Scherpenzeel
Onderzoeksleders Gronings Perspectief

Inhoudsopgave

Colofon.....	2
Voorwoord.....	2
Inhoudsopgave.....	5
Samenvatting.....	5
1. Achtergrond en methoden.....	12
Deel 1: Impact van schade op kernindicatoren.....	26
2. Gezondheid.....	27
3. Emoties.....	36
4. Sociale relaties.....	37
5. Ervaren veiligheid en risicoperceptie.....	45
6. Vertrouwen in overheden en instanties.....	48
7. Maatschappelijke ontwikkelingen.....	63
Deel 2: Impact van versterking op kernindicatoren.....	83
8. Gezondheid.....	84
9. Emoties.....	86
10. Sociale relaties.....	88
11. Ervaren veiligheid en risicoperceptie.....	90
12. Vertrouwen in overheden en instanties.....	92
13. Conclusie en aanbevelingen.....	94
Onderzoeksteam en betrokkenen.....	98
Referenties.....	99
Bijlagen.....	100

Samenvatting

Al jarenlang heeft de gaswinningsproblematiek een ingrijpende invloed op de levens van duizenden bewoners van provincie Groningen die dagelijks met de gevolgen worden geconfronteerd. Sinds 2016 maakt onderzoeksgroep Gronings Perspectief de verreikende gevolgen van de gaswinning voor de veiligheid, gezondheid en het vertrouwen van bewoners in overheden, instanties en de toekomst inzichtelijk. Het doel van Gronings Perspectief is om het maatschappelijk belang te dienen door middel van onafhankelijk onderzoek naar de psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners.

Gronings Perspectief: fase 4

Het huidige rapport bevat de resultaten van de eerste twee metingen van de vierde fase van Gronings Perspectief in 2023. Het was een jaar met belangrijke ontwikkelingen. Na de publicatie van het eindrapport van de “Parlementaire Enquêtecommissie Aardgaswinning Groningen” begin 2023 houden de bevindingen en de opvolging daarvan – deels uitgewerkt in de kamerbrief Nij begun (zie Box 1, p.77) - de gemoederen bezig. Hoewel de conclusies van de parlementaire enquête en de reactie van de Tweede Kamer overwegend positief worden ontvangen, blijven bewoners in afwachting hoe de aanbevelingen worden opgepakt. Groningers worden nog steeds geconfronteerd met knelpunten in het herstel en de versterking van woningen en onzekerheid over de toekomst van de gaswinning. Deze context, waarbinnen de metingen in dit rapport zijn uitgevoerd, blijft er een waarin burgers, zowel in Groningen als landelijk, de politiek wantrouwen en verandering zoeken. Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023 verruilen kiezers de traditionele middenpartijen voor de PVV en nieuwe partijen zoals NSC en BBB. In dit rapport besteden we daarom, naast de vaste onderwerpen zoals gezondheid en ervaren veiligheid, ook aandacht aan maatschappelijke ontwikkelingen en politiek vertrouwen.

Methode

In het voor- en najaar van 2023 zijn vragenlijsten afgenomen onder leden van het Groninger Panel. In beide vragenlijstmetingen zijn vragen aan bewoners gesteld over, onder andere, hun gezondheid, ervaren veiligheid, sociale relaties en vertrouwen in overheden en instanties (dit noemen we in dit rapport “kernindicatoren”). Daarnaast is aangesloten bij actuele kwesties en aandachtspunten in de gaswinningsproblematiek, zoals gevolgen en verwachtingen van de parlementaire enquête.

In het eerste deel van het rapport kijken we naar de **impact van schade**, waarbij we respondenten indelen in drie “schadegroepen”: geen schade, één keer schade of meerdere keren schade. In het tweede deel van het rapport staat de **impact van versterking** centraal, waarbij we vooral geïnteresseerd zijn in de fases van de versterkingsoperatie waarin respondenten zich bevinden.

Bevindingen

Impact van schade

De respondenten in het vragenlijstonderzoek met meerdere keren schade blijken ook in de nieuwste metingen structureel ongunstiger te scoren op verschillende uitkomstmaten. Dit is in lijn met bevindingen van eerdere rapporten. Zo blijven we door de tijd heen zien dat respondenten met meerdere keren schade lager scoren op verschillende maten van **gezondheid**. De algemene gezondheid en geestelijke gezondheid scoren binnen deze schadegroep lager, stressgerelateerde klachten en ook (voor het eerst gemeten in 2023) chronische gezondheidsproblemen komen juist vaker voor. In dit rapport stellen we daarnaast vast dat de gezondheid van bewoners vanaf 2021 een ongunstige ontwikkeling laat zien (voor chronische gezondheidsproblemen kan dit niet worden vastgesteld). Deze ontwikkeling is het sterkst onder respondenten met meerdere keren schade. Dit effect is er niet voor huisartsbezoeken: mensen ervaren dus wel meer klachten maar gaan niet vaker naar de huisarts.

Een vergelijkbaar verschil tussen schadegroepen is zichtbaar bij **emoties**. Respondenten met meerdere keren schade zijn structureel vaker boos, voelen zich vaker machteloos en zijn minder vaak hoopvol ten opzichte van respondenten zonder schade. Respondenten met meerdere keren schade ervaren over tijd ook een lichte stijging in machteloosheid, en een lichte daling in hoop. Daarentegen blijven de scores van respondenten zonder schade of met één keer schade door de metingen heen stabiel.

Respondenten met meerdere keren schade scoren structureel lager op ervaren **veiligheid** en hoger op waargenomen risico's dan respondenten in de andere schadegroepen, en dit verschil blijft door de jaren heen toenemen. Respondenten met meerdere keren schade schatten daarnaast het risico om in de knel te komen om financiële of andere redenen structureel hoger in dan respondenten met één keer of geen schade. In iedere schadegroep blijken de waargenomen risico's wat af te nemen in oktober 2023.

Respondenten met schade lijken echter wel meer **verbondenheid** te ervaren met de mensen in hun dorp/buurt dan respondenten zonder schade, en respondenten met één keer schade ervaren meer sociale hulp en steun. Deze verschillen blijven stabiel over de tijd heen. Het merendeel van de respondenten is lid van ten minste één vereniging (of andere sociale groep), en geeft aan niet minder tijd te zijn gaan besteden aan deze vereniging/groep naar aanleiding van de gaswinningsproblematiek. Onderlinge conflicten, spanningen, en concurrentie worden wel wat sterker waargenomen door respondenten met meerdere keren schade.

Het **vertrouwen** in overheden is over het algemeen vrij laag onder respondenten, en in alle schadegroepen daalt het vertrouwen in de Rijksoverheid, de gemeente, en het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) over de tijd heen. Maar er zijn wel verschillen te zien tussen schadegroepen: onder respondenten met meerdere keren schade is het vertrouwen in verschillende instanties over het algemeen lager. Daarnaast neemt het vertrouwen in Nationaal Coördinator Groningen (NCG) licht toe naarmate de tijd verstrijkt, met uitzondering van respondenten met meerdere keren schade.

Dat het vertrouwen in overheid en politiek laag is, wordt verder duidelijk uit de aanvullende vragen die we respondenten aan het vragenlijstonderzoek hebben gesteld. Hoewel er vanaf oktober 2022 een stijging in positieve verwachtingen is, zijn de verwachtingen over de **parlementaire enquête** gemiddeld gezien negatiever onder respondenten met meerdere keren schade. Deze respondenten zijn ook in sterkere mate negatief over de gevolgen van de **val van het kabinet** voor bewoners, hebben minder vertrouwen gekregen in **schadeafhandeling**, hebben vaker het gevoel geen invloed te hebben in de **politiek**, en zijn vaker bezorgd over de toekomst van de **regionale economie**. Echter, de regionale economie blijkt, in vergelijking met andere onderwerpen, relatief niet zo vaak een bron van zorg te zijn voor respondenten in het algemeen.

Opvallend is dat, ondanks bovenstaande zorgen, een grote meerderheid van de respondenten aangeeft dat de situatie rondom de gaswinning geen invloed heeft op hun beslissing om wel of niet te gaan **stemmen**. Wel geven respondenten met meerdere keren schade vaker aan dat de situatie sterker van invloed is op hun beslissing om te gaan stemmen in vergelijking met respondenten met één keer schade of geen schade.

Een overgrote meerderheid van de respondenten geeft aan niet bekend te zijn met de **kamerbrief Nij begun** (Box 1). Alhoewel de respondenten gemiddeld gezien lichtelijk positief zijn over de verwachte gevolgen van de kamerbrief voor bewoners

in het gaswinningsgebied, zijn deze positieve verwachtingen minder sterk voor respondenten met meerdere keren schade dan respondenten met één keer schade.

Over het algemeen geven respondenten aan zelf slechts een kleine rol te willen spelen in het **meedenken en beslissen** over kwesties rondom schadeherstel. Tegelijkertijd vinden zij dat een grote rol gespeeld zou moeten worden door zowel andere bewoners, belangenorganisaties, als regionale bestuurders en politici. Opvallend is dat respondenten met schade vaker aangeven zelf in grotere mate een rol te willen spelen dan respondenten zonder schade. Hiernaast vinden respondenten met meerdere keren schade vaker dan respondenten met één keer schade of geen schade dat regionale bestuurders en politici een grotere rol moeten spelen.

Samenvattend bevestigen de metingen uit 2023 opnieuw dat het hebben van meerdere keren schade aan woningen in negatieve zin doorwerkt in nagenoeg alle thema's die in de vragenlijsten onder bewoners zijn uitgevraagd. De confrontatie met schade, wat vaak voorkomt in de Groninger regio, uit zich in ongunstige zin in de veiligheid, de gezondheid, het vertrouwen in overheden en instanties, relaties met anderen, verwachtingen over de toekomst en de mate waarin gewenste veranderingen zullen plaatsvinden.

Impact van versterking

Een deel van de respondenten van de vragenlijst konden we koppelen aan de fase van versterking waarin hun woning zich bevindt. Daardoor konden we toetsen wat de impact voor Groningers is van een tweede risicobron: het versterkingsprogramma. Veel bewoners krijgen te maken met dit programma, uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van NCG, om huizen veiliger te maken. In Deel 2 van dit rapport is gekeken naar het effect van het ingaan van een nieuwe versterkingsfase. De analyses laten een ongunstige ontwikkeling zien in de **gezondheid** en **emoties** van respondenten die de eerste paar versterkingsfases doorlopen (ten opzichte van vóór de start van deze fases). Vanaf de opnamefase treedt deze ongunstige ontwikkeling al op. Vanaf de start van de uitvoeringsfase blijkt deze negatieve invloed het meest duidelijk: onder respondenten is een toename in stress-gerelateerde klachten en boosheid waarneembaar, en een afname in geestelijke gezondheid en ervaren gezondheid. Aan de andere kant zien we dat het afronden van de versterking(fases) juist een positieve invloed heeft op de gezondheid. Ook voelen respondenten zich vanaf het moment van complete afronding van de versterkingsoperatie minder boos en machteloos en meer hoopvol, en daarbij nemen hun stress-gerelateerde gezondheidsklachten af.

Na de complete afronding is ook een verbeterde **ervaren veiligheid** en een verminderde risicoperceptie te zien ten opzichte van vóór het afronden van de versterking. Opvallend is hier dat alleen voor veiligheid en risicoperceptie de verbetering al inzet vanaf de start van de uitvoeringsfase. Dit impliceert dat de start van de praktische versterking van het huis al resulteert in een verbetering van veiligheid terwijl een verbetering van gezondheid pas volgt na afronding van de versterking.

Waar het aankomt op **sociale relaties** zijn er geen grote veranderingen zichtbaar na het ingaan van nieuwe fases. Uitzonderingen zijn dat de sociale verbondenheid daalt na het aanbreken van de opnamefase vergeleken met de fase daarvoor en dat de ervaren hulp en steun afneemt na het ingaan van de fase van afgeronde bouw.

Het begin van de versterking (opname- en beoordelingsfase) leidt onder respondenten tot een verminderd **vertrouwen** in de Rijksoverheid en de gemeente ten opzichte van hun eerdere vertrouwen. Voor de NCG zien we echter een tegengesteld patroon: het aanbreken van de opnamefase gaat juist gepaard met een verhoogd vertrouwen in de NCG ten opzichte van de fase daarvoor. Het vertrouwen in buurtbewoners verandert niet per fase.

Aanbevelingen

Op basis van deze bevindingen formuleren we een aantal aanbevelingen. Hieronder zijn ze in verkorte vorm opgenomen. De aanbevelingen (nader uitgewerkt in Hoofdstuk 13) zijn gericht op concrete acties die overheden en instanties kunnen nemen om de impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners te verminderen. Iedere aanbeveling kan hier op zichzelf aan bijdragen.

1. Bewoners die meerdere keren aardbevingsschade ondervinden zijn er op allerlei terreinen het slechtst aan toe en het gaat ook geleidelijk slechter met hen. Voor deze groep is maatwerk en persoonlijke ondersteuning nodig, die hen niet zelf met nog meer procedures en regelingen belasten.
2. De gezondheid en impact van de gaswinningsproblematiek verschillen tussen leeftijdsgroepen. Jongeren hebben een slechtere geestelijke gezondheid en ouderen een slechtere fysieke gezondheid dan andere leeftijdsgroepen. De middelste leeftijdsgroep wordt het zwaarst getroffen door schade. Stimuleer enerzijds lokale activiteiten die de sociale cohesie versterken en ondersteuning bieden aan alle leeftijdsgroepen. Ontwikkel anderzijds specifieke programma's, platforms en initiatieven gericht op de geestelijke gezondheid van jongeren, met aandacht voor de impact van de

aardbevingsschade op hun leven en toekomst. Specifieke aanbevelingen gericht op ouderen zijn te vinden in het rapport van Rozema en collega's (2024) dat tegelijk met dit rapport verschijnt.

3. Om mensen die zich machteloos en niet gehoord voelen in de politiek weer vertrouwen te geven, is het van belang om bewoners in staat te stellen om mee te denken bij beleidsontwikkeling en besluitvorming (bijvoorbeeld middels een burgerberaad). Daarbij moet niet vergeten worden dat er ook bewoners zijn die geen behoefte hebben om een actievere rol te spelen. Bestaande vrijwilligersorganisaties en bewonersgroepen kunnen de schakel zijn om deze bewoners te informeren, te vertegenwoordigen en te ondersteunen (zoals de Vereniging Groninger Dorpen en Stut en Steun).
4. Versterking is nodig om de veiligheid van sommige bewoners te waarborgen; dit rapport wijst op een gunstig effect, ook al voelen bewoners die geen versterking hebben zich nog veiliger. Tegelijk gaat het proces van versterking gepaard met extra stressklachten. Dit kan wellicht voorkomen worden of beperkt worden door de focus meer op de bewoner te richten dan op het huis.

1. Achtergrond en methoden

Over Gronings Perspectief

Dit rapport is opgesteld door Gronings Perspectief, een onafhankelijk onderzoeksteam dat vanuit Rijksuniversiteit Groningen en Nivel, met subsidie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), de impact van de gaswinningsproblematiek voor bewoners van Groningen monitort. Gronings Perspectief houdt sinds 2016 deze “vinger aan de pols” door metingen uit te voeren bij het Groninger Panel van het Sociaal Planbureau Groningen met een representatieve afspiegeling van de inwoners van de provincie Groningen. De metingen zijn gericht op “kernindicatoren” zoals ervaren welzijn, geestelijke en fysieke gezondheid, veiligheidsgevoelens en risicobeleving, vertrouwen in overheden, instanties en de toekomst. Daarnaast worden interviews uitgevoerd met bewoners om inzicht te krijgen in het verhaal achter de cijfers. De metingen en interviews stellen ons in staat om ontwikkelingen over de tijd te volgen, verdieping aan te brengen en in te zoomen op actualiteiten en vragen die leven onder bewoners.

Gronings Perspectief fase 4: 2023-2026

In 2023 is de vierde fase van het onderzoeksproject Gronings Perspectief ingegaan. De werkwijze van eerdere fases van het onderzoek wordt voortgezet. Met vragenlijsten en interviews worden de impact van schade, schadeafhandeling en de versterkingsoperatie onderzocht in de periode 2023-2026. De vierde fase bevat meerdere onderzoekssporen, zoals interviews met bewoners, vragenlijst metingen onder bewoners van provincie Drenthe en analyse van beschikbare gegevens van de GGD Gezondheidsmonitor in samenwerking met GGD Groningen (voor een volledig overzicht: zie Bijlage 2). Over de resultaten van deze onderzoeken wordt separaat gerapporteerd. Het huidige rapport beperkt zich tot de panelmetingen van het Groninger Panel, een representatief panel van Groningers die jaarlijks vragenlijsten invullen (zie de volgende paragraaf). Parallel aan dit rapport verschijnt een tweede rapport (Rozema et al., 2024) waar de focus ligt op 20 interviews met ouderen, uitgevoerd in 2023, over hun welbevinden en hun ervaringen met de versterkingsoperatie.

Over het huidige rapport

In dit rapport richten we ons op de twee metingen onder het Groninger Panel in 2023, waarbij we voornamelijk kijken naar de relatie tussen het hebben van schade aan de woning en kernindicatoren als gezondheid. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) rapporteert meer dan 200.000 meldingen van fysieke schade tot nu toe.¹ Schade aan woningen komt dus veel voor, en daarnaast is gebleken dat het hebben van meerdere keren schade gerelateerd is aan belangrijke indicatoren zoals gezondheid en ervaren veiligheid (zie bijvoorbeeld Dücker et al., 2023). Het is van belang de blootstelling aan schade en de relatie tussen schade en zulke indicatoren over de jaren te blijven volgen.

Maar schade is niet de enige stressor – ook de versterkingsoperatie heeft een grote impact op de levens van bewoners in Groningen. Meer dan 27.000 adressen zitten in de werkvoorraad van Nationaal Coördinator Groningen (NCG), die de taak heeft gebouwen te onderzoeken en zo nodig te versterken. Deze versterking vindt plaats op basis van de Meijdam-norm: “ieder persoon mag per jaar maximaal een kans van 1 op 100.000 hebben om bij een aardbeving te overlijden door het instorten van een gebouw, of afbrokkeling van onderdelen daarvan”.² Als een gebouw hier niet aan voldoet, moet het worden versterkt. Maar deze versterkingsoperatie heeft mogelijk een grote impact op de levens van bewoners. Het proces is voor velen langzaam en stroperig gebleken, wat daarnaast gepaard gaat met een gebrek aan eigen regie en gevoelens van machteloosheid. Voor sommigen betekent het ook dat ze voor een langere periode (soms jaren) hun huis moeten verlaten en tijdens de versterkingsoperatie in een zogenaamde wisselwoning moeten wonen. Uit de internationale literatuur blijkt dat dit, zeker op de lange termijn, desastreus kan zijn voor het welzijn. Studies beschrijven dat slachtoffers van rampen (zoals terroristische aanslagen of tornado's) er jaren na de ramp slechter aan toe waren als zij elders moesten wonen (Uscher-Pines et al., 2009). De gezondheidseffecten worden relevant geacht voor ieder evacuatie- of relocatieprogramma (Adams et al.; 2023). Daarom koppelen we de data van de panelmetingen aan gegevens over de versterkingsoperatie. Met deze gegevens kunnen we analyseren of verschillende fases van de versterking, en aanvullende variabelen zoals het huis moeten verlaten, gerelateerd zijn aan kernindicatoren zoals gezondheid.

¹ <https://www.schadedoormijnbouw.nl/dashboard>, geraadpleegd op 21 maart 2024.

² Zie <https://dashboardgroningen.nl/versterken-en-veiligheid>

Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel ligt de focus op de impact van *het hebben van schade* op kernindicatoren (o.a. gezondheid, veiligheidspercepties). In het tweede deel ligt de focus op de impact van *het doorlopen van de versterkingsoperatie* op dezelfde kernindicatoren. Ook in de onderstaande paragraaf over de methoden wordt dit onderscheid gemaakt onder het kopje 'analysemethoden'.

Methoden

Panel en antwoorden

We maken gebruik van data uit vragenlijsten die zijn afgenomen bij panelleden van het Groninger Panel. Dit panel bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van de inwoners van Groningen van 18 jaar en ouder en telt ruim 8.000 panelleden die voor iedere vragenlijst worden aangeschreven. Het panel is een representatieve mix van jongeren (vanaf 18 jaar), ouderen, opleidingscategorieën, mannen en vrouwen, mensen met variatie in inkomen uit alle Groningse gemeenten. Uitgebreide informatie over de werving van het Groninger Panel is te vinden in de verantwoording van het Sociaal Planbureau.³

In april 2023 en oktober 2023 zijn vragenlijsten uitgezet onder de panelleden. De eerste vragenlijst is uitgezet op 20 april 2023. Respondenten konden tot 18 mei 2023 deze vragenlijst invullen (we refereren in dit rapport naar deze meting als de meting van april). De tweede vragenlijst is ingevuld in de periode tussen donderdag 28 september en 27 oktober 2023 (we refereren in dit rapport naar deze meting als de meting van oktober). De antwoorden op deze vragenlijsten is opgenomen in Tabel 1.1.

Tabel 1.1 laat de antwoorden zien van het panel in de twee metingen van 2023. De antwoord percentages liggen onder de 50% en zijn ongeveer gelijk aan die van de twee metingen in 2022 (Gronings Perspectief fase 3).

³ Zie

<https://sociaalplanbureau Groningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2023/06/Onderzoeksverantwoording-Groninger-Panel-2023.pdf>

Tabel 1.1: Antwoorden op de meting van april 2023 en oktober 2023

	Antwoorden vragenlijst april 2023	Antwoorden vragenlijst oktober 2023
<i>n</i>	3757	3402
<i>% van panel</i>	45%	40%
<i>n (compleet)</i>	2859	2801
<i>% van panel</i>	34%	33%

Non-respons

Om te controleren of de non-respons de samenstelling van het panel en dus de resultaten van het onderzoek beïnvloeden, hebben we aanvullende analyses gedaan naar de verschillen tussen respondenten die zowel de vragenlijst van april en oktober 2023 hebben ingevuld en respondenten die in 2023 maar één vragenlijst hebben ingevuld. Tabel 1.2 geeft een overzicht van de respondenten die tijdens Gronings Perspectief fase 4 in ieder geval één vragenlijst hebben ingevuld.

Uit de verdiepende analyses blijkt dat non-respons niet kan worden verklaard aan de hand van de schadegroep waartoe respondenten behoren. De non-respons was het hoogste onder vrouwen en jongeren. Deze conclusie komt overeen met de conclusie over de metingen uit 2022 in het rapport van Gronings Perspectief fase 3.

Tabel 1.2: (Non-)respons op de metingen van april en oktober 2023

	Alleen meting april 2023	Alleen meting oktober 2023	Beide metingen	Totaal respondenten GP-4
<i>N (compleet)</i>	883	698	1938	3519
<i>%*</i>	25%	20%	55%	100%

* *Percentage van panelleden dat in 2023 tenminste één vragenlijst heeft ingevuld.*

Samenstelling vragenlijsten

In beide vragenlijsten zijn verschillende kernindicatoren van Gronings Perspectief aan de orde gekomen, namelijk gezondheid, emoties, sociale relaties, ervaren veiligheid en vertrouwen. Daarbij is gebruikgemaakt van (schaal)vragen zoals gebruikt in eerdere metingen. Op die manier kan de ontwikkeling in deze variabelen worden vastgesteld. Tabel 1.3 biedt een meer uitgebreide toelichting op deze kernindicatoren en op welke schaal zij zijn gemeten.

Naast deze kernindicatoren zijn in beide metingen ook enkele specifieke thema's aan de orde gekomen. We hebben onder andere aanvullende vragen gesteld over sociale relaties, de parlementaire enquête en politiek vertrouwen. Zie Bijlage 1 voor de complete lijst met vragen en onderwerpen.

Tabel 1.3: Kernindicatoren en schalen zoals herhaaldelijk toegepast in Gronings Perspectief.

Geestelijke gezondheid	Geestelijke gezondheid wordt gemeten aan de hand van de MHI-5 (Berwick et al., 1991), een schaal die bestaat uit vijf vragen over mentale gezondheid. De scores op de schaal lopen van 1 t/m 100, waarbij een score van hoger dan 60 doorgaans als ‘gezond’ wordt aangemerkt.
Ervaren gezondheid	Ervaren gezondheid wordt gemeten aan de hand van één item afkomstig uit de RAND-SF-30 waar respondenten wordt gevraagd hoe goed hun gezondheid over het algemeen is. Scores lopen van 1 (erg slecht) tot 5 (uitstekend).
Stressgerelateerde klachten	Respondenten wordt gevraagd in hoeverre zij in de afgelopen vier weken last hadden van de volgende klachten: 1) hartkloppingen, 2) duizeligheid of licht in het hoofd, 3) prikkelbaar of irritatie, 4) moeheid. Ze konden reageren op een schaal van 1 (nooit) tot 6 (voortdurend). Voor de analyses is een somscore gemaakt, waardoor de scores op deze maat van 4 t/m 24 lopen, waarbij een hogere score ‘meer klachten’ en dus ‘minder gezond’ betekent.
Huisartsbezoek	Voor de analyses met deze maat hebben we het percentage respondenten berekend dat aangeeft in de afgelopen twee maanden voor zichzelf contact te hebben gehad met de huisarts.
Emoties	Respondenten wordt gevraagd in hoeverre zij zich in de afgelopen vier weken 1) hoopvol, 2) machteloos en 3) boos voelden. Scores lopen van 1 (nooit) tot 6 (voortdurend).
Sociale relaties	Ik krijg de hulp en steun die ik nodig heb van de mensen in mijn dorp of buurt (Zimet et al., 1988). Ik voel me verbonden met de mensen in mijn dorp of buurt (Leach et al., 2008).
Ervaren veiligheid	Respondenten konden aangeven hoe veilig ze zich de afgelopen vier weken voelden op de plek waar ze woonden in verband met de gaswinning, op een schaal van 1 (zeer onveilig) tot 5 (zeer veilig).
Risicoperceptie	We vroegen respondenten de kans in te schatten dat zij 1) aardbevingen meemaken, 2) eigendommen worden beschadigd als gevolg van gaswinning, 3) verwond raken als gevolg van een aardbeving, 4) in de knel komen om financiële redenen, en 5) in de knel komen door alsmear meer procedures en gedoe rondom schade en versterking. Scores lopen van 1 (zeer kleine kans) tot 5 (kans is zeer groot).
Vertrouwen	Respondenten konden aangeven hoeveel vertrouwen ze in verschillende overheden en instanties hadden. Scores lopen van 1 (helemaal geen vertrouwen) tot 5 (heel veel vertrouwen).

Opleidingscategorie

Om iemands opleiding te kwantificeren zijn er drie opleidingscategorieën aangemaakt: categorie A, B, en C, waarin de totale opleidingsduur en het theoretische gehalte oplopen van geen onderwijs, basisonderwijs en VMBO tot HBO en wetenschappelijk. Het onderzoeksteam heeft de keuze gemaakt om het woord 'opleidingsniveau' en termen als 'laag' of 'hoog' zoveel mogelijk te vermijden. In Tabel 1.4 zijn alle antwoordmogelijkheden ingedeeld in een van de drie categorieën. Als we in de rest van het rapport spreken over opleidingscategorie A, B, of C, dan gaat het om de indeling zoals in deze tabel geschetst.

Tabel 1.4: Indeling van opleidingscategorieën.

Categorie A	Categorie B	Categorie C
Basisonderwijs (lagere school)	HAVO/VWO (HBS, MULO-B, Lyceum)	HBO (bijv. HTS, HEAO, Sociale Academie, Kweekschool, PABO, HAS, WO-bachelor)
Geen opleiding	MBO (bijv. MTS, MEAO, UTS)	Wetenschappelijk onderwijs (universiteit)
LBO (bijv. LTS, LEAO, huishoudschool)		Wetenschappelijk onderwijs (WO-bachelor, WO-master, PhD)
VMBO, MAVO (MULO)		

Analysemethoden

In alle analyses toetsen we de statistische significantie van de bevindingen. We rapporteren enkel de bevindingen die statistisch significant zijn op een niveau van $p < .05$. Dit betekent dat, als er in de gehele populatie géén verschil zou zijn, de kans dat we in deze steekproef toch een effect vinden kleiner is dan 5%. Deze kleine kans maakt dat we met redelijke zekerheid kunnen zeggen dat het gevonden verschil betekenisvol is voor de populatie. Wanneer we bevindingen bespreken die niet statistisch significant zijn, zetten we dat er expliciet bij.

Hieronder bespreken we de analysemethoden per deel van het rapport (Deel 1 gaat over de impact van schade; Deel 2 over de impact van versterking).

1a. Impact van schade op kernindicatoren (Deel 1)

In de analyses maken we gedurende de hele looptijd van Gronings Perspectief al gebruik van een onderscheid in groepen respondenten op basis van het aantal keer zelfgerapporteerde schade (geen schade, één keer schade en meerdere keren schade; zie Tabel 1.5 voor de verdeling van aantallen respondenten over de schadegroepen). In dit deel van het rapport houden we geen rekening met hoe lang iemand al schade heeft. Eerder onderzoek waarin deze zelfrapportage is gekoppeld aan het schaderegister van TCMG (Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen; inmiddels vervangen door IMG) wijst uit dat de zelfrapportage een betrouwbare indicator blijkt van de impact van schadeproblematiek op bewoners (Stroebe et al., 2020).

Deze zelfgerapporteerde maat van schade wordt in elke meting opnieuw uitgevraagd, zodat we beschikken over de meest recente schadegegevens van respondenten. Dit rapport wijkt in de rapportage hiervan echter enigszins af van voorgaande rapporten. In voorgaande rapporten deelden we respondenten bij iedere meting opnieuw in één van de drie hierboven genoemde schadegroepen. In dit rapport delen we respondenten alleen op basis van hun laatste gerapporteerde schade in. Op deze manier zitten dezelfde respondenten door de tijd heen in de analyses steeds in dezelfde groep. Hierdoor kunnen we beter vergelijken of schadegroepen door de tijd heen veranderen, zonder dat deze verandering toe te schrijven is aan wisselingen in de samenstelling van de schadegroepen. Deze manier van indelen introduceert een ander soort ruis: respondenten die pas in latere fases in het onderzoek schade hebben gekregen worden ook in eerdere metingen ingedeeld alsof ze toen al wel schade hadden. Mede daarom laten we in dit rapport niet meer de hele tijdlijn vanaf het begin van het onderzoek (2016) zien, maar

begint de tijdslijn van de figuren in april 2021, de eerste meting van fase 3 van dit onderzoeksproject. Vanaf 2021 rapporteert het grootste deel van de respondenten in alle metingen in dezelfde groep te zitten en daarom verwachten we geen problemen met de interpretatie van de analyse. Hiernaast is deze respondentengroep relatief groot door de nieuwe werving van respondenten in het begin van 2021.

Om toch ook de ontwikkeling in de tijd vanaf het begin te zien én daarbij de indeling van schadegroep zoals per individuele meting gerapporteerd, verwijzen we naar Bijlage 3.

In alle analyses wordt gecontroleerd voor geslacht, opleidingscategorie en leeftijd.

Tabel 1.5: Aantal respondenten per schadegroep zoals ingevuld in de vragenlijst van oktober 2023.

	Geen schade	Eén keer schade	Meerdere keren schade
N (%)	933 (31%)	681 (23%)	1394 (46%)

1b. Verdiepende analyses: toetsen van verandering over tijd (Deel 1)

Zoals hiervoor genoemd, volgt Gronings Perspectief ontwikkelingen door de tijd. Dit doen we doorgaans beschrijvend, maar in dit rapport toetsen we ook of er sprake is van veranderingen over de tijd: is er bijvoorbeeld een statistisch significante daling of stijging te zien in gezondheidsscores voor alle respondenten, of wellicht specifiek voor één van de schadegroepen? En is een geobserveerde daling of stijging over de tijd wellicht sterker of zwakker voor respondenten in verschillende schadegroepen? Hiermee kunnen we bijvoorbeeld nagaan of een waargenomen gezondheidsachterstand van één van de schadegroepen afneemt of juist toeneemt over tijd relatief aan de andere schadegroepen. Dit doen we door multilevelanalyses uit te voeren met focus op de interactie tussen tijd en schadegroep.

Deze verdiepende analyses richten zich op respondenten die ten minste één van de zes metingen hebben afgerond tussen april 2021 en oktober 2023. Dit komt neer op een totaal van N = 5405 respondenten.

1c. Maatschappelijke ontwikkelingen (Deel 1)

Naast de analyses over de impact van schade en versterking op de kernindicatoren, laten we in dit rapport ook de relatie tussen schade en onderwerpen die we één keer hebben voorgelegd aan respondenten zien. In het huidige rapport gaat het om aanvullende vragen over sociale relaties, vertrouwen in instanties, maatschappelijke ontwikkelingen, de parlementaire enquête en politiek vertrouwen. Het gros van de maten die we één keer hebben gemeten laten we zien in staafdiagrammen. Daarbij wordt ook aangegeven of de staven statistisch significant van elkaar verschillen met “ns” (dit betekent dat het verschil niet significant is), of met “ $p < .05$ ”. Dit betekent dat, als er in de gehele populatie géén verschil zou zijn, de kans dat we in deze steekproef toch een effect vinden kleiner is dan 5%. Deze kleine kans maakt dat we met redelijke zekerheid kunnen zeggen dat het gevonden verschil betekenisvol is voor de populatie.

1d. Analyses open vragen (Deel 1)

De vragenlijsten bevatten naast een overwegend groot aandeel aan gesloten vragen, ook enkele open vragen. De respondenten kregen bij enkele gesloten vragen bovendien de mogelijkheid om hun antwoord in een open antwoordveld toe te lichten. Bij het analyseren van deze toelichtingen en de antwoorden op de open vragen hebben we gekeken welke thema's aan de orde komen in de antwoorden. Op basis van deze thema's is een codeerschema opgesteld. Vervolgens zijn aan elk gegeven antwoord één of meerdere codes toegekend, behorende bij de thema's die in het antwoord genoemd worden. Om ervoor te zorgen dat de codering van antwoorden zorgvuldig en consistent gebeurt, zijn de codes uitgebreid besproken met de codeurs (onderzoekers van Gronings Perspectief en een onderzoeksassistent) en toegelicht met diverse voorbeelden van antwoorden die tot deze codes behoren. Bij antwoorden die niet eenduidig zijn, is de codering door twee onderzoekers bekeken en beoordeeld.

2a. Impact van versterking: Databronnen (Deel 2)

Naast de impact van het hebben van schade, onderzoeken we ook de impact van de versterkingsoperatie op dezelfde kernindicatoren. Om vast te stellen of een respondent te maken heeft met de versterkingsoperatie maken we gebruik van data van NCG (zie Bijlage 4 voor een overzicht van beschikbaar gestelde gegevens). Door deze data te combineren met de data uit onze vragenlijsten voor het Groninger Panel maken we een inschatting van de impact van (de verschillende fases van) de versterking op o.a. gezondheid, ervaren veiligheid en vertrouwen. We controleren in

deze analyses voor het hebben van schade, waardoor we uitspraken kunnen doen over welke effecten versterking heeft bovenop de al bestaande effecten van schade.

In eerder onderzoek van Gronings Perspectief is duidelijk geworden dat het lastig is op basis van zelfrapportage van respondenten vast te stellen of mensen te maken hebben met de versterkingsoperatie. Enerzijds komt dit doordat respondenten de schadeafhandeling en de versterking met elkaar verwarren; voor een deel van de bewoners is 'versterken' een onduidelijk begrip. Dit geldt vooral voor respondenten die nog niet met de versterking te maken hebben gehad. Anderzijds merken we dat sommige respondenten pas wanneer zij zeker weten dat hun woning daadwerkelijk versterkt moeten worden in de vragenlijst invullen dat ze te maken hebben met de versterking, terwijl we ook geïnteresseerd zijn in de ervaringen van mensen in de fase van opname en de wachtperiode op de beoordeling (Stroebe et al., 2021). Om die reden hebben we ervoor gekozen om bij het onderzoeken van de impact van de versterkingsoperatie bij de kwantitatieve analyses niet uit te gaan van zelfrapportage, maar gebruik te maken van data van de NCG over versterking (peildatum: 30 oktober 2023 – net na het sluiten van de tweede vragenlijst). We gebruiken daarbij alleen de gegevens van respondenten die expliciet toestemming hebben gegeven voor het koppelen van hun gegevens (bij de tweede vragenlijst was dit 63% van de respondenten). Zie Bijlage 4 voor een overzicht van welke gegevens gekoppeld zijn.

Er konden voor de analyses in dit rapport in totaal 5780 respondenten van het Groninger Panel gekoppeld worden aan versterkingsdata van NCG (een deel daarvan omdat ze in de meting van april 2023 hun adres hadden gegeven en een deel omdat ze dat al eerder hebben gedaan en dus al eerder gekoppeld waren). Van deze respondenten zitten er N = 1000 in de werkvoorraad van NCG. In Tabel 1.6 staat een korte beschrijving van de fases⁴ en hoeveel respondenten van het Groninger Panel die in de werkvoorraad van NCG zitten deze fase al hebben doorlopen op de peildatum, 30 oktober 2023. Voor 9,1% bleek dat versterking niet nodig was.

⁴ De beschrijvingen zijn afkomstig (maar voor het huidige rapport geparafraseerd) van <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/versterken/versterking-in-stappen>

Tabel 1.6: Overzicht van percentage respondenten (die gekoppeld konden worden) in de werkvoorraad die fases al heeft doorlopen (N = 1000).

Fase	Beschrijving volgens NCG	N
Opname	De woning is opgenomen in het Lokaal Plan van Aanpak van de gemeente.	87,5%
Beoordeling	Een bouwkundige heeft beoordeeld of een woning veilig genoeg is bij een aardbeving of niet (op norm of niet).	68,0%
Planvorming	Er is een plan gemaakt om bijvoorbeeld de verbindingen tussen de vloeren en wanden te verstevigen. Of om de vloeren, muren of fundering te versterken. Ook is het mogelijk dat sloop en nieuwbouw noodzakelijk is.	43,1%
Uitvoering	De aannemer heeft de bouwwerkzaamheden voorbereid. Zoals materialen bestellen, de werkzaamheden plannen en het terrein voorbereiden voor de bouwwerkzaamheden. Als het nodig is verhuizen de bewoners van een woning naar hun tijdelijke huisvesting.	16,0%
Bouw afgerond	De werkzaamheden zijn afgerond. Na het oplossen van restpunten kan de eigenaar zijn woning weer 'in ontvangst nemen' en eventueel weer terugverhuizen.	12,4%
Complete afronding	In deze fase heeft NCG het versterkingstraject voor een woning intern administratief afgerond.	6,8%

2b. Impact van versterking: Statistische analyses (Deel 2)

Voorheen lieten we zien dat groepen bewoners die al relatief ver in de versterking zaten bijvoorbeeld gemiddeld lagere scores op gezondheidsmaten hadden dan bewoners die niet in de versterking zaten (Dückers et al., 2023)⁵.

In het huidige rapport rapporteren we de resultaten van aanvullende analyses die meer inzicht geven in de *betekenis* van zulke groepsgemiddelden per fase. Het hoofddoel van deze specifieke analyses is om te begrijpen wat het effect is op een bewoner als deze bewoner een bepaalde fase van versterking ingaat. We vergelijken dus ieder persoon (tijdens een bepaalde fase) met zichzelf (vóór de start van die bepaalde fase). Hierdoor kunnen we meer zeggen over een oorzaak-gevolgrelatie tussen het ingaan van specifieke fases van de versterkingsoperatie en bijvoorbeeld gezondheid. Om dit op een zuivere manier te doen moeten we controleren voor de persoonsmiddelen per fase. Hiermee zorgen we er in feite voor dat datgene wat niet met de *inhoud* van een fase te maken heeft (maar met andere zaken die bij bepaalde groepen bewoners op de achtergrond meespelen)⁶ weggefilterd wordt uit het statistische model. Zodoende kunnen we op een gerichte manier kijken naar het effect van het ingaan van iedere fase op verandering in bijvoorbeeld respondenten hun gezondheid. Statistisch gezien is de voorspellende variabele hier dus *niet* “wel of niet in de fase zitten”, zoals bij de groepsgemiddelden, maar de persoonlijke verandering van de ene fase naar de andere. We kunnen met deze analyses dus meer zeggen over causaliteit (d.w.z. oorzaak-gevolg) dan met eerder uitgevoerde analyses.

Deel 1 van dit rapport laat (opnieuw) zien dat het hebben van schade een substantiële impact heeft op diverse kernindicatoren. In de analyses in Deel 2 nemen we schade ook mee, om twee redenen: 1) om te *controleren* voor schade, zodat we nog preciezer de unieke invloed van de versterking kunnen analyseren en

⁵ In het eindrapport van Gronings Perspectief fase 3 (Dückers et al., 2023) lieten we de invloed van versterking door de tijd zien op basis van groepsgemiddelden. Hiervoor gebruikten we de vragenlijsten van 2016 t/m 2022. In het huidige rapport voegen we als het ware een ‘update’ toe van deze analyses, waarbij we de vragenlijsten van 2016 t/m 2023 analyseren. Omdat hier dus in het totale plaatje maar een beperkte hoeveelheid nieuwe informatie wordt meegenomen (namelijk de twee vragenlijsten uit 2023) t.o.v. het vorige rapport, zijn de uitkomsten erg vergelijkbaar met het vorige rapport. Daarom werken we deze analyses in het huidige rapport niet gedetailleerd uit. We verwijzen naar Bijlage 5 voor de figuren van de analyses die op precies dezelfde manier zijn uitgevoerd als voor het vorige rapport.

⁶ Een voorbeeld is dat respondenten die al relatief vroeg aan versterking begonnen waarschijnlijk verschillen van respondenten die later begonnen zijn of nog helemaal niet in versterking aangekomen zijn, bijvoorbeeld omdat veel respondenten uit die eerste groep mogelijk op plekken wonen waar relatief meer aardbevingen voorkomen.

2) om te kunnen *vergelijken* wat de invloeden van schade versus versterking zijn. De schade-variabele is dezelfde als in Deel 1 van dit rapport, maar wordt hier, net als versterking, gebruikt als afwijking van de eigen gemiddelde hoeveelheid schade. Met andere woorden, we analyseren of zodra iemand meer schade krijgt, de scores van deze persoon op kernindicatoren ook veranderen. Omdat de voorspeller (afgebeeld op de x-as in de figuren in Deel 2 van het rapport) een moeilijk te interpreteren en technische maat is, namelijk een indicator die berekend is op basis van dummy-coderingen (d.w.z. indicatoren met waarden van 0 of 1), is het ook moeilijk te beoordelen hoe groot de effecten zijn. Daarom laten we in de figuren ter vergelijking ook het effect van schade ongeacht fasering zien. Zo is voor een aantal van de indicatoren te zien dat de effectgroottes voor de fases van versterking vergelijkbaar zijn met de effectgroottes voor schade.⁷

Gegevensbescherming

Het koppelen, verwerken en analyseren van verschillende datasets brengt privacyrisico's met zich mee. Om die reden is er in 2019 (met aanvullingen in 2020 en 2021) en in 2023 gekozen voor het uitvoeren van een Data Protection Impact Assessment (DPIA, in het Nederlands "gegevensbeschermingseffectbeoordeling"). Dit is een methode om privacyrisico's in een project in kaart te brengen, te beoordelen en maatregelen te treffen waarmee deze risico's worden vermeden of kunnen worden beperkt. In de DPIA is onderzocht op welke wijze het verwerken en koppelen van de verschillende databronnen binnen het kader van de Algemene Verordening voor Gegevensbescherming (AVG) juridisch is toegestaan en op verantwoorde wijze uitgevoerd kon worden.

In samenspraak met en met goedkeuring van juridische-, it-, en data-adviseurs van de RUG en NCG, is er vervolgens besloten om verschillende technische en organisatorische maatregelen te treffen om gegevensbescherming te garanderen. Er is, evenals in 2020, een gegevensuitwisselingsovereenkomst met NCG gesloten. Hierin staan afspraken over het overdragen en verwerken van de data.

⁷ Dit betekent ook dat de effecten van schade en versterking niet hetzelfde zijn en ze dus ook onafhankelijk van elkaar invloed hebben op respondenten hun uitkomsten, zoals bijvoorbeeld gezondheid.

Deel 1: Impact van schade op kernindicatoren

Sinds 2016 meet Gronings Perspectief de impact van het hebben van schade door bodembeweging (zoals scheuren in muren of barsten in vloeren) op kernindicatoren zoals de ervaren veiligheid, risicoperceptie, vertrouwen in instanties en gezondheid van bewoners in de provincie Groningen. In dit hoofdstuk geven we een overzicht van deze kernindicatoren door de tijd heen, uitgesplitst naar drie schadegroepen: geen schade, één keer schade en meerdere keren schade. In dit rapport laten we de ontwikkeling sinds 2021 zien. Voor de figuren met de volledige ontwikkeling sinds 2016 verwijzen we naar Bijlage 3.

In Deel 2 (Hoofdstuk 8 en verder) wordt de impact van versterking op kernindicatoren besproken.

2. Gezondheid

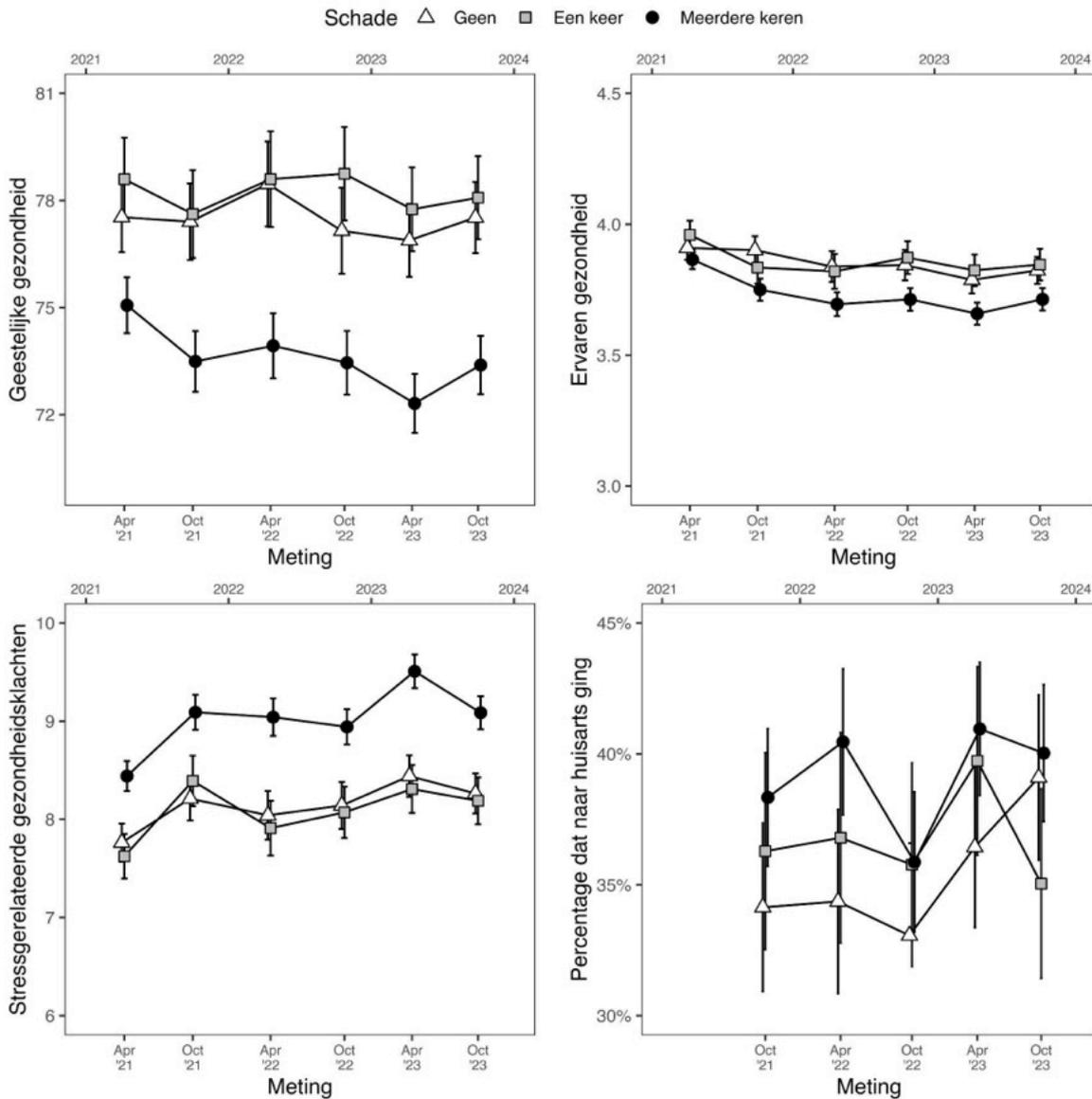
Samenvatting

- Respondenten met meerdere keren schade scoren structureel ongunstiger op de gezondheidsmaten (met uitzondering van de maat voor huisartsbezoeken) dan respondenten met een keer of geen schade.
- Over de tijd heen is onder respondenten een afname van gezondheid te zien op de verschillende gezondheidsmaten (met uitzondering van huisartsbezoek). Deze ongunstige ontwikkeling over tijd is het sterkst onder respondenten met meerdere keren schade relatief aan respondenten met één keer of geen schade.
- Respondenten met meerdere keren schade scoren dus structureel ongunstiger op de gezondheidsmaten dan respondenten met een keer of geen schade, en daarbij blijft het verschil tussen deze schadegroepen toenemen over de tijd.

Zoals in eerdere rapporten laten we de ontwikkeling van gezondheid over de tijd heen zien, waarbij we controleren voor leeftijd, opleiding en geslacht. In dit hoofdstuk kijken we naar vier gezondheidsmaten: 1) geestelijke gezondheid, 2) ervaren gezondheid, 3) stressgerelateerde gezondheidsklachten en 4) huisartsbezoeken.

Sinds het vorige rapport van januari 2023 zijn er twee nieuwe metingen uitgezet, in april 2023 en in oktober 2023. Over de gehele linie zien we in de meting van april 2023 een zorgelijk beeld: de afnemende gezondheid onder respondenten met meerdere keren schade zet door tot een nieuw dieptepunt. Hoewel dit in de meting van oktober 2023 weer enigszins herstelt, blijft het beeld intact dat respondenten met meerdere keren schade op de gezondheidsmaten (met uitzondering van het aantal huisartsbezoeken) ongunstiger scoren.

Figuur 2.1: Vier gezondheidsmaten, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Hieronder lichten we de ontwikkelingen sinds ons laatste rapport van januari 2023 verder toe. We bespreken de scores op groepsniveau van de vragenlijst in april 2023 en oktober 2023 per gezondheidsmaat. Daarnaast geven we de resultaten van verdiepende analyses weer, waar we hebben gekeken of de afname in gezondheid, die sinds 2020 lijkt te zijn ingezet, per schadegroep significant is. Voor meer details over de interpretatie van de getallen op de y-as, zie Tabel 1.3 (op p.17).

Geestelijke gezondheid

Wanneer we Figuur 2.1 bekijken, zien we dat de scores op geestelijke gezondheid onder de respondenten zonder schade of met één keer schade relatief stabiel lijken. Voor respondenten met meerdere keren schade wijkt het beeld af: sinds het rapport van januari 2023, waar het nog leek of hun scores op geestelijke gezondheid enigszins 'stabiliseerden', zien we in april 2023 toch weer een daling. In de meting van oktober 2023 liggen de scores weer op het niveau van oktober 2022.

Zodra we de ontwikkeling over de tijd statistisch toetsen, zien we inderdaad dat onder de respondenten zonder schade of met één keer schade de scores op geestelijke gezondheid relatief stabiel zijn over de tijd heen. Voor respondenten met meerdere keren schade ziet het beeld er anders uit: sinds het rapport van februari 2021 (Stroebe et al., 2021) zien we een daling in geestelijke gezondheid. Respondenten met meerdere keren schade scoren dus structureel slechter op geestelijke gezondheid dan respondenten in de andere schadegroepen, en dit verschil noemt toe over de tijd heen.

Ervaren gezondheid

De scores op ervaren gezondheid lijken (zie Figuur 2.1) voor respondenten met meerdere keren schade in april 2023 lager dan ze ooit zijn geweest (zie Bijlage 3 voor de scores sinds 2016). In oktober herstelt dit enigszins, maar de scores blijven relatief laag.

Wanneer we deze ontwikkeling over de tijd statistisch toetsen, zien we in alle schadegroepen een ongunstige ontwikkeling van ervaren gezondheid over de tijd. Echter, deze ontwikkeling is sterker onder respondenten met meerdere keren schade dan respondenten met één keer schade of zonder schade. Respondenten met meerdere keren schade scoren dus structureel ongunstiger op geestelijke gezondheid dan respondenten in de andere schadegroepen, en dit verschil blijft toenemen over de tijd heen.

Stressgerelateerde gezondheidsklachten

Figuur 2.1 laat eenzelfde patroon zien bij stressgerelateerde gezondheidsklachten. De piek in april 2023 voor respondenten met meerdere keren schade herstelt in oktober 2023 enigszins, maar de scores blijven relatief hoog en er blijft een duidelijk verschil zichtbaar vergeleken met respondenten zonder schade of met één keer schade. Dit verschil neemt statistisch significant toe door de jaren heen.

Huisartsbezoek

In april 2023 gaan respondenten met meerdere keren schade vaker naar de huisarts dan respondenten zonder schade, maar dit is een klein effect. In oktober 2023 is er geen verschil tussen de groepen te zien.

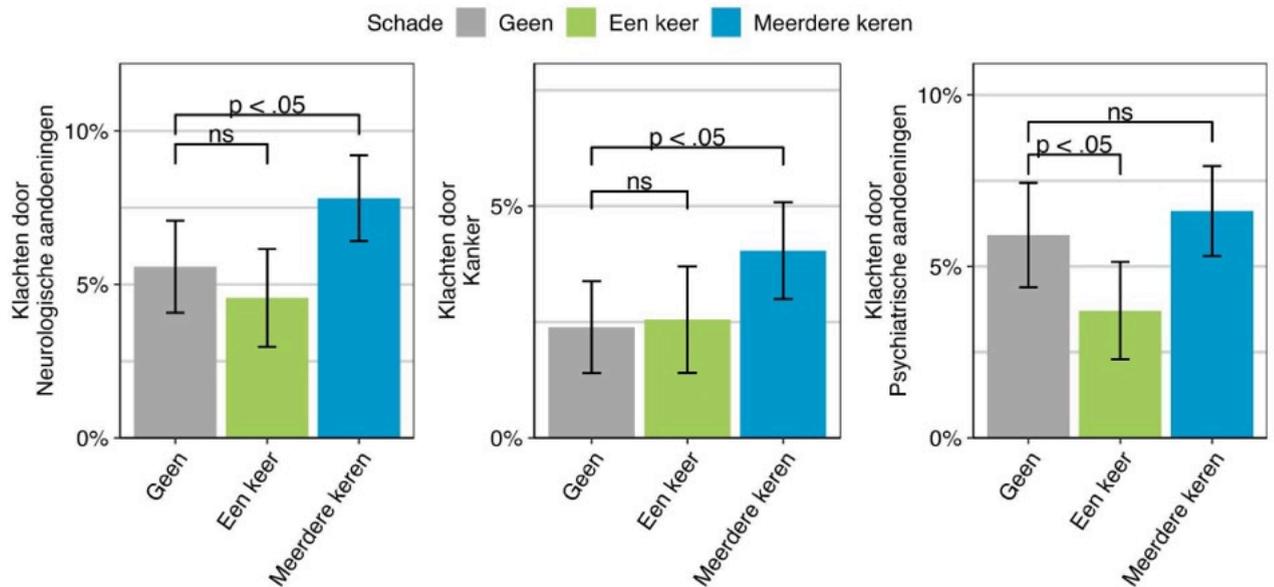
Chronische aandoeningen

In de meting van april 2023 hebben we respondenten gevraagd in welke mate zij te maken hebben met klachten door chronische aandoeningen.

De analyses laten zien dat voor het gros van de chronische aandoeningen er geen verschillen tussen schadegroepen zijn (dit geldt voor klachten door hart- en vaatziekten, long- en luchtwegaandoeningen, diabetes, beroerte en spijsverteringsaandoeningen).

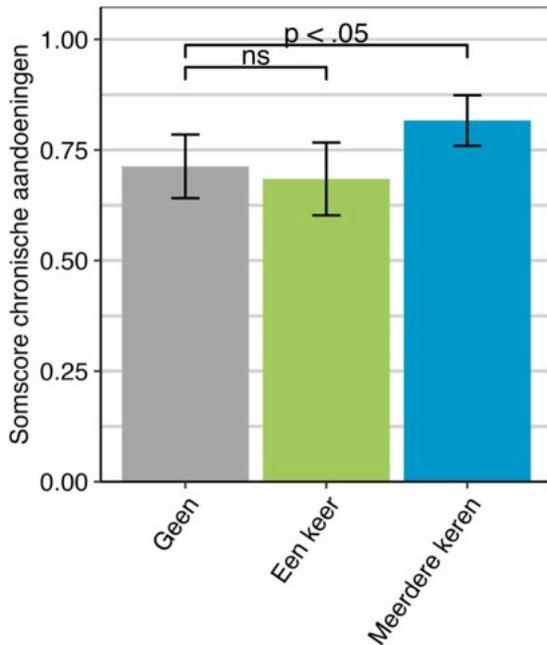
Daarnaast ervaren respondenten met meerdere keren schade meer klachten door neurologische aandoeningen (bijvoorbeeld epilepsie, dementie, multiple sclerose, migraine) en door kanker. Respondenten met één keer schade geven aan juist minder klachten door psychiatrische aandoeningen te ervaren.

Figuur 2.2: Klachten door chronische aandoeningen waar statistische effecten worden gevonden, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Voor Figuur 2.3 is een somscore van alle chronische aandoeningen geconstrueerd. Respondenten met meerdere keren schade scoren hier significant hoger op dan respondenten zonder schade.

Figuur 2.3: Somscore chronische aandoeningen waar men klachten door heeft, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

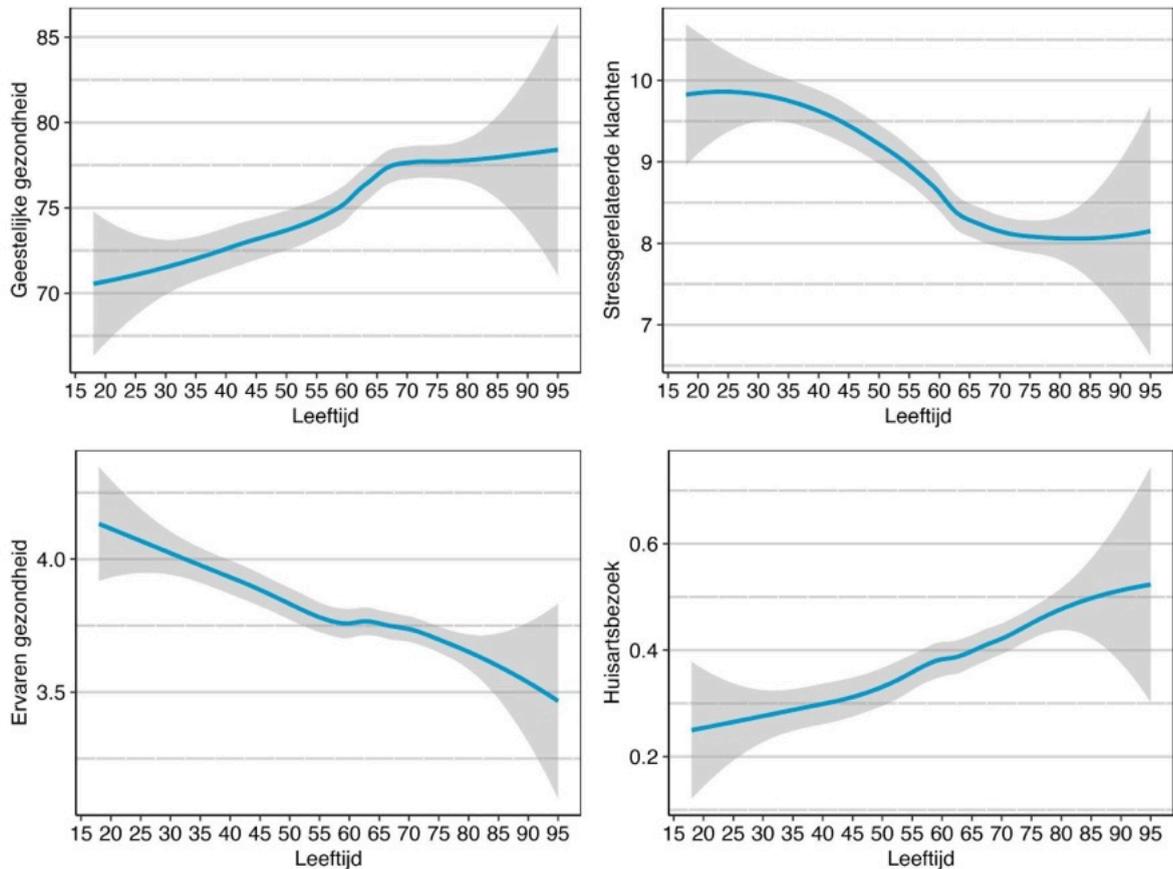

De impact van leeftijd

In alle voorgaande analyses wordt gecontroleerd voor leeftijd om het effect van schade het nauwkeurigst in beeld te kunnen brengen. Toch is het ook interessant om gericht naar de impact van leeftijd op zichzelf te kijken. Daarvoor heeft het onderzoeksteam interviews uitgevoerd onder ouderen (zie Bijlage 2 spoor 5a; voor meer informatie en bevindingen, zie Rozema et al., 2024). In dit hoofdstuk voeren we enkele kwantitatieve analyses uit naar de impact van leeftijd op gezondheid in het kader van gaswinningsproblematiek, op basis van de meting van oktober 2023.

Ten eerste wordt duidelijk dat ouderen een betere geestelijke gezondheid en minder stressgerelateerde klachten hebben dan jongeren. Voor ervaren gezondheid en huisartsbezoeken is dit andersom: ouderen voelen zich minder gezond en gaan vaker naar de huisarts (zie Figuur 2.4).

Figuur 2.4: De verhouding tussen leeftijd en gezondheid (modelschattingen), met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

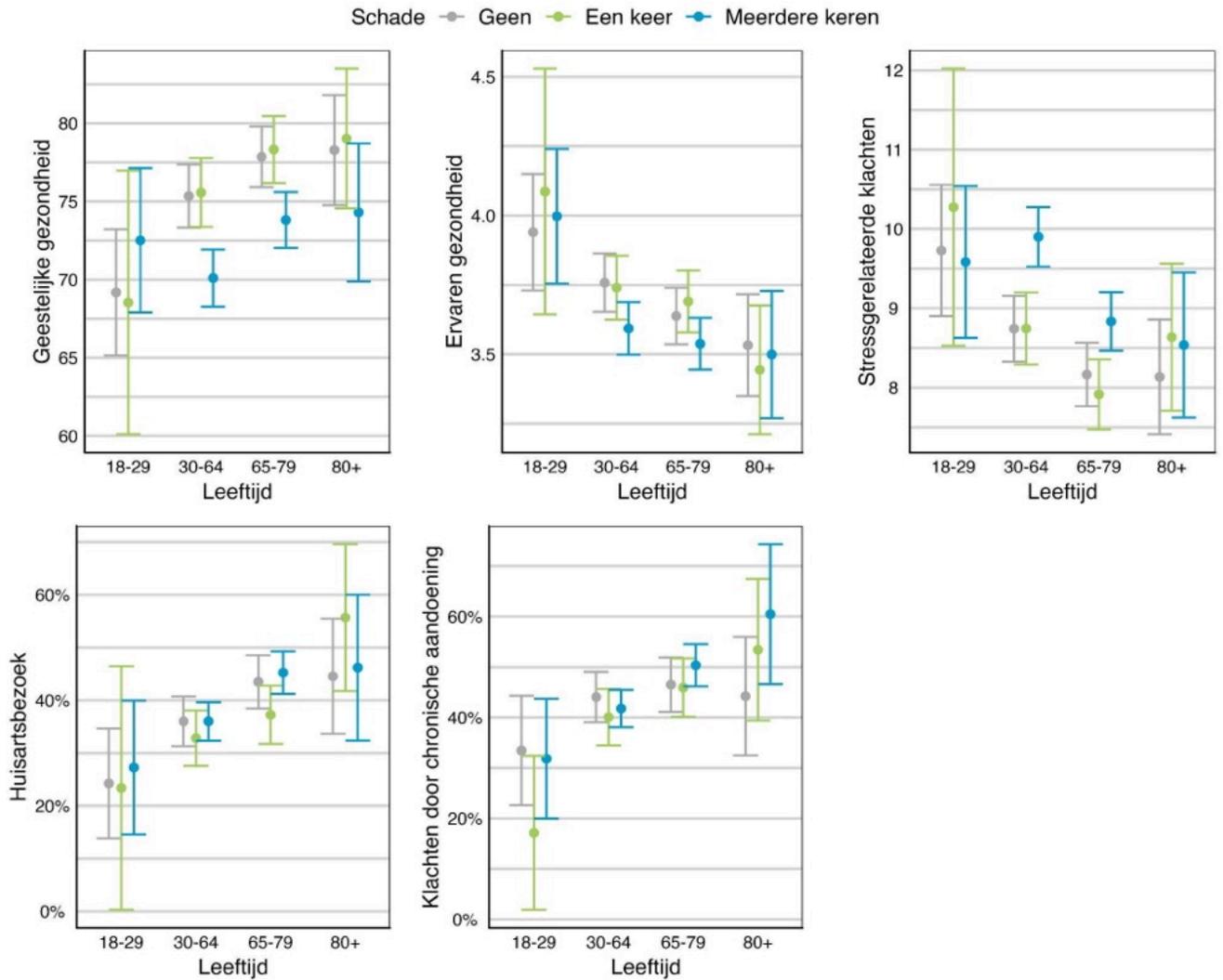
Vervolgens hebben we geanalyseerd of verschillende leeftijdscategorieën voorspellende waarde hebben. Het liefst willen we daarbij ook inzoomen op jongeren (18-25), maar slechts een klein aantal jongeren heeft de laatste meting ingevuld (N = 86). Daarom hebben we de jongste categorie breder gemaakt, namelijk 18-29. Daarnaast maken we onderscheid tussen twee groepen ouderen: respondenten van 65 t/m 79, en 80+'ers. In een rapport dat parallel aan het huidige rapport verschijnt (Rozema et al., 2024) stellen we ouderen centraal en daar maken we ook onderscheid tussen deze groepen. Zie Tabel 2.1 voor de groepsgroottes.

Tabel 2.1: Aantal mensen dat de meting van oktober 2023 heeft ingevuld, per leeftijdscategorie

Leeftijdscategorie	N
18-29	182
30-64	1643
65-79	1379
80+	191

Wanneer we de interactie tussen schade en leeftijdscategorie modelleren (en daarbij controleren voor geslacht en opleidingscategorie) zien we de waarden voor vijf gezondheidsmaten in Figuur 2.5. De invloed van schade is voornamelijk goed zichtbaar in de groepen van 30-64 en 65-79. Gelijksoortige verschillen zijn te zien onder de groepen met 80+'ers, maar vanwege een kleinere groepsgrootte zijn deze verschillen niet statistisch significant. De verschillen zijn minder zichtbaar onder de jongste groep. Het lijkt er dus op dat de jongste groep, ongeacht de schadegroep, een betere fysieke gezondheid en een slechtere geestelijke gezondheid heeft.

Figuur 2.5: Voorspelde gemiddelden voor de vier gezondheidsmaten o.b.v. de interactie van schadegroep en leeftijdscategorie, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

3. Emoties

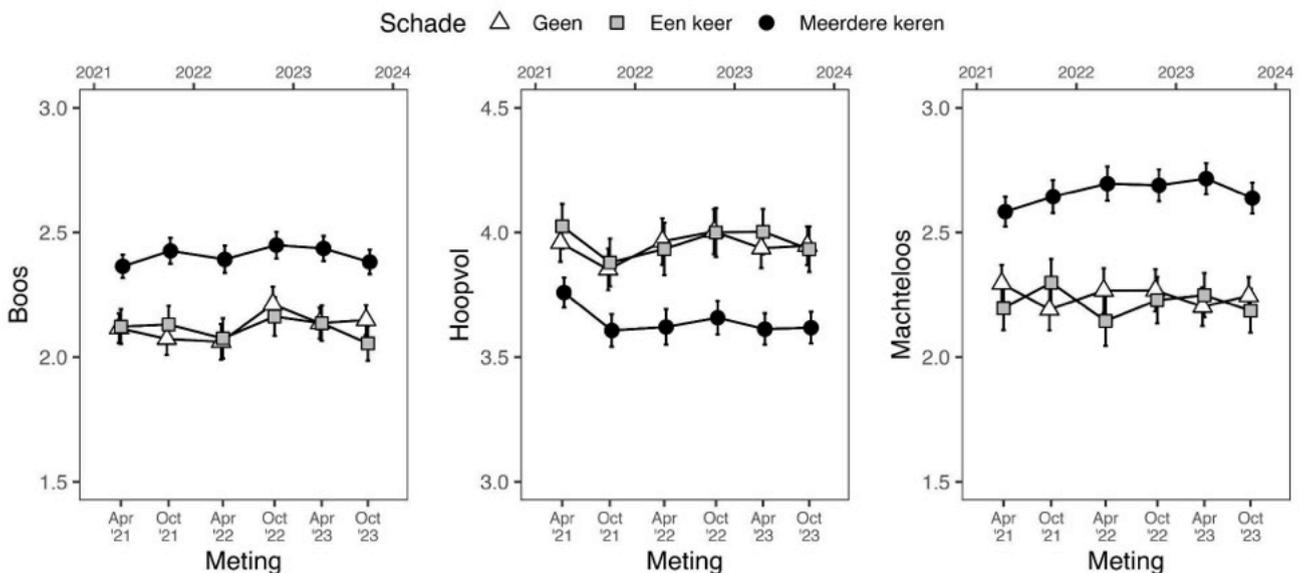
Samenvatting

- Door de tijd heen zijn respondenten met meerdere keren schade structureel vaker boos en machteloos, en minder vaak hoopvol dan respondenten met een keer of geen schade.
- Respondenten met meerdere keren schade ervaren over tijd ook een lichte stijging in machteloosheid, en een lichte daling in hoop. Daarentegen blijven de scores van respondenten zonder schade of met één keer schade stabiel over tijd.

In het eindrapport van Gronings Perspectief fase 3 (met metingen tot en met 2022; Dückers et al., 2023) constateerden we een stabilisatie in boosheid en machteloosheid. In de metingen van 2023 zien we lichte schommelingen, maar kunnen we dezelfde conclusies trekken: respondenten met meerdere keren schade zijn over de tijd vaker boos, machteloos, en minder vaak hoopvol.

Verdiepende analyses laten zien dat bij respondenten met meerdere keren schade over de tijd heen (tussen april 2021 en oktober 2023) een lichte stijging in machteloosheid is ingezet, en een lichte daling in hoop. Daarentegen blijven de scores van respondenten zonder schade of met één keer schade stabiel over tijd. Respondenten met meerdere keren schade voelen zich dus structureel vaker machteloos en minder vaak hoopvol dan respondenten in de andere schadegroepen, en dit verschil blijft toenemen over de tijd heen.

Figuur 3.1: Emoties ervaren in de afgelopen vier weken op een schaal van 1 tot 6 als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

4. Sociale relaties

Samenvatting

- Door de tijd heen lijken respondenten met schade meer verbondenheid met de mensen in hun dorp/buurt te ervaren, en respondenten met één keer schade meer sociale hulp en steun dan respondenten met meerdere keren schade of zonder schade.
- In geen van de schadegroepen is er een statistisch significante stijging of daling ingezet over tijd met betrekking tot sociale verbondenheid en sociale hulp en steun.
- Onderlinge conflicten, spanningen, en concurrentie worden wat sterker waargenomen onder respondenten met meerdere keren schade dan onder respondenten met een keer of geen schade.
- Alhoewel er over tijd lichte fluctuaties zijn in de gemiddelde ervaring hiervan, blijven de verschillen tussen de schadegroepen ongeveer stabiel over tijd.

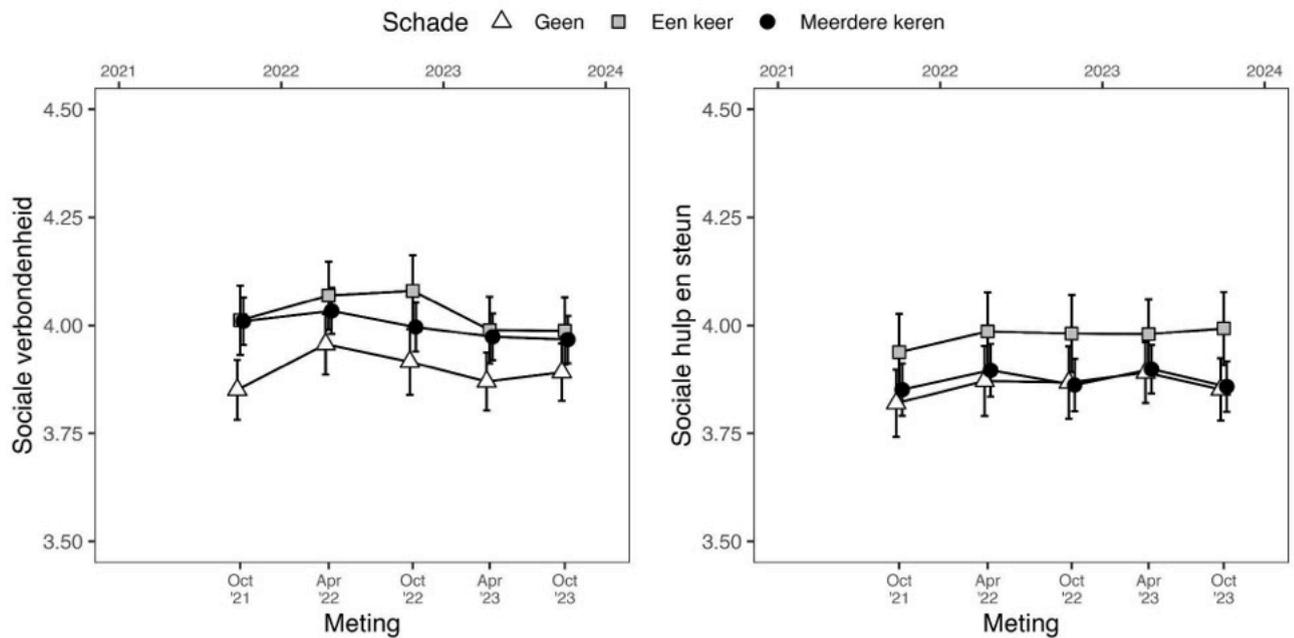
In dit hoofdstuk onderzoeken we sociale relaties op verschillende manieren:

- Sociale verbondenheid en sociale hulp en steun in het dorp of de buurt.
- Onderlinge conflicten, spanningen en concurrentie in het dorp of de buurt.
- In welke mate respondenten lid zijn van groepen en verenigingen.

Sociale verbondenheid

In Figuur 4.1 is de ontwikkeling van ervaren sociale verbondenheid en sociale hulp en steun in het eigen dorp/de buurt te zien. Over de tijd heen lijken respondenten met schade meer verbondenheid met de mensen in hun dorp/buurt te ervaren, en respondenten met één keer schade meer sociale hulp en steun. In april 2023 ervaren respondenten met schade inderdaad statistisch significant meer verbondenheid met mensen in hun dorp/buurt dan respondenten zonder schade. Dit verschil is er echter niet meer in oktober 2023. In april 2023 zijn er geen significante verschillen tussen de schadegroepen wat betreft sociale hulp en steun. In oktober 2023 ervaren respondenten met één keer schade significant meer hulp en steun dan de andere groepen. Hoewel de verschillen op sommige punten in de tijd statistisch significant zijn, gaat het om kleine verschillen.

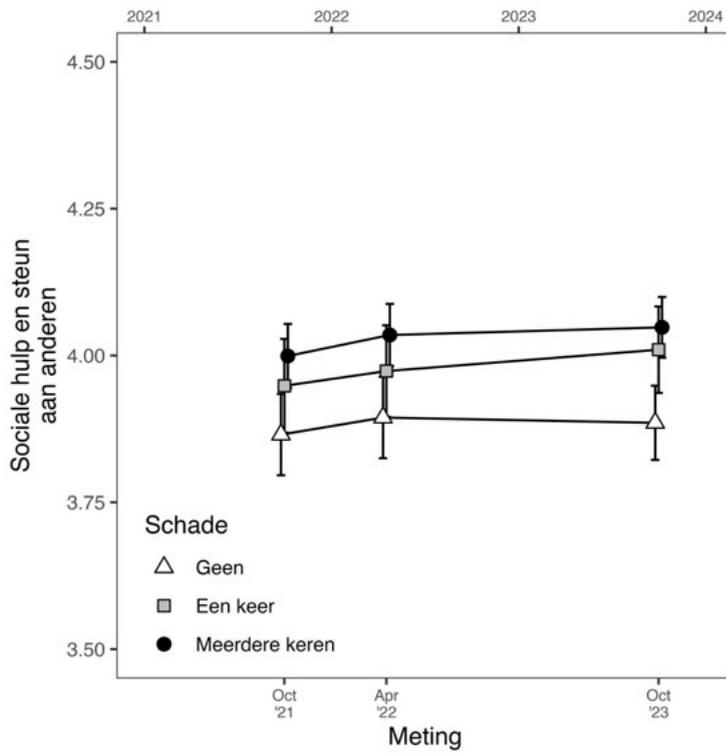
Figuur 4.1: Sociale verbondenheid en sociale hulp en steun als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

In geen van de schadegroepen is er een significante stijging of daling ingezet over tijd met betrekking tot sociale verbondenheid en sociale hulp en steun. De gemiddelde verschillen tussen de schadegroepen blijven stabiel over de tijd heen.

Daarnaast hebben we respondenten een aantal keer gevraagd in hoeverre zij anderen in hun dorp of buurt steunen. Figuur 4.2 laat zien dat respondenten met meerdere keren schade over de tijd heen hier licht hoger op scoren dan respondenten zonder schade.

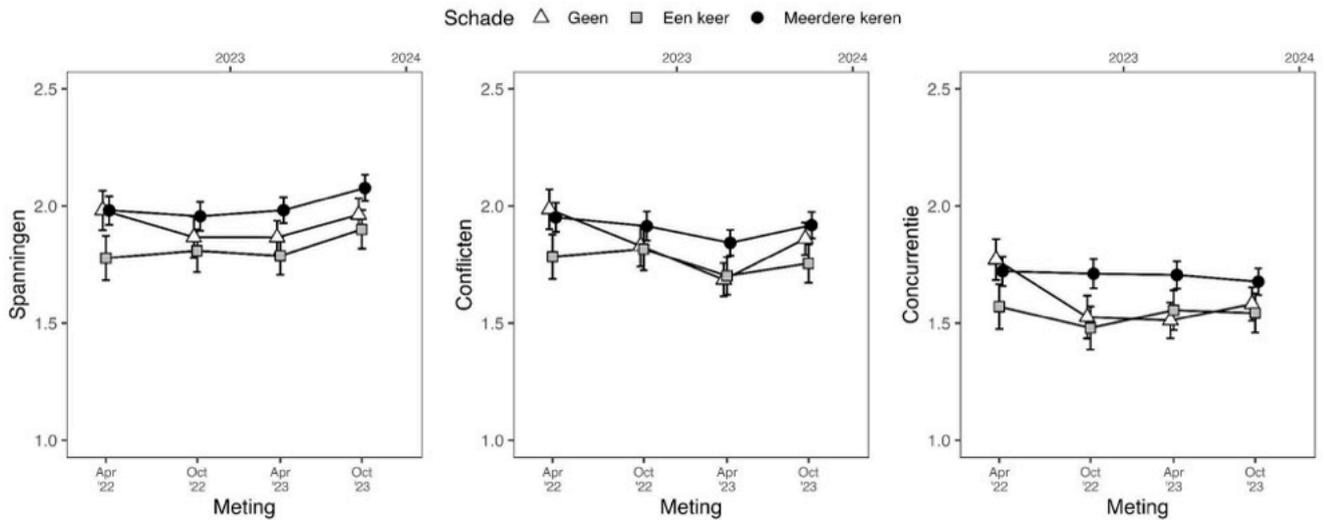
Figuur 4.2: Sociale hulp en steun aan anderen als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Onderlinge verhoudingen

Sinds 2022 vragen we respondenten ook naar spanningen, conflicten en concurrentie in hun dorp of buurt. In Figuur 4.3 is te zien dat dit meer lijkt voor te komen onder respondenten met meerdere keren schade dan onder respondenten met een keer schade of geen schade. Deze verschillen zijn inderdaad statistisch significant (met uitzondering van het verschil bij conflicten in oktober 2023) in 2023, maar de verschillen zijn erg klein. Hiernaast laten verdiepende analyses zien dat de verschillen tussen schadegroepen min of meer stabiel blijven over de tijd.

Figuur 4.3: Onderlinge conflicten, concurrentie en spanningen als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

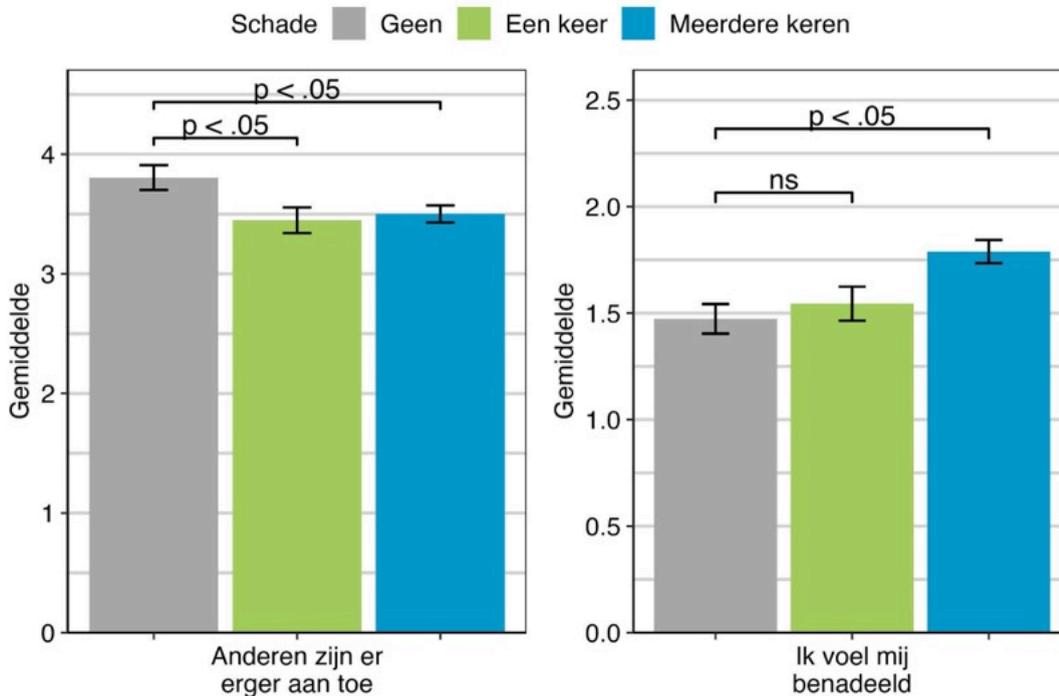

In de meting van april 2023 hebben we aanvullende vragen gesteld over hoe zulke spanningen er mogelijk uitzien of waar ze mogelijk over gaan. Respondenten gaven aan in hoeverre ze het eens waren met de volgende stellingen, waarvan er bij de dikgedrukte stellingen een statistisch significant verschil was tussen schadegroepen.

- Ik vermijd contact met sommige mensen in mijn dorp of buurt.
- **Ik voel mij benadeeld ten opzichte van andere mensen in mijn dorp of buurt.**
- Ik voel mij bezwaard over mijn (positievere) situatie ten opzichte van andere mensen in mijn dorp of buurt.
- **Ik denk dat anderen in mijn dorp of buurt er erger aan toe zijn dan ik.**

In Figuur 4.4 is te zien wat de verschillen zijn: respondenten zonder schade vinden vaker dat anderen er erger aan toe zijn, en respondenten met meerdere keren schade voelen zich vaker benadeeld.

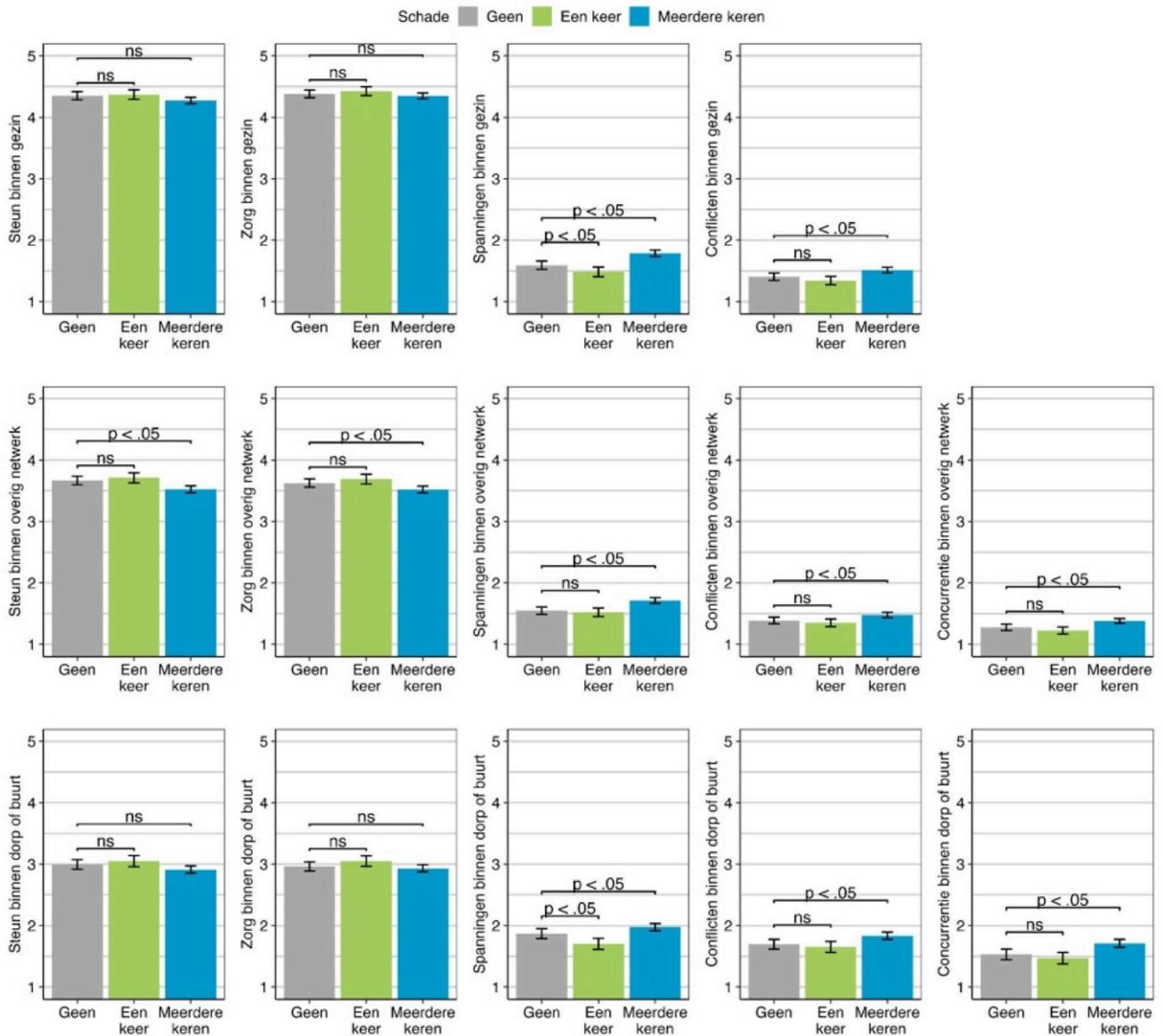
Figuur 4.4: Zich benadeeld voelen of voelen dat anderen er erger aan toe zijn, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Omdat de gaswinningsproblematiek ook kan leiden tot conflicten binnen families en andere sociale netwerken, hebben we gevraagd in hoeverre respondenten onderstaande situaties ervaren binnen het gezin, dorp en buurt, en overige sociale netwerk (overige familie, vrienden, collega's).

- ... onderlinge steun.
- ... zorg voor elkaar.
- ... onderlinge spanningen.
- ... onderlinge conflicten.
- ... onderlinge concurrentie.

Figuur 4.5: Sociale relaties binnen het gezin, dorp en buurt, en overige sociale netwerk (overige familie, vrienden, collega's), als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Uit de analyses (zie Figuur 4.5) blijkt dat respondenten met meerdere keren schade zowel minder steun, meer spanningen als meer conflicten in hun gezin ervaren dan respondenten zonder schade. Wanneer we vragen in hoeverre spanningen en/of conflicten te maken hebben met verschillen in ideeën over schade/versterking binnen het gezin, geeft 9,7% onder de respondenten zonder schade aan dat dit enigszins tot erg veel zo is. Onder respondenten met één keer schade is dit 8,9% en onder respondenten met meerdere keren schade is dit maar liefst 30,4%.

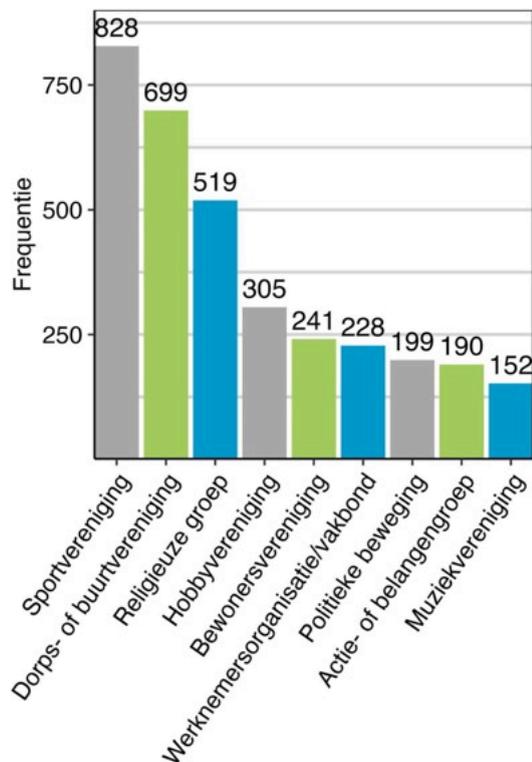
De analyses laten tevens zien dat respondenten met meerdere keren schade binnen hun overige sociale netwerk - in vergelijking met respondenten zonder schade - minder steun, minder onderlinge zorg, meer spanningen, meer conflicten en meer concurrentie ervaren. Respondenten met één keer schade ervaren juist meer onderlinge zorg dan respondenten zonder schade.

Voor spanningen, conflicten en concurrentie binnen het dorp of de buurt verwijzen we terug naar Figuur 4.3. De analyses laten geen verschillen zien in ervaren steun of onderlinge zorg in het dorp of de buurt tussen de schadegroepen.

Lidmaatschap groepen

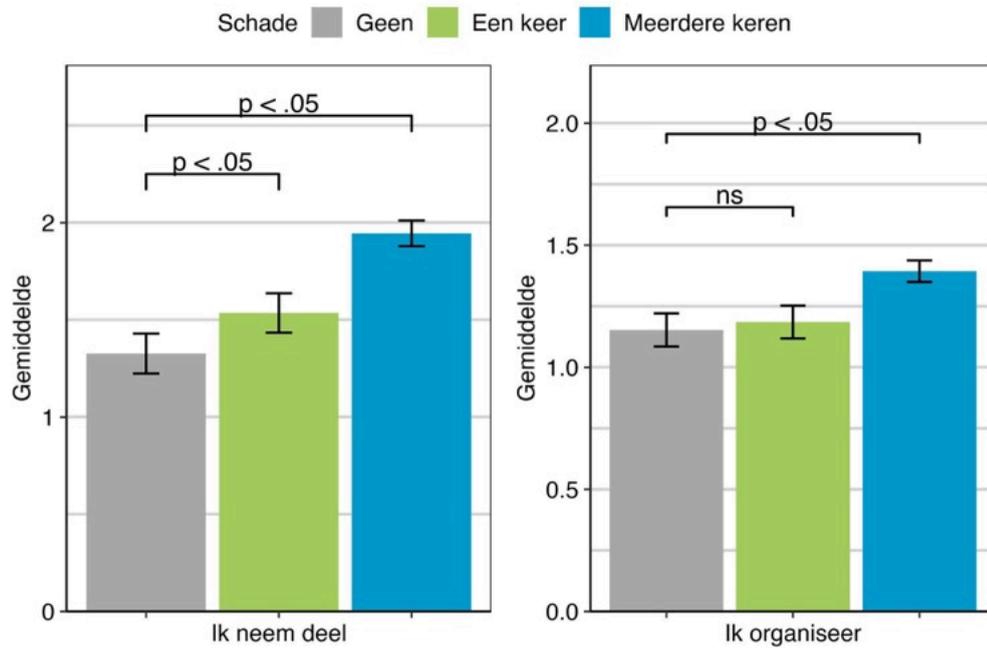
In de meting van oktober 2023 hebben we respondenten gevraagd of men het afgelopen jaar deel heeft uitgemaakt van een vereniging of andere (sociale) groep. In totaal geeft 31,1% van de respondenten aan geen lid van een vereniging of andere (sociale) groep te zijn, 33,6% is lid van één groep en 35,3% is lid van twee of meer groepen. In Figuur 4.6 staat het aantal respondenten dat aangeeft lid te zijn van een vereniging of groep. We hebben ook gevraagd of men naar aanleiding van gaswinningsproblematiek meer of minder tijd is gaan besteden aan deze groepen. Slechts 60 respondenten geven aan dat ze minder tijd zijn gaan besteden.

Figuur 4.6: Aantal respondenten dat aangeeft lid te zijn van vereniging of groep.

We hebben ook gevraagd of respondenten specifiek aan gaswinningsgerelateerde activiteiten hebben deelgenomen of deze hebben georganiseerd (zie Figuur 4.7). Respondenten met meerdere keren schade geven aan dit meer te doen dan respondenten zonder schade.

Figuur 4.7: Het deelnemen aan of het organiseren van gaswinningsgerelateerde activiteiten, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

5. Ervaren veiligheid en risicoperceptie

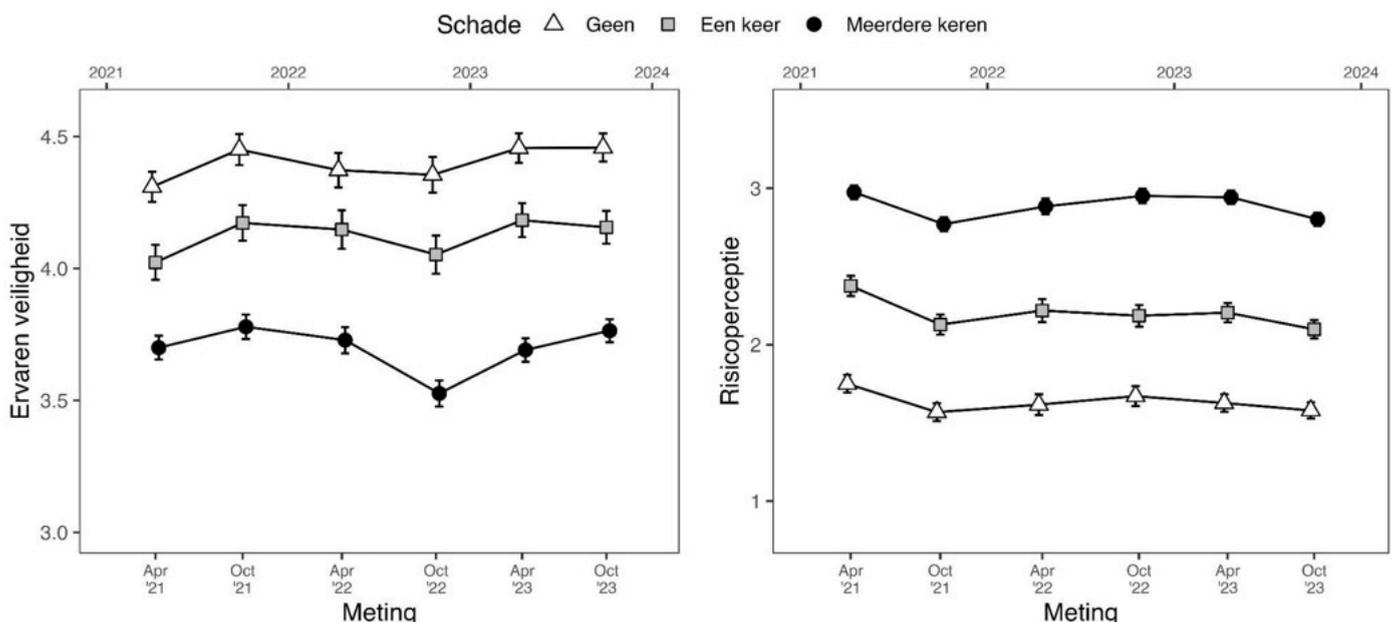
Samenvatting

- Onder respondenten met meerdere keren schade blijkt de risicoperceptie structureel hoger en het veiligheidsgevoel structureel lager dan onder respondenten met één keer schade of zonder schade.
- Terwijl onder respondenten met één keer schade en geen schade een daling in waargenomen risico is ingezet over tijd, gaat dit niet op voor respondenten met meerdere keren schade.
- Respondenten met meerdere keren schade scoren dus structureel slechter op ervaren veiligheid en risicoperceptie dan respondenten in de andere schadegroepen en dit verschil neemt toe over de tijd heen.
- Respondenten met meerdere keren schade schatten het risico om in de knel te komen om financiële of andere redenen structureel hoger in dan respondenten met één keer of geen schade.

Ervaren veiligheid en risicoperceptie

Figuur 5.1 laat over de tijd heen een duidelijk patroon tussen de drie schadegroepen te zien: respondenten met meerdere keren schade voelen zich minder veilig en nemen meer risico's waar dan respondenten zonder of met één keer schade. Respondenten met één keer schade voelen zich minder veilig en nemen meer risico's waar dan respondenten zonder schade.

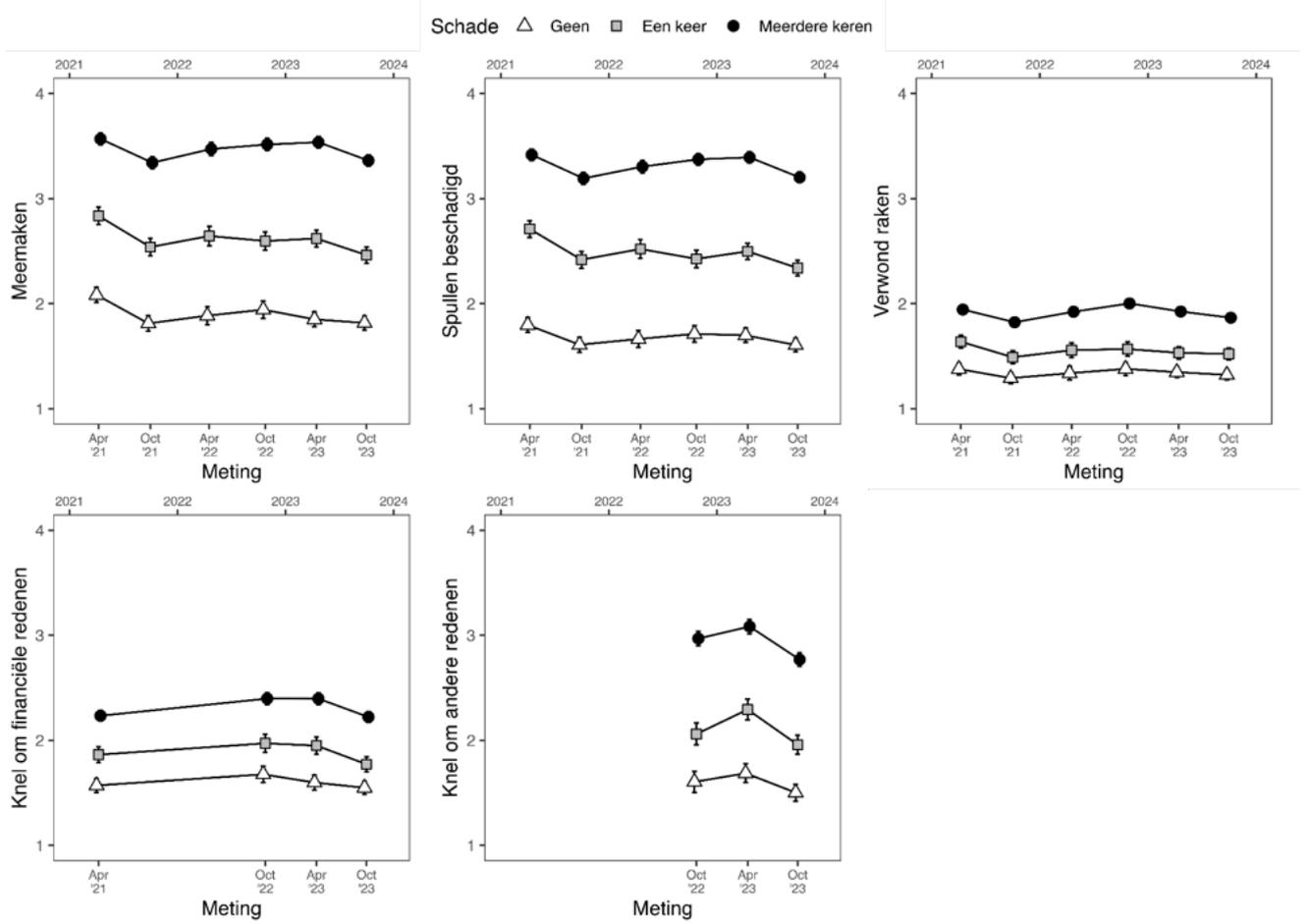
Figuur 5.1: Ervaren veiligheid en risicoperceptie (schaal), als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Figuur 5.1 suggereert dat er sinds 2021 enige stijging in ervaren veiligheid is ingezet en daarnaast een lichte daling van waargenomen risico. Verdiepende analyses laten echter zien dat deze stijging in ervaren veiligheid niet opgaat voor respondenten met meerdere keren schade. Verder is de daling van waargenomen risico over tijd kleiner onder respondenten met meerdere keren schade dan onder respondenten zonder schade of met één keer schade. Respondenten met meerdere keren schade scoren dus structureel ongunstiger op ervaren veiligheid en risicoperceptie dan respondenten in de andere schadegroepen, en daarbij groeit het verschil tussen deze schadegroepen licht over de tijd heen.

In Figuur 5.2 laten we tevens de vijf losse risico-items zien waarvan de bovenste drie de schaal vormen voor Figuur 5.1. In dit figuur is te zien dat respondenten met meerdere keren schade de kans op alle risico's hoger inschatten. Wel is er een verschil tussen de items te zien: zo verwacht men niet zozeer verwond te raken, maar wel in de knel te komen door alsmaar meer procedures en gedoe rondom schade en versterking ("andere redenen" in de figuur). De waarneming van dit laatste risico blijkt in oktober 2023 wat te zijn afgenomen in alle schadegroepen. Hierbij blijven de verschillen tussen de schadegroepen stabiel over de tijd heen.

Figuur 5.2: Losse risico-items, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

6. Vertrouwen in overheden en instanties

Samenvatting

- Respondenten met meerdere keren schade hebben over het algemeen minder vertrouwen in de verschillende instanties dan respondenten met een keer of geen schade.
- In alle schadegroepen daalt het vertrouwen in de Rijksoverheid, de gemeente, en het IMG over de tijd heen. Daarentegen zien we onder respondenten met een keer of geen schade een lichte stijging in het vertrouwen in NCG over de tijd heen, wat niet opgaat onder respondenten met meerdere keren schade.

In dit hoofdstuk analyseren we eerst het algemene vertrouwen van respondenten in verschillende organisaties. Daarna zoomen we in op specifieke redenen voor (een gebrek aan) vertrouwen, zoals juiste intenties of kennis en kunde.

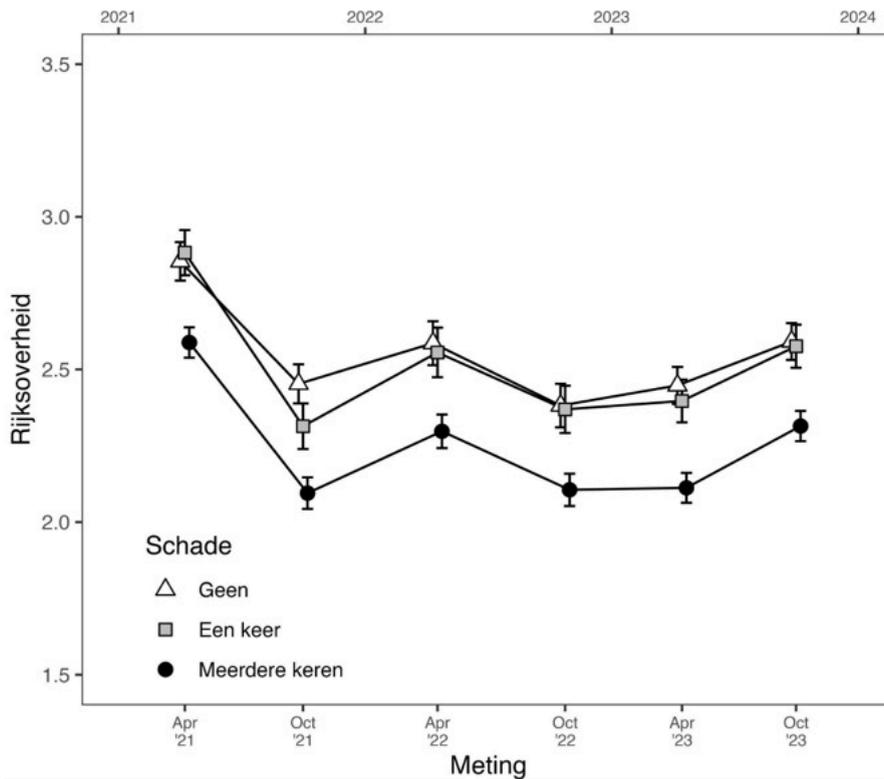
Respondenten konden hun mate van vertrouwen aangeven op een schaal van 1 ('geen vertrouwen') tot 5 ('heel veel vertrouwen'). Tevens konden respondenten invullen dat zij niet weten hoeveel vertrouwen zij hadden in een instantie of dat zij deze instantie niet kenden. Ook was er ruimte voor het geven van een toelichting. We laten een selectie van deze toelichtingen in dit hoofdstuk zien. Hieronder worden de resultaten besproken voor verschillende organisaties en instanties.

Rijksoverheid

In oktober 2021 zagen we een flinke dip in vertrouwen in de Rijksoverheid. In april 2022 treedt er enig herstel op, al komt het nog niet terug op het niveau van daarvoor. In oktober 2022 en april 2023 is het vertrouwen stabiel. In oktober 2023 stijgt het weer enigszins voor alle schadegroepen, maar het niveau blijft laag.

Alhoewel respondenten met meerdere keren schade over de tijd heen structureel minder vertrouwen hebben in de Rijksoverheid dan respondenten in de andere schadegroepen, is de daling over tijd ongeveer even sterk in alle groepen. Het verschil tussen de schadegroepen blijft dus stabiel over tijd.

Figuur 6.1: Vertrouwen in de Rijksoverheid als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

We hebben respondenten gevraagd om een eventuele toelichting te geven op hun vertrouwen in verschillende overheden en instanties. In totaal werden 140 toelichtingen gegeven met betrekking tot de Rijksoverheid.

De toelichtingen die worden gegeven over het vertrouwen in de Rijksoverheid refereren het vaakst naar de intenties van de overheid of naar de intenties van specifieke bewindspersonen. Hierbij beschrijft een gedeelte van de respondenten het gevoel dat personen in de Rijksoverheid eigenbelang vooropstellen ten koste van inwoners.

“De Rijksoverheid heeft totaal geen oog voor de inwoner, of burger zo te verstaan. Helemaal niks. Politieke carrières over de rug van de burger!! Geld verdienen over de rug van de burger.”

“Ik heb weinig vertrouwen in de overheid en andere publieke instanties omdat ze alleen aan zichzelf denken en niet het vermogen hebben om aan anderen te denken. Er spelen teveel tegenstrijdige belangen, waardoor niks goed opgepakt wordt.”

Daarbij refereert een deel naar de aanpak van de gaswinningsproblematiek.

"Het falende beleid inzake gaswinning en de daarbij behorende te nemen maatregelen ten behoeve van gedupeerde Groningers, is volgens mij voldoende bewijs voor mijn wantrouwen."

"De Rijksoverheid is al jarenlang niet in staat om probleemdossiers op te lossen. De NAM heeft vele jaren voor schade en onrust in Groningen gezorgd."

Een andere groep respondenten geeft aan het gevoel te hebben dat provinciale problematiek niet hoog genoeg op de landelijke agenda staat.

"Hoe verder van de provincie af hoe minder het vertrouwen is. De aardgaskraan mag niet echt afgesloten worden, vindt de regering. In Amsterdam en Den Haag zijn de mensen bang voor koude voeten. Deze aardbevingen moeten eigenlijk een poosje in Amsterdam en Den Haag plaats gaan vinden."

"[...] Persoonlijk heb ik het idee dat de beslissingen worden gemaakt, gebaseerd op de stedelijke bevolking."

Verder werd er aan respondenten specifiek gevraagd om één positief en één negatief te noemen over het handelen van de Rijksoverheid met betrekking tot de gaswinningsproblematiek. Op de vraag om een positief punt te noemen gaven 1150 (44%) respondenten een positief antwoord. Daarnaast gaven 1436 respondenten (56%) expliciet aan dit niet te kunnen doen of noemen een negatief punt.

Als positief punt wordt door 360 respondenten genoemd dat de Rijksoverheid de gaswinningsproblematiek op dit moment erkent.

"Ze erkennen eindelijk dat er problemen zijn en dat er wat aan gedaan moet worden."

"Dat ze enigszins serieus luisteren vind ik al een pluspunt, ze hadden het ook weg kunnen wuiven. Ze luisteren en dat is al bewonderenswaardig."

Daarbij noemen 252 respondenten een positief punt met betrekking tot de financiële compensatie van materiële of immateriële schade, alsook geplande subsidies voor de provincie Groningen.

"Jongeren en ouderen hebben een kleine schadevergoeding gekregen met betrekking tot immateriële schade. Het is niet veel, maar in elk geval iets."

"Vandaag werd bekend dat de Rijksoverheid een miljardenproject wil besteden aan de Groningers."

Vervolgens zijn er 166 respondenten, die refereren aan de beslissing om de gaswinning terug te draaien.

"Ze hebben de kraan al wat minder ver opengedraaid, dat is iets positiefs."

Andere positieve punten die worden genoemd gaan over het uitvoeren van de parlementaire enquête, het functioneren van staatssecretaris Vijlbrief en de afhandeling van schade of de versterking.

"Dankzij het rapport van de enquêtecommissie snappen ze eindelijk dat aardbevingen en het slecht oplossen van schades gevolgen hebben."

"Ik heb het idee dat er langzamerhand sinds Vijlbrief zich er mee bemoeit, progressie wordt gemaakt, maar het moet nog beter."

"Ik ken mensen waarbij de schade afhandeling vlot en goed verloopt."

Op de vraag om een negatief punt te noemen over het handelen van de Rijksoverheid met betrekking tot de gaswinningsproblematiek geven 2707 respondenten een antwoord. Het grootste aandeel hiervan heeft betrekking op de snelheid waarmee schade wordt afgehandeld, de versterking plaatsvindt of de bureaucratische manier waarop dit gebeurt. Hierbij wordt herhaaldelijk genoemd dat respondenten lang moeten wachten op oplossingen en dat ze vaak van het kastje naar de muur worden gestuurd. Daarnaast geven respondenten aan gefrustreerd te zijn over de kosten van de procedures.

"Het duurt veel te lang voordat alle problemen worden opgelost. Sommige mensen zitten al jaren te wachten op een plan van aanpak."

"Het afhandelen van de schade gaat over zoveel schijven dat er voordat er geld komt voor herstel van de scheuren, er al 2 keer zoveel is uitgegeven aan bureautjes etc."

Een groot aandeel respondenten geeft aan dat er te weinig erkenning is voor de problematiek in Groningen of dat deze erkenning te laat kwam. Andere respondenten noemen hierbij dat ze zich vergeten voelen door de Rijksoverheid.

“De schade als gevolg van de aardgaswinning is eerst ontkend, vervolgens afgedaan als niet ernstig, is flink uit de klauwen gelopen. Veel te veel mensen hebben er slapeloze nachten van.”

“Geld boven veiligheid van Groningers. Groningen? Oh, ergens in het Hoge Noorden, ver weg van de Randstad, ver weg van Den Haag.”

Andere negatieve punten die genoemd worden door respondenten gaan over beloftes die niet worden nagekomen, inadequate financiële maatregelen, de kwaliteit van de afhandeling van de schade of versterking, het functioneren van het kabinet of specifieke politieke personen, een onduidelijk beleid, het wantrouwen richting Groningers, de willekeur in de afhandeling van schade en versterking en het niet of te langzaam dichtdraaien van de gaskraan.

“Ze houden ons aan het lijntje en beloven ons van alles, maar er komt niets van terecht.”

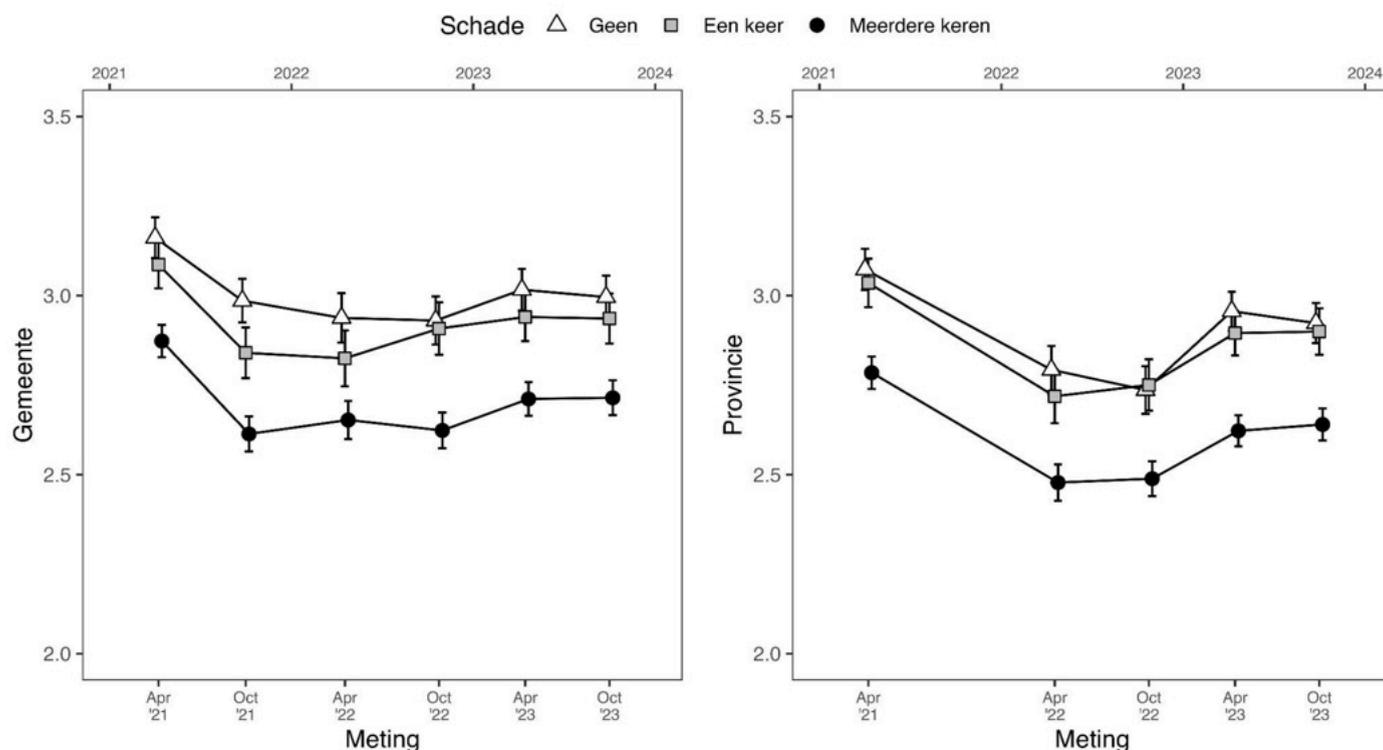
“Minder investeren in de provincie Groningen dan is voorgesteld. 20 miljard in plaats van 30 miljard.”

“De manier waarop de subsidie een loterij was.”

Provinciale en gemeentelijke overheid

In Figuur 6.2 is de ontwikkeling van het vertrouwen in de gemeente en de provincie over de tijd te zien. Voor de gemeente is het vertrouwen over de afgelopen twee jaar vrij stabiel of licht iets gestegen. Voor de provincie was er in 2022 een flinke dip in vertrouwen te zien, die in 2023 weer enigszins herstelt. Voor zowel de gemeente als de provincie is het vertrouwen nog steeds relatief laag in vergelijking met 2016 t/m 2020 (Dückers et al., 2023).

Figuur 6.2: Vertrouwen in de gemeente en de provincie, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Er waren slechts 16 respondenten die een toelichting geven met betrekking tot hun vertrouwen in de provinciale overheid. Van deze respondenten zijn 15 toelichtingen negatief over de Provincie Groningen en is 1 toelichting neutraal. Deze toelichtingen gaan over de rol van de Provincie Groningen in de gaswinningsproblematiek en over de afstand tussen de bewoner en de provincie.

"De provincie Groningen en de NAM houden zich op te grote afstand van de inwoners."

"Schaamteloze afhandeling van de aardbevingsproblematiek door de Rijksoverheid en de lamledige opstelling van de provincie daarbij."

In totaal gaven 35 respondenten een toelichting op hun mate van vertrouwen in hun gemeente. Hiervan zijn 9 toelichtingen positief over de gemeente. Deze toelichtingen beschrijven vaak hoe respondenten persoonlijk goed werden geholpen door hun gemeentelijke overheid.

“De gemeentelijke overheid die dicht bij de inwoners staat middels een gemeentelijke deelcoördinator kan veel steun bieden en vertrouwen geven.”

“De gemeente helpt mij met mijn inkomen- en zorgvragen. Hartelijke mensen waardoor ik heel dankbaar ben.”

Een deel van de respondenten (26) gaf een negatieve toelichting op het vertrouwen in gemeente. Thema's die respondenten hierbij noemen zijn de aardbevingsproblematiek, bureaucratie en persoonlijk negatieve ervaringen met de gemeente.

“De gemeente is de zoveelste falende organisatie in het gasdrama. Verdragend en tegenwerkend. Ongelijk behandelend Gemeente Groningen bij omgevingsvergunningen.”

“Ik ben bedlegerig door fysieke beperkingen en door aardbevingschade gedwongen om te verhuizen. Gemeente Groningen [heeft de] indicatie huishoudelijke hulp en begeleiding gehalveerd.”

Verschillende respondenten verbinden hun lage vertrouwen in de gemeente en de provincie aan hun lage vertrouwen in de Rijksoverheid.

“Vertrouwen in overheid is helemaal weg en zie niet hoe dit terug zal komen. Afgeleide is vertrouwen provincie en gemeente. Ook zij worden geconfronteerd met een falende overheid - en forse bezuinigingen - met als gevolg dat de samenhang in de samenleving aan het verdwijnen is of al weg is. Veel instanties/winkels/buurthuizen etc. verdwijnen of sluiten hun deuren terwijl je ziet dat er door de overheid alleen in het Westen en Zuiden wordt geïnvesteerd. En dit al decennia lang.”

“Rijksoverheid liegt veel, de media nemen dit over en de mensen geloven het. Provincies stellen geen vragen en nemen dit ook over, gemeenten doen dit ook weer. Voorbeeld: Herindelingen. Totale waanzin, levert niets op, kost alleen maar meer geld en inwoners worden niet gelukkiger, vooraf al bekend. Wat gaan we doen, herindelen. Dit is slechts een voorbeeld.”

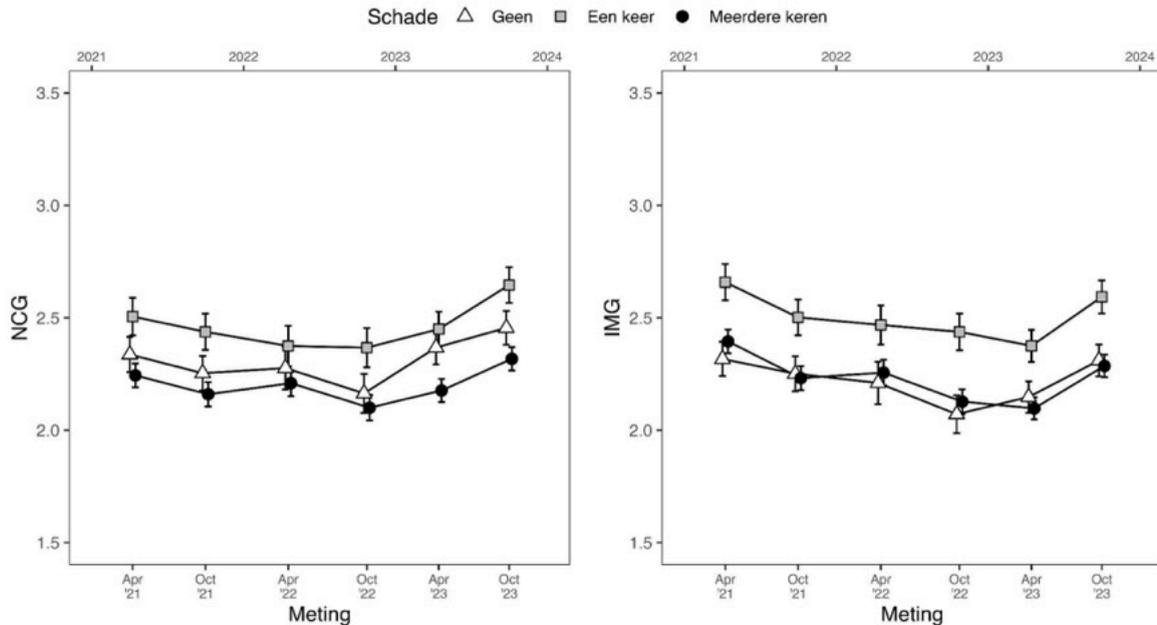
“Helemaal geen vertrouwen, heeft te maken met het gelieg en het bedrog van de overheid, Dit maakt dat zowel de provincie als de gemeenten lang niet dat kunnen doen wat ze misschien wel graag zouden willen. En dat maakt ook deze laatste groepen weinig betrouwbaar.”

Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) en Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Figuur 6.3 geeft weer dat het vertrouwen in zowel NCG als IMG voor alle schadegroepen in de meting van oktober in 2023 stijgt. Echter, verdiepende analyses

laten zien dat deze stijging in vertrouwen ten opzichte van NCG niet statistisch significant is voor respondenten met meerdere keren schade.

Figuur 6.3: Vertrouwen in NCG en IMG, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Er zijn enkele toelichtingen gegeven met betrekking tot IMG en/of NCG.

“Veel strijd met de overheid en IMG gehad. Jarenlang onterecht door hen behandeld. Vertrouw ze nooit meer. Ik woon nu buiten het aardbevingsgebied en iedereen gaat zijn eigen gang hier. Ik vind het wel best, heb vooral veel rust nodig.”

“IMG kost volgens mij veel geld, rendement voor mij niet meetbaar.”

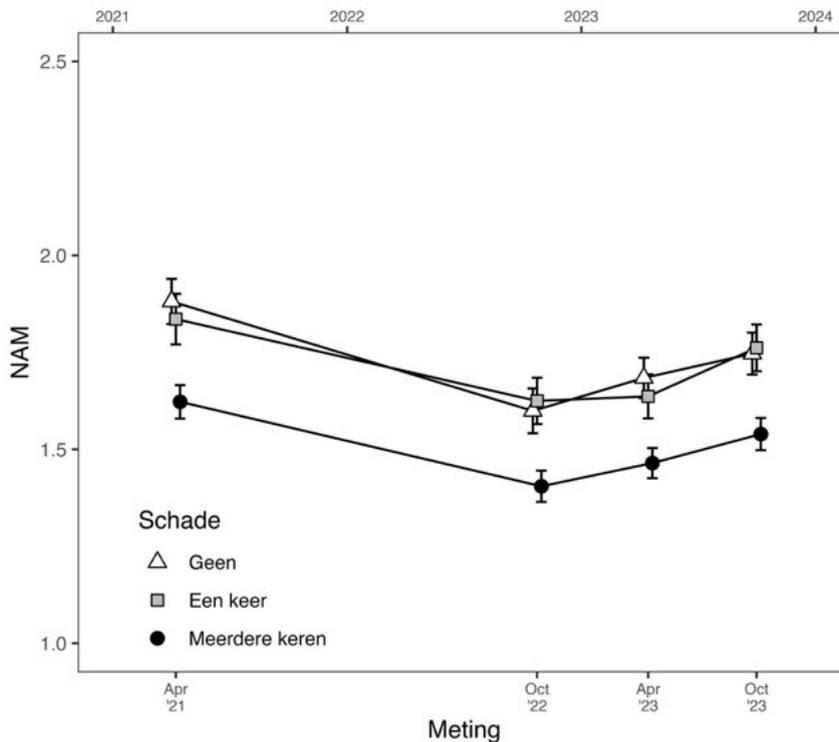
“Volgens mij is een groot probleem dat instellingen als NCG en IMG niet genoeg mandaat krijgen van de overheid om mensen echt te helpen om een goede oplossing te krijgen op alles wat er speelt..”

“NCG is het meest onbetrouwbaar. Meerdere schriftelijke en mondelinge toezeggingen directie [...] welke tot op heden op geen enkele wijze zijn nagekomen en volledige radio stilte. [...]”

Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM)

In Figuur 6.4 is met name te zien dat vertrouwen in de NAM over het algemeen laag is voor elke schadegroep. Respondenten met meerdere keren schade hebben gemiddeld significant minder vertrouwen in de NAM dan respondenten zonder schade of respondenten met één keer schade.

Figuur 6.4: Vertrouwen in NAM, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

In totaal zijn er 27 respondenten met toelichting op hun vertrouwen in de NAM. Hiervan zijn 2 toelichtingen positief, 15 toelichtingen negatief en 2 toelichtingen neutraal. Er zijn 8 respondenten die in hun toelichting over hun vertrouwen de NAM refereren aan hun eigen persoonlijke ervaring.

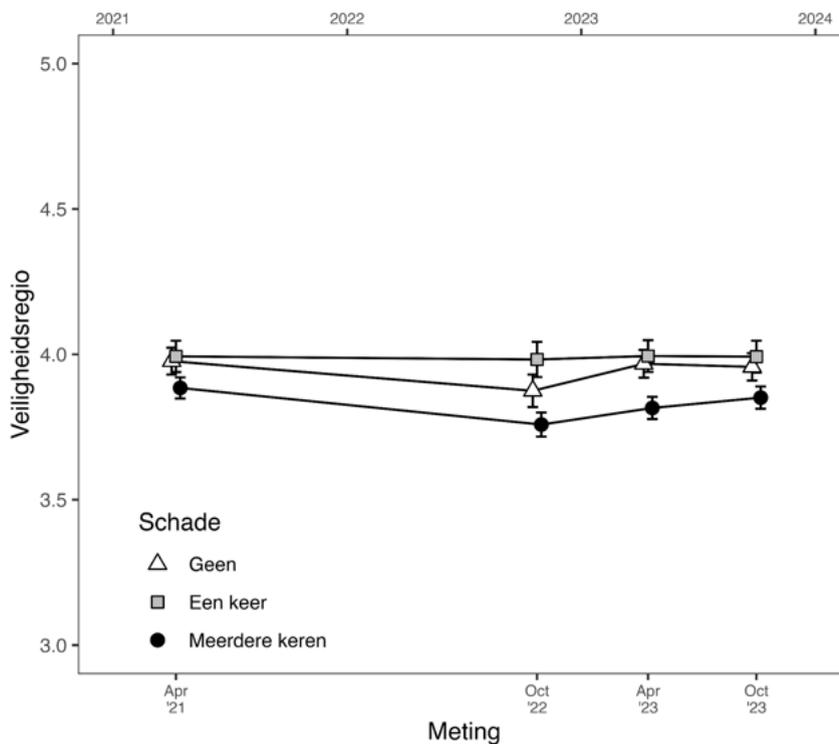
“ Vanwege complexe schades absoluut geen vertrouwen in de NAM, jarenlange strijd. [...] ”

“ [...] De NAM heeft vele jaren voor schade en onrust in Groningen gezorgd.”

Veiligheidsregio

Uit Figuur 6.5 blijkt dat het vertrouwen in de Veiligheidsregio stabiel hoog blijft door de jaren heen in alle schadegroepen. Toch ligt het vertrouwen onder respondenten met meerdere keren schade iets lager dan onder respondenten zonder schade of met één keer schade.

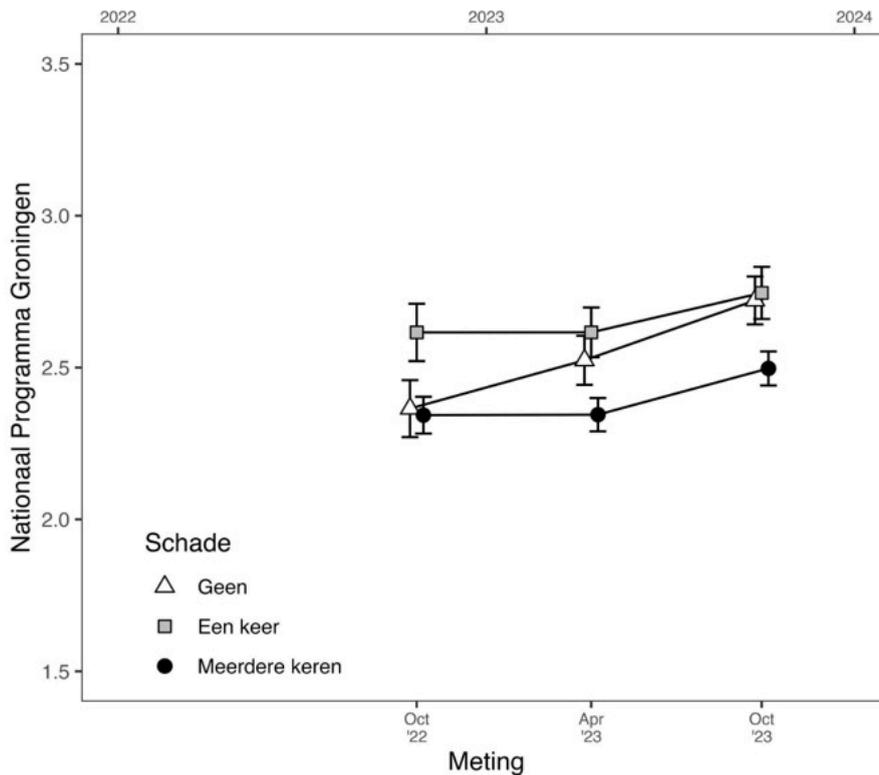
Figuur 6.5: Vertrouwen in de Veiligheidsregio, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Nationaal Programma Groningen (NPG)

In Figuur 6.6 is te zien dat vertrouwen in dit programma onder het midden van de schaal ligt, en het laagst is voor respondenten met meerdere keren schade. Voor respondenten zonder schade lijkt er een positieve ontwikkeling over de tijd te zijn.

Figuur 6.6: Vertrouwen in NPG, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Er zijn 11 mensen die een toelichting hebben gegeven met betrekking tot het NPG. Hiervan is één respondent positief over de NPG en zijn 6 respondenten negatief over het NPG. Deze respondenten schrijven over een bureaucratische organisatie en vinden dat subsidies niet goed besteed worden. Er zijn 4 mensen die schrijven dat ze het NPG niet kennen.

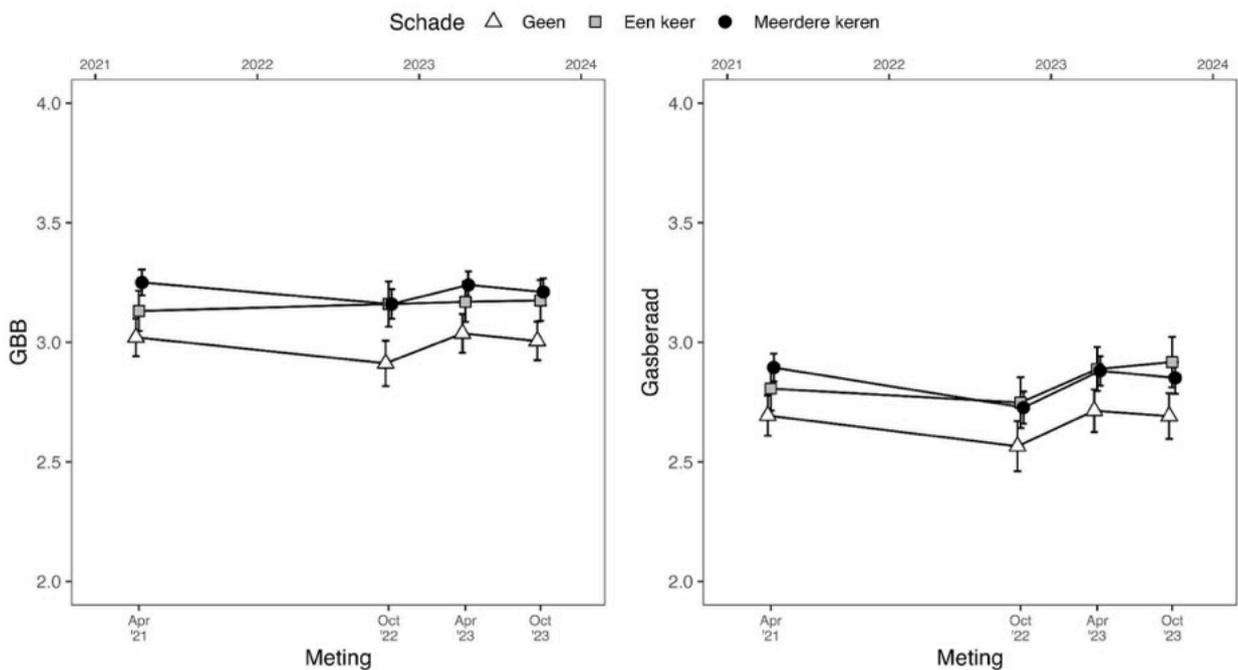
“Ik ben het meest teleurgesteld in Nationaal Programma Groningen (NPG). NPG is aangeprezen als draaimolen voor projecten, maar daar is amper iets van terecht gekomen. Er is nu al bijna één miljard euro verspild aan nutteloze zaken, zoals yogamatten voor hobbyverenigingen en dartborden voor buurthuizen, maar er is amper geld uitgegeven aan verbeteringen voor buurten en wijken in Groningen. [...]”

“Het voorstel van NPG brengt een grote subsidiestroom op gang voor algemeen welbevinden. Maar dat brengt veel adviseurs en systemen met zich mee voor aanvraag, controle. Bovendien dubieus of de Groninger hier echt belang bij heeft. Liever wordt de burger gecompenseerd voor de schade en overlast.”

Belangenorganisaties

In Figuur 6.7 is te zien dat het vertrouwen in de Groninger Bodem Beweging (GBB) en het Gasberaad gemiddeld rond het midden van de schaal ligt. Opvallend is dat juist respondenten met schade meer vertrouwen in deze organisaties hebben.

Figuur 6.7: Vertrouwen in GBB en het Gasberaad, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Er zijn 3 respondenten die een toelichting geven met betrekking tot deze organisaties. Hiervan zijn 2 toelichtingen negatief. De resterende toelichting beschrijft hoe de respondent het GBB niet kent.

"Gasberaad in welke vorm dan ook is volledig geflopt."

"De GBB is meer een marionet geworden van een politieke stroming, die ook mede verantwoordelijk is voor de gevolgen van de gaswinning alhier en nu wel heel hard roept hoe erg het allemaal wel is."

Overige toelichtingen op het vertrouwen in overheden en instanties

Er zijn 240 respondenten die een toelichting geven die geen betrekking heeft op een specifieke overheid of instantie. Onder deze toelichtingen zijn er 108 respondenten die een algemeen negatieve toelichting geven.

“Er zijn weinig redenen om vertrouwen te hebben in die organisaties. Wordt een hoop gepraat maar er is nog niets uitgekomen. Wat dat betreft heb ik meer aan buurtgenoten.”

Daarbij zijn er 19 respondenten die een algemeen positieve of hoopvolle toelichting hebben gegeven.

“Ik sta niet zozeer negatief tegenover overheidsinstanties. Ik vertrouw erop dat de mensen hun best doen, maar dat het wel eens ingewikkeld kan zijn bij de juiste organisatie terecht te komen en daar iets in beweging te krijgen.”

“Ik geloof dat de meeste individuele mensen bij alle bovengenoemde organisaties over het algemeen met goede intenties aan het werk zijn. Maar bij veel afdelingen binnen overheden is de organisatie zodanig ingericht dat mensen geen eigen verantwoordelijkheid meer kunnen of durven nemen.”

Verder zijn er 71 respondenten die aangeven niet te maken te hebben met instanties omtrent gaswinning. Tot slot zijn er 42 toelichtingen waarin respondenten aangeven dat ze bepaalde instanties niet kennen.

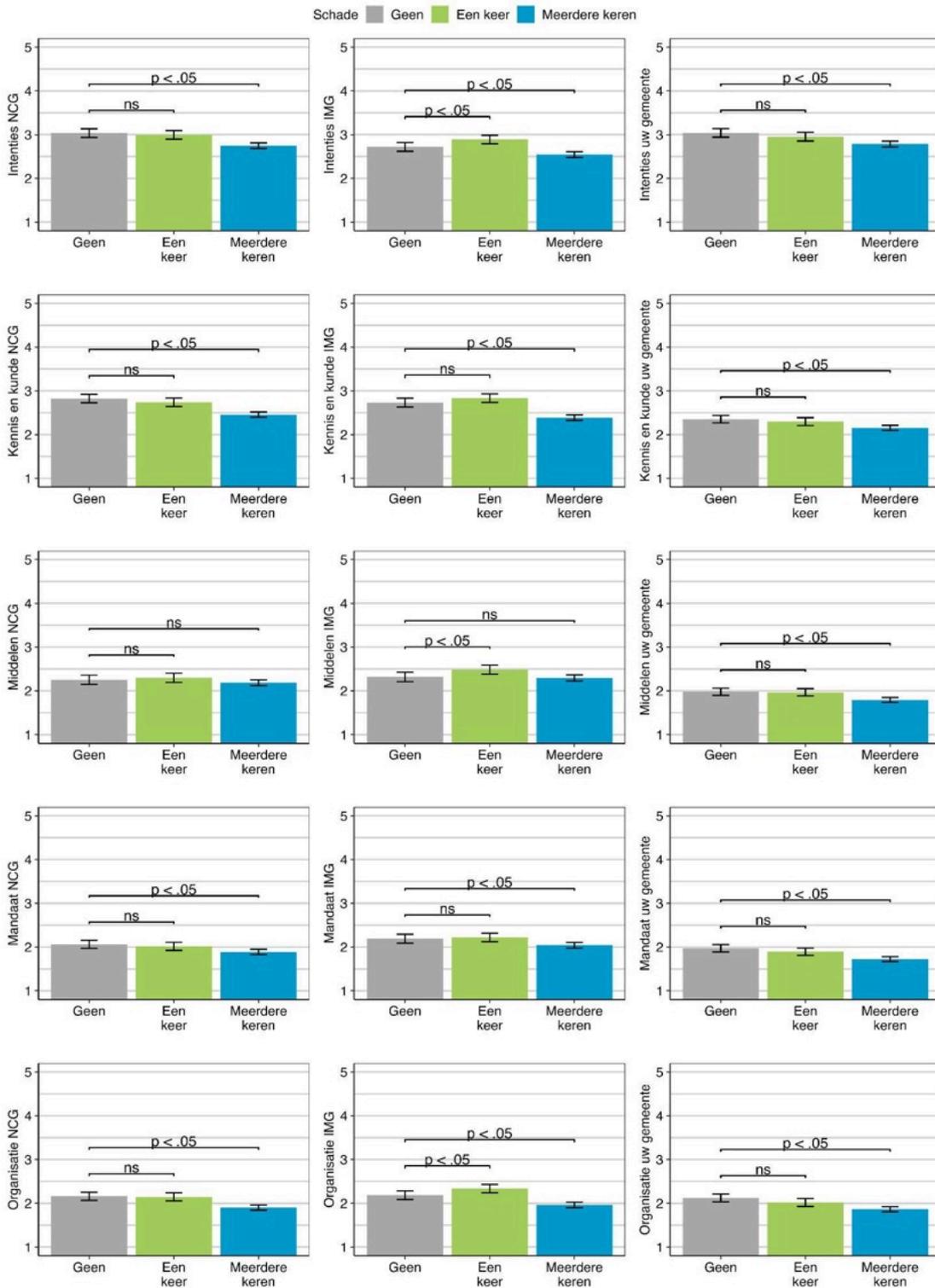
Vertrouwen in specifieke onderdelen

Om beter te begrijpen hoe een (gebrek aan) vertrouwen is ‘opgebouwd’, hebben we respondenten gevraagd in hoeverre ze denken dat de medewerkers van 1) NCG, 2) IMG en 3) hun gemeente beschikken over:

- ... de juiste intenties.
- ... voldoende kennis en kunde.
- ... voldoende middelen.
- ... voldoende mandaat (bevoegdheid/regelruimte/volmacht om te kunnen handelen).
- ... een toereikende organisatie.

In Figuur 6.8 staan de gemiddelde scores op deze items per schadegroep. Over het algemeen valt op dat respondenten gemiddeld alles relatief laag inschatten. Van alle onderdelen scoren de intenties het best. Ook valt op dat respondenten met meerdere keren schade het meestal lager inschatten dan respondenten zonder schade (m.u.v. de beschikbare middelen bij NCG en IMG). Over het algemeen schat men de beschikking over mandaat en een toereikende organisatie het laagst in.

Figuur 6.8: Gemiddelde scores op het inschatten van beschikbare intenties etc. voor NCG, IMG en uw gemeente, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

7. Maatschappelijke ontwikkelingen

Samenvatting

Val van kabinet en stemmen

- Respondenten hebben door de val van het kabinet minder vertrouwen gekregen in schadeafhandeling. Dit is sterker het geval voor respondenten met meerdere keren schade vergeleken met één keer of geen schade.
- Een duidelijke meerderheid van de respondenten (71%) geeft aan dat de situatie rondom de gaswinning geen invloed heeft op hun beslissing om te stemmen. Opvallend is dat respondenten met meerdere keren schade vaker aangeven dat de situatie veel invloed heeft op hun beslissing om te gaan stemmen dan respondenten met een keer of geen schade.
- Het gevoel geen invloed te hebben in de politiek is sterker onder respondenten met meerdere keren schade dan onder respondenten met één keer of geen schade.

Zorgen over toekomst van de regionale economie

- De regionale economie was ten opzichte van andere onderwerpen geen grote zorg onder respondenten.
- Bezorgdheid is sterker onder respondenten met meerdere keren schade dan onder respondenten met een keer of geen schade.

Verwachtingen parlementaire enquête en kamerbrief Nij begun

- Respondenten met meerdere keren schade hebben gemiddeld gezien minder positieve verwachtingen dan respondenten met één keer of geen schade.
- Een overgrote meerderheid van de respondenten (85%) geeft aan niet bekend te zijn met de kamerbrief Nij begun. Dit percentage is echter kleiner onder respondenten met meerdere keren schade ten opzichte van respondenten met een keer of geen schade.
- Alhoewel de respondenten gemiddeld gezien licht positief zijn over de verwachte gevolgen van de kamerbrief voor bewoners in het gaswinningsgebied, zijn deze positieve verwachtingen minder sterk voor respondenten met meerdere keren schade (dan respondenten met een keer of geen schade).

Rol bij aanbevelingen

- De meeste respondenten geven aan zelf een kleine rol te willen spelen in het meedenken en beslissen over kwesties rondom schadeherstel. Opvallend is dat respondenten met schade vaker aangeven zelf in grotere mate een rol te willen spelen dan respondenten zonder schade.

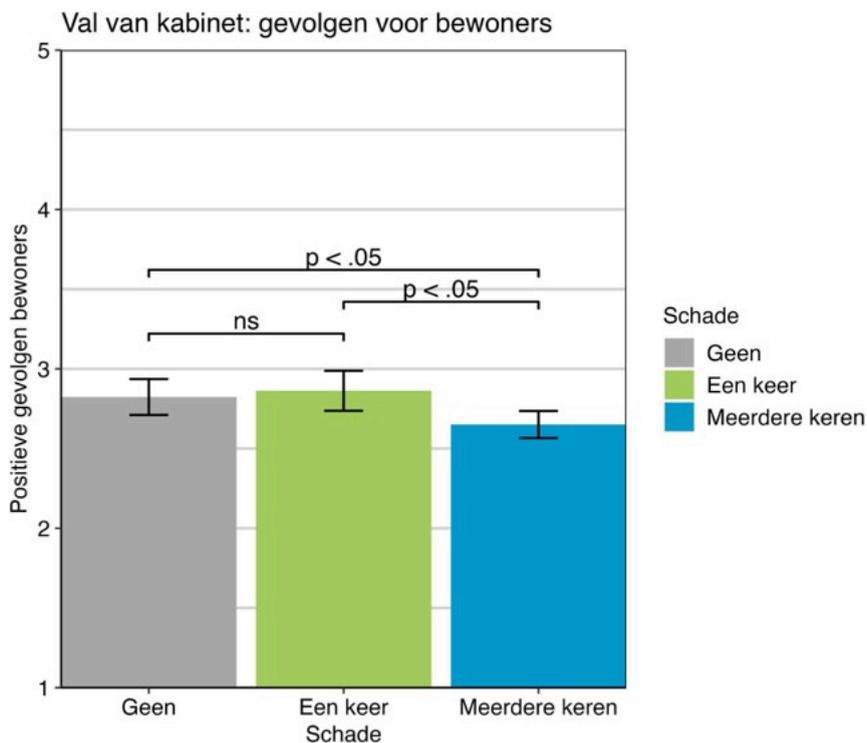
Val van kabinet

In de meting van oktober 2023 hebben we de respondenten enkele stellingen voorgelegd over de gevolgen van de val van het kabinet (in juli 2023) voor bewoners.

Gevolgen voor bewoners

We hebben respondenten gevraagd of ze denken dat de val van het kabinet positieve of negatieve gevolgen heeft voor bewoners in het gaswinningsgebied. Hierbij konden de respondenten hun antwoord aangeven op een schaal van 1 'negatief' tot 5 'positief'. Hierbij was 2 'een beetje negatief', 3 'niet negatief/niet positief' en 4 'een beetje positief'. Daarbij konden respondenten het invullen als ze het niet wisten.

Figuur 7.1: Verwachte gevolgen van de val van het kabinet voor bewoners, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

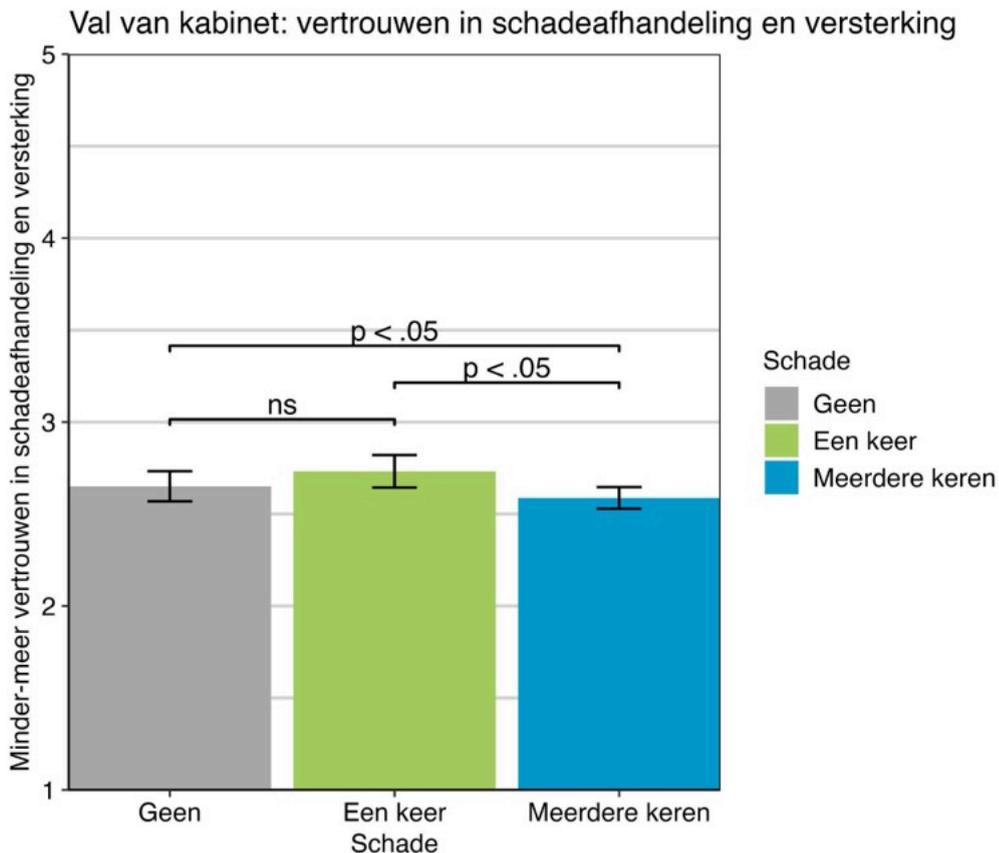
In alle groepen geven de meeste respondenten aan dat hun verwachtingen over de gevolgen van de val van het kabinet voor bewoners in het gaswinningsgebied niet positief maar ook niet negatief zijn (ongeveer één derde van de respondenten in

iedere groep). Figuur 7.1 geeft hierbij weer dat de groep respondenten met meerdere keren schade gemiddeld meer negatieve verwachtingen heeft over de gevolgen voor bewoners vergeleken met respondenten uit de andere twee schadegroepen. Hiernaast laten de percentages inderdaad zien dat respondenten met meerdere keren schade er vaker negatieve verwachtingen op nahouden (46%) dan respondenten met één keer schade (32%) of respondenten zonder schade (35%).

Gevolgen voor vertrouwen in schadeafhandeling en versterking

We hebben respondenten gevraagd in hoeverre de val van het kabinet hun vertrouwen in drie zaken heeft beïnvloed: de afhandeling van materiële schade, de afhandeling van immateriële schade, en de versterking. We hebben deze drie items gecombineerd tot een schaal (hoge interne samenhang: Cronbach's $\alpha = .94$). Respondenten konden per item de impact op hun vertrouwen aangeven op een schaal van 1 'veel minder vertrouwen' tot 5 'veel meer vertrouwen'. Hierbij was 3 'niet meer of minder vertrouwen' en kregen respondenten ruimte om aan te geven als ze het niet wisten.

Figuur 7.2: Vertrouwen in schadeafhandeling en versterking als gevolg van de val van het kabinet, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

Hetzelfde patroon zien we bij vertrouwen in schadeafhandeling. In alle groepen geven de meeste respondenten aan dat ze niet meer, maar ook niet minder, vertrouwen hebben gekregen in schadeafhandeling als gevolg van de val van het kabinet: meerdere keren schade (41%), één keer schade (50%), geen schade (44%). In Figuur 7.2 is te zien dat respondenten met meerdere keren schade vaker veel minder of een beetje minder vertrouwen hebben gekregen in de schadeafhandeling (44%) dan respondenten met één keer schade (34%) of geen schade (36%).

De respondenten konden een toelichting geven op hun antwoord op deze vraag. Van de respondenten die een toelichting geven (N = 146) geeft het grootste deel aan dat de val van het kabinet geen verschil maakt voor hun vertrouwen. Hierbij vertellen respondenten dat hun vertrouwen te beschadigd is of dat het systeem niet verandert.

"Ik heb weinig vertrouwen in het oude politieke klimaat. Verandering van de politieke cultuur is niet mogelijk zolang de samenstelling van verschillende partijen nog steeds bestaat uit oudgedienden."

"Waarschijnlijk oude wijn in nieuwe zakken. [...]"

Daarbij zijn er 111 respondenten die aangeven dat het afwachten is wat de val van het kabinet betekent voor de gaswinningsproblematiek of dat het ligt aan de uitslag van de verkiezingen.

"Het blijft koffiedik kijken wat een nieuwe regering gaat doen voor onze regio."

"Je hoort van alles, maar het is natuurlijk de vraag of er ook daadwerkelijk iets positiefs uit voortkomt voor alle benadeelden. Eerst zien dan geloven."

Vervolgens zijn er 105 respondenten die denken of bang zijn dat de val van het kabinet voor vertraging gaat zorgen. Hierbij noemen respondenten dat het tijd kost voordat nieuwe bewindslieden zijn ingewerkt en dat nieuwe bewindslieden zich minder verantwoordelijk voelen om gaswinningsproblematiek snel op te lossen. Daarbij wordt genoemd dat een demissionair kabinet minder effectief werkt.

"Een schip kan beter doorvaren i.p.v. steeds aan de kant te moeten liggen en dan weer vertrekken."

"Een demissionair kabinet heeft minder slagkracht en het is onzeker hoe de nieuwe regering zal handelen in dezen"

Verder geven 54 respondenten een hoopvolle of algemeen positieve toelichting. Hierin beschrijven respondenten dat zij hoopvol zijn dat een nieuw kabinet een positieve invloed kan hebben op de toekomst van Groningen.

"Ik denk dat men in Den Haag langzamerhand het er wel over eens is dat er in Groningen meer aan de hand is en dat er daadwerkelijk actie moet worden ondernomen."

"Moet het nog zien gebeuren. Er is wel kans dat de verhoudingen worden opgeschud. Als de echte, eerlijke politici de overhand krijgen (geen populist, roeptoeters en gladjanussen), wie weet."

Voor de rest geven 26 respondenten toelichting met betrekking tot specifieke personen. Hierbij gaat het bij 8 respondenten om specifieke personen die vertrekken met de val van het kabinet en bij 18 respondenten over staatssecretaris

Vijlbrief. Hierbij geven respondenten veelal aan tevreden te zijn over het functioneren van de staatssecretaris en bang te zijn dat hij vertrekt. Daarbij geven 40 respondenten aan dat de val van het kabinet losstaat van het beleid omtrent de gaswinningsproblematiek.

“Vijlbrief is de enige die ook echt emotioneel betrokken is bij de Groningers, maar het is afwachten of hij weer in een nieuwe kabinet komt.”

“De val van het kabinet was ongerelateerd. De ingeslagen weg is duidelijk en breed gedragen, ook buiten het kabinet. Ik denk dat de compensatie niet veel hoger kan en ook niet snel naar beneden zal worden bijgesteld. Dus ik verwacht weinig verandering enkel door de val van het kabinet.”

Verkiezingen en stemgedrag

Beslissing om wel of niet te gaan stemmen

We hebben de respondenten, voorafgaand aan de verkiezingen, gevraagd of ze van plan waren te gaan stemmen in de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer. Respondenten konden hierbij kiezen tussen de antwoordmogelijkheden ‘ik ga wel stemmen’, ‘ik ga niet stemmen’, en ‘ik weet het (nog) niet’. Hiernaast konden ze het aangeven als ze niet stemgerechtigd waren of als ze het niet wilden zeggen.

Een grote meerderheid van de respondenten gaf aan wél te gaan stemmen tijdens de tweede kamerverkiezingen in 2023. Gemiddeld genomen is dat 95%. Dit percentage is ongeveer gelijk in alle schadegroepen.

Invloed van gaswinnings situatie op beslissing om te gaan stemmen

De respondenten is de vraag voorgelegd of de situatie rondom de gaswinning invloed heeft op hun beslissing om wel of niet te gaan stemmen. Ze konden de invloed op hun beslissing aangeven door te kiezen tussen ‘ja, veel invloed’, ‘enige invloed’, of ‘nee, geen invloed’. Daarnaast konden respondenten het aangeven als ze het (nog) niet wisten of als ze het niet wilden zeggen.

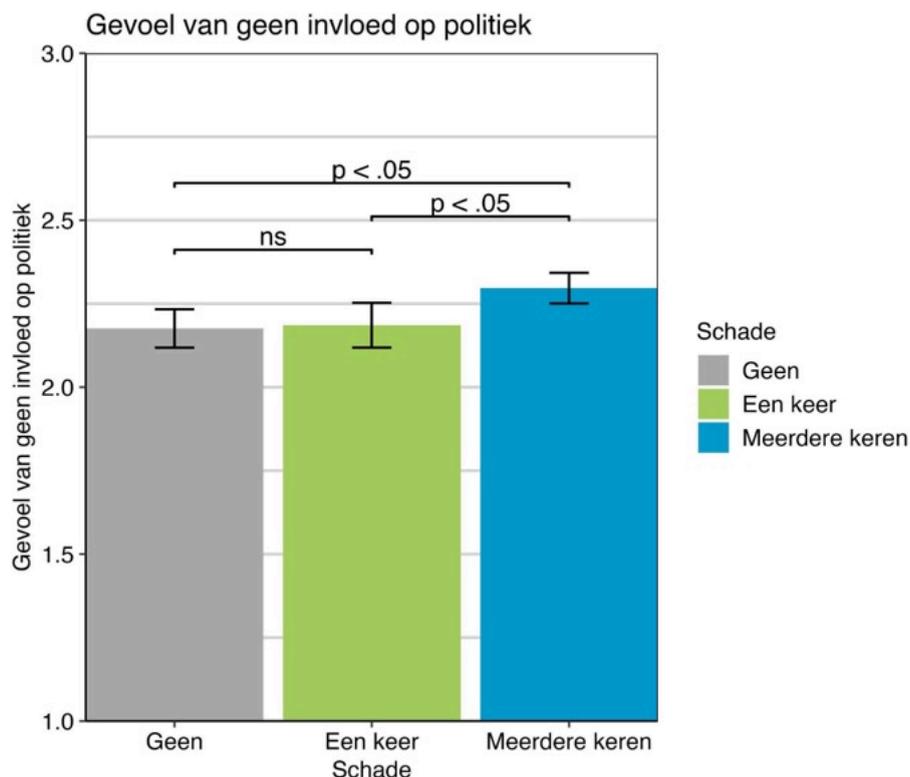
Een grote meerderheid van de respondenten (71%) geeft aan dat de situatie rondom de gaswinning *geen* invloed heeft op hun beslissing om wel of niet te gaan stemmen. Dit percentage is het grootste onder respondenten zonder schade (82%), gevolgd door respondenten met één keer schade (77%), en het kleinste onder respondenten met meerdere keren schade (62%). Respondenten met meerdere keren schade

geven vaker aan dat de situatie *veel* invloed heeft op hun beslissing om te gaan stemmen; (16%) in vergelijking met respondenten met één keer schade (6%) of geen schade (4%).

Gevoel geen invloed te hebben op de politiek

De respondenten zijn gevraagd om een reactie te geven op drie stellingen over hun gevoel van persoonlijke invloed binnen de politiek: (1) 'Kamerleden bekommeren zich niet om de mening van mensen zoals ik', (2) 'De politieke partijen zijn alleen maar geïnteresseerd in mijn stem en niet in mijn mening', (3) 'Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de regeringspolitiek'. Hierbij konden respondenten hun gevoel van invloed aangeven door te kiezen voor 1 'dat is niet zo', 2 'weet ik niet', of 3 'dat is zo'. Daarbij konden respondenten het invullen als ze het niet wilden zeggen. We hebben de scores op deze drie vragen gecombineerd tot een schaal (met goede interne samenhang; Cronbach's $\alpha = .83$).

Figuur 7.3: Gevoel geen invloed te hebben op de politiek, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

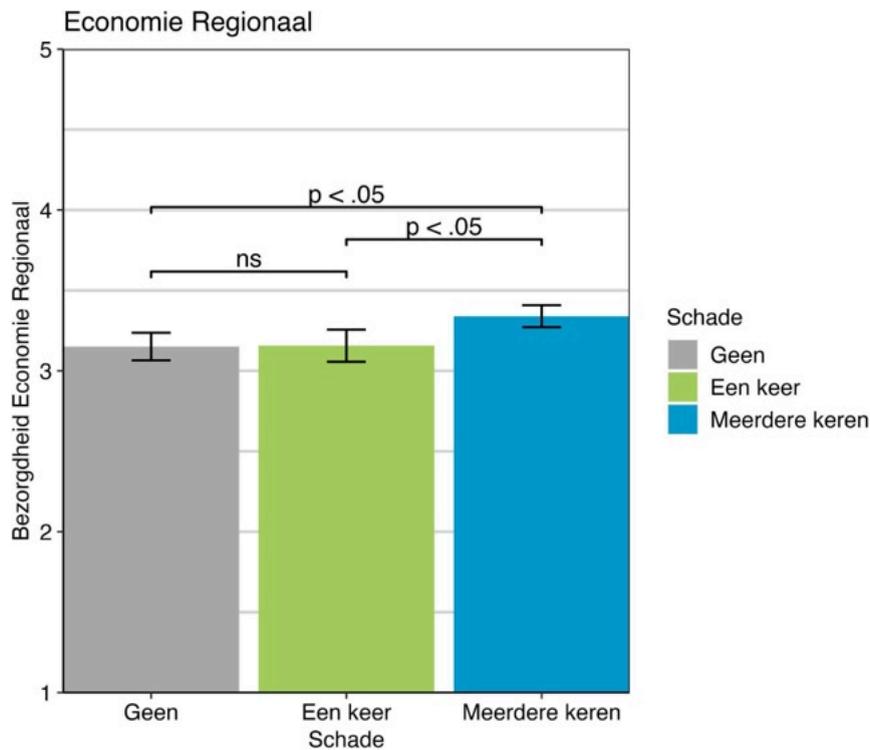

In Figuur 7.3 is te zien dat respondenten met meerdere keren schade sterker het gevoel hebben geen invloed te hebben op de politiek dan respondenten met één keer schade of geen schade. Hiernaast is te zien dat er geen significant verschil is tussen respondenten met één keer schade en respondenten zonder schade.

Zorgen over de toekomst van de regionale economie

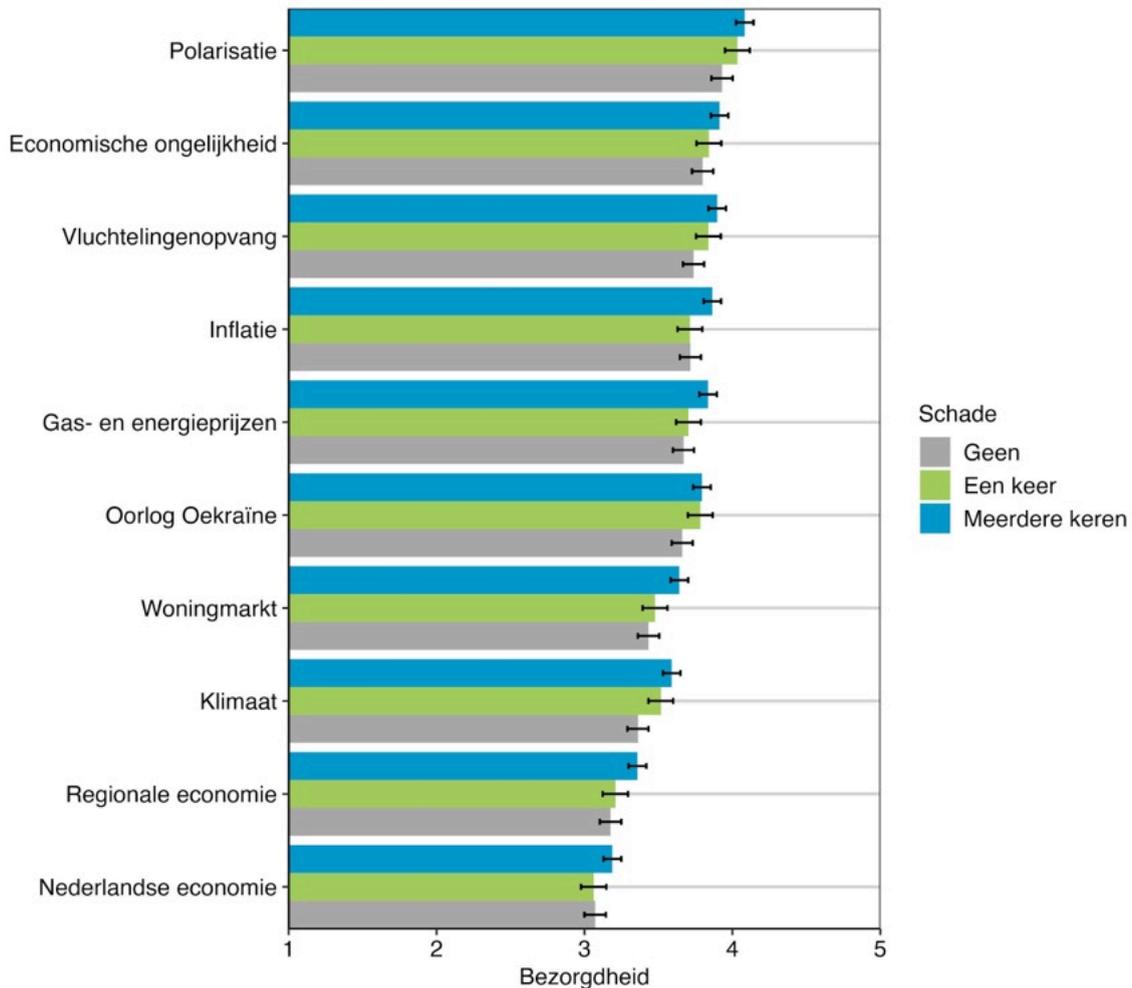
De respondenten zijn gevraagd hoe bezorgd ze zich voelen over een aantal onderwerpen wanneer zij denken aan de komende jaren. Het doel was om een beter inzicht te krijgen in de bezorgdheid van de respondenten over het onderwerp 'de ontwikkeling van de economie in uw regio'. Aanvullend hebben we negen andere onderwerpen voorgelegd om de mate van bezorgdheid te kunnen vergelijken tussen verschillende onderwerpen. Deze onderwerpen waren: 'Nederlandse economie', 'gas en energieprijzen', 'klimaat', 'woningmarkt', 'inflatie', 'vluchtelingenopvang', 'oorlog in Oekraïne', 'economische ongelijkheid', 'polarisatie'. Voor ieder onderwerp konden respondenten hun bezorgdheid aangeven op een schaal van 1 'helemaal niet' tot 5 'erg veel'. Hierbij konden respondenten het ook aangeven als ze het niet wisten.

Figuur 7.4: Bezorgdheid over de toekomst van de regionale economie, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen en statistische significantie van de groepsverschillen.

In Figuur 7.4 is te zien dat respondenten met meerdere keren schade zich in sterkere mate bezorgd voelen over de regionale economie in de komende jaren dan respondenten met één keer schade of geen schade.

Figuur 7.5: Bezorgdheid over de toekomst, als functie van het onderwerp en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsintervallen.

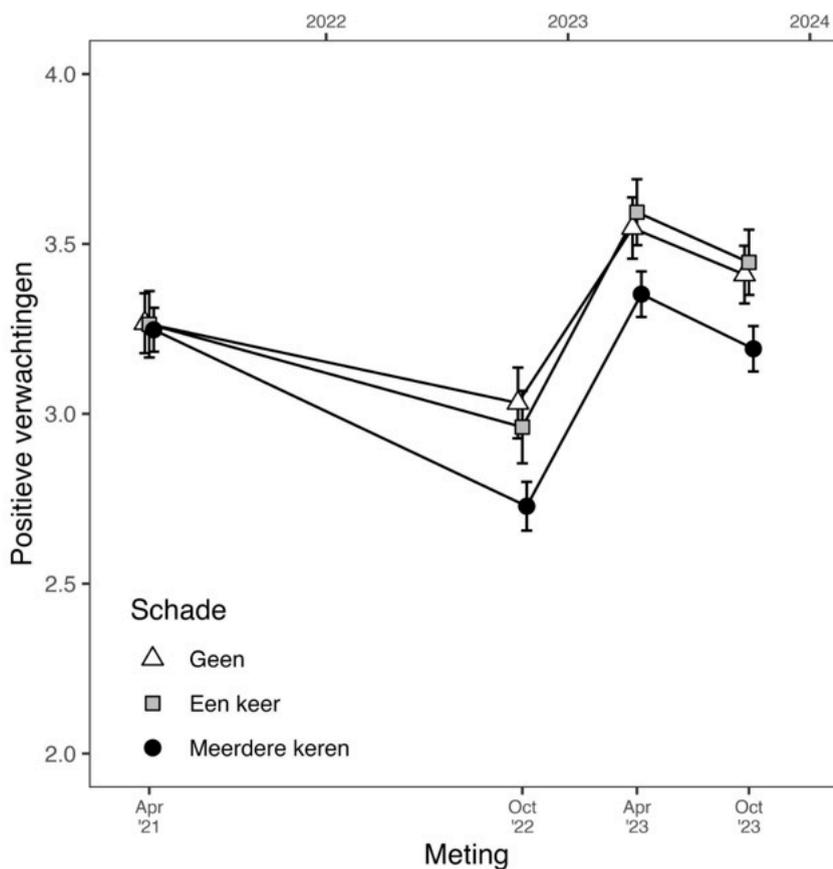
De regionale economie blijkt relatief gezien geen grote zorg te zijn. In Figuur 7.5 is te zien dat de bezorgdheid over de regionale economie in alle schadegroepen relatief laag is in vergelijking met de andere onderwerpen.

Bij de helft van de onderwerpen zien we hetzelfde patroon van verschil tussen de schadegroepen als bij het onderwerp regionale economie, namelijk dat respondenten met meerdere keren schade meer bezorgd zijn dan respondenten met één keer of geen schade: gas en energieprijzen, economie nederland, inflatie, en woningmarkt. Bij de overige onderwerpen blijkt dat respondenten met meerdere keren schade bezorgder zijn dan respondenten zonder schade (maar niet significant afwijken van respondenten met één keer schade).

Verwachtingen parlementaire enquête

Sinds april 2021 vragen we respondenten in hoeverre zij negatieve of positieve verwachtingen hebben n.a.v. de parlementaire enquête. Ze kunnen antwoorden op een schaal met antwoordopties: 1 'Negatief', 2 'Een beetje negatief', 3 'Niet negatief/niet positief', 4 'Een beetje positief' en 5 'Positief'. In Figuur 7.6 is te zien dat vanaf oktober 2022 een stijging in positieve verwachtingen is ingezet in alle schadegroepen. Respondenten met meerdere keren schade hebben echter structureel minder positieve verwachtingen over de parlementaire enquête dan respondenten zonder schade of met één keer schade, en dit verschil blijft stabiel over de tijd.

Figuur 7.6: Mate van positieve verwachtingen n.a.v. de parlementaire enquête, als functie van de tijd en het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Toelichting verwachtingen gevolgen parlementaire enquête

In de metingen van april en oktober 2023 hebben we respondenten gevraagd hun antwoord op bovenstaande vraag toe te lichten. In totaal hebben 978 respondenten een toelichting gegeven.

Er waren 211 respondenten die een toelichting geven over waarom zij (een beetje) negatieve verwachtingen hebben over de gevolgen van de parlementaire enquête voor het aardbevingsgebied. Een groot deel van deze respondenten geeft als toelichting dat zij verwachten dat er weinig of niets zal veranderen naar aanleiding van de uitslag van de parlementaire enquête en dat mensen lang moeten wachten op veranderingen. Daarnaast noemt een deel van de respondenten dat de overheid onvoldoende met oplossingen komt en geen actie onderneemt. Verder geeft een deel van de respondenten aan dat zij de overheid incapabel, corrupt, vergeetachtig of onverantwoordelijk vinden. Bij de voorgaande meting in april geeft een even groot aandeel van de respondenten aan dat zij verwachten dat er niets zal veranderen. Opvallend is dat het deel van de respondenten dat aangeeft dat de overheid onvoldoende met oplossingen komt en geen actie onderneemt, is gestegen in de meting in oktober t.o.v. de meting in april. Het deel van de respondenten dat aangeeft dat zij de overheid incapabel, corrupt, vergeetachtig of onverantwoordelijk vinden is ook gestegen.

“Tot nu toe heeft de regering er volgens mij niets mee gedaan, alleen maar verteld geschokt te zijn maar daar is het bij gebleven. Versterking en schadevergoeding gaat nog steeds niet snel genoeg.”

Verder hebben 267 respondenten een toelichting gegeven over waarom zij niet negatief en niet positief tegenover de gevolgen van de Parlementaire enquête aardgaswinning staan. Het overgrote deel geeft hier een negatieve toelichting, en het grootste deel van de respondenten geeft aan dat zij verwachten dat er weinig of niets zal veranderen naar aanleiding van de uitslag van de parlementaire enquête en dat mensen lang moeten wachten op veranderingen. Verder geven respondenten aan dat zij geen vertrouwen in de overheid en instanties hebben. Ook wordt door een aantal respondenten benoemd dat de overheid alleen handelt vanuit het eigen belang, en alleen aan zichzelf denkt.

“Ja, dat heeft met vertrouwen te maken en dat is door ervaring weg.”

Er geven 362 respondenten een toelichting over waarom zij (een beetje) positieve verwachtingen hebben over de gevolgen van de Parlementaire enquête aardgaswinning. Hier komt vooral naar voren dat respondenten eerst willen zien, en

dan geloven en hopen of voelen dat er iets positiefs uit zal komen. Verder hoopt een deel dat er mogelijk of hopelijk dingen gaan veranderen door de enquête. Daarnaast geven respondenten aan dat de enquête gevolgen moet hebben, de overheid kan er niet meer omheen. Ook geeft een klein deel aan dat de enquête voor meer begrip en inzicht zorgt over de situatie in Groningen bij de overheid.

“Ik hoop dat er met de nieuwe verkiezingen mensen zullen aantreden die de uitkomsten van de PEG wél serieus nemen. En ernaar gaan handelen. Misschien ben ik daarmee te hoopvol, maar hoop doet leven. Wat het huidige kabinet voornemens was er mee te gaan doen was in ieder geval bitter weinig/niks.”

Tot slot geven 138 respondenten aan het niet te weten ook een toelichting. Hier geeft eveneens het grootste deel van de respondenten aan dat zij verwachten dat er weinig of niets zal veranderen naar aanleiding van de uitslag van de enquête en dat mensen lang moeten wachten op veranderingen. “Eerst zien en dan geloven” en “hopen” of “voelen” dat er “iets positiefs uit zal komen” is een antwoord wat opnieuw vaak genoemd wordt.

“Alles verdwijnt in onderste la. We gaan er iets van leren, nee, ho maar. Rustig doormodderen, straks zijn alle betrokken dood. Zie toeslagen en andere ongemakken.”

Tevredenheid over het eindrapport

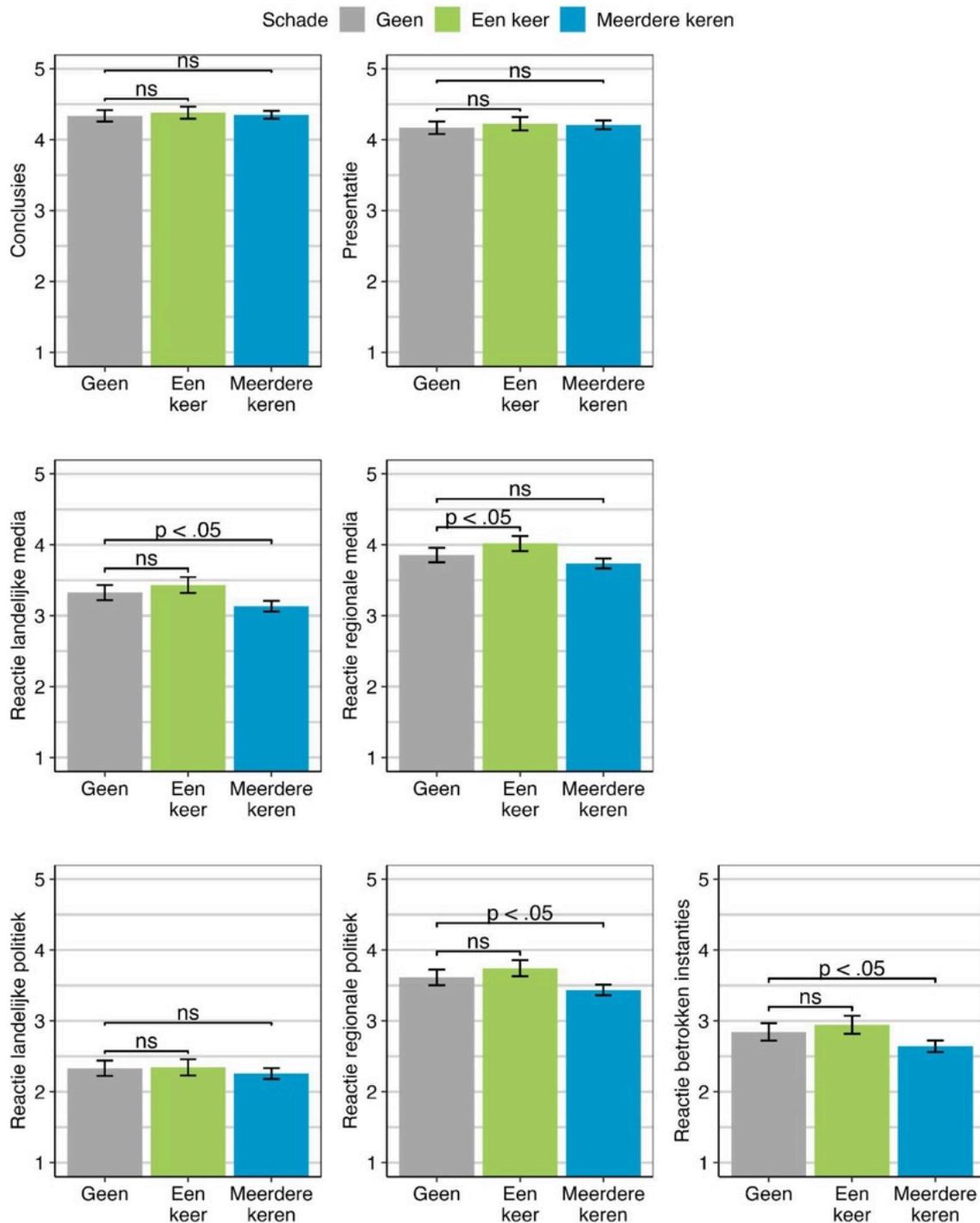
In de meting van april 2023 hebben we respondenten gevraagd of ze overwegend tevreden waren over het eindrapport en de reacties daarop van diverse partijen. De analyses laten zien dat er bij de dikgedrukte items verschillen te zien zijn tussen schadegroepen: respondenten met meerdere keren schade scoren hier lager op dan respondenten zonder schade. Respondenten met één keer schade scoren tevens lager op tevredenheid over de reactie van de regionale media:

- De conclusies van het rapport.
- De presentatie van het rapport.
- De reactie uit de landelijke politiek.
- **De reactie van de landelijke media.**
- **De reactie van de regionale media.**
- **De reactie uit de regionale politiek.**
- **De reactie van de betrokken instanties (o.a. NCG, IMG).**

De gemiddelden in Figuur 7.7 geven weer dat men over het algemeen tevreden is met de conclusies en de presentatie van het rapport, maar minder over de reactie van (met name de landelijke) media, en de reactie vanuit de regionale politiek. Over

de reactie van de landelijke politiek en van betrokken instanties is men gemiddeld genomen zelfs ontevreden.

Figuur 7.7: Tevredenheid over aspecten van (de reactie op) de parlementaire enquête aardgaswinning.

Kamerbrief Nij begun

Als reactie op de uitkomsten van de parlementaire enquête presenteerde het kabinet de kamerbrief 'Nij begun' (zie Box 1). Deze brief bestaat uit een programma met vijftig maatregelen met betrekking tot herstel, sociaal en mentaal welzijn en economisch perspectief.

Box 1. Kamerbrief 'Nij begun'

Op 25 april 2023 stuurden staatssecretaris Vijlbrief (Mijnbouw) en minister-president Rutte de Tweede Kamer de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Aardgaswinning Groningen 'Groningers boven gas'. De Eerste Kamer ontving een vergelijkbare brief.

In de kamerbrief "Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief" worden 50 maatregelen beschreven waarmee het kabinet uitwerking geeft aan de aanbevelingen van de Commissie Van der Lee. Het kabinet heeft hierin vele suggestie verwerkt die zijn gedaan door bewoners en maatschappelijke organisaties, de regionale overheden in het document "Ereschuld: Herstel & Perspectief voor Groningen", het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG), de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en anderen. Het doel van de maatregelen zoals in de kamerbrief geformuleerd is dat: "het schadeherstel en de uitvoering van de versterking milder, makkelijker en menselijker moeten worden".

Het kabinet legt in de wet vast dat het jaarlijks over de voortgang verantwoording aflegt in een Staat van Groningen en elke zes maanden hierover praat in de regio.

(Bron: Kamerbrief Nij begun, 25 april 2023)

Bekendheid

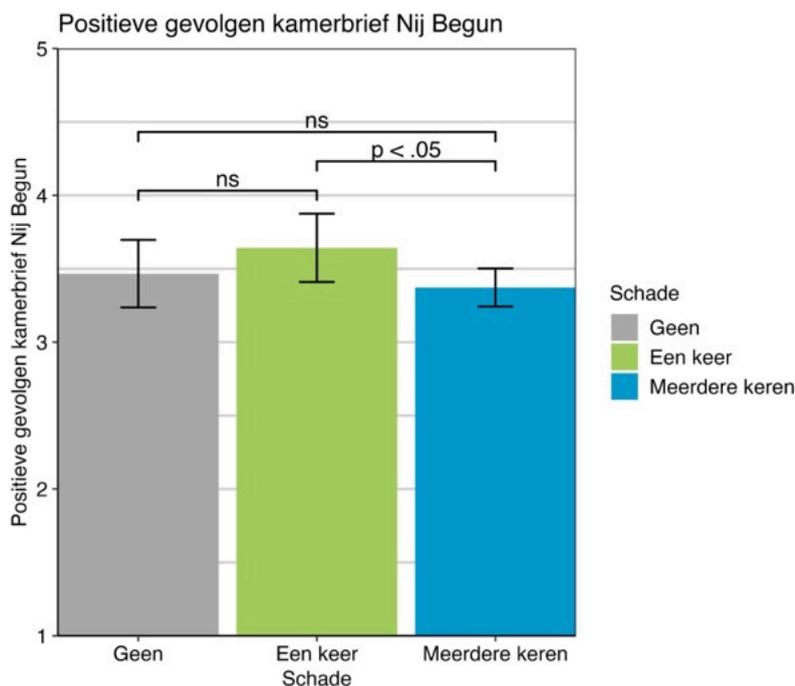
Als eerste hebben we de respondenten gevraagd of ze bekend zijn met de kamerbrief Nij begun. Hierbij kregen ze de volgende antwoordmogelijkheden: 'ja, ken ik', 'ja, wel eens gehoord', of 'nee, ken ik niet'.

Een grote meerderheid van de respondenten (75%) geeft aan niet bekend te zijn met de kamerbrief Nij begun. Het percentage van respondenten dat wél bekend is met de kamerbrief is groter onder respondenten met meerdere keren schade (31%) dan respondenten met één keer schade (20%) of geen schade (17%).

Verwachte gevolgen voor bewoners in de toekomst

Hiernaast hebben we respondenten (die bekend zijn met de brief) gevraagd of ze verwachten dat de kamerbrief Nij begun in de toekomst positieve of negatieve gevolgen zal hebben voor bewoners in het gaswinningsgebied. Hierbij konden respondenten hun verwachting aangeven op een schaal van 1 'negatief' tot 5 'positief', en in het midden 3 'niet negatief/niet positief'. Daarbij konden respondenten het invullen als ze het niet wisten.

Figuur 7.8: Verwachte positieve gevolgen als gevolg van kamerbrief Nij begun, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

Van de respondenten die bekend zijn met de kamerbrief Nij begun geeft een kwart (26%) aan niet te weten of de brief positieve of negatieve gevolgen zal hebben voor bewoners. Hiernaast is in Figuur 7.8 te zien dat respondenten met meerdere keren schade gemiddeld gezien minder positief denken over gevolgen van de kamerbrief dan respondenten met één keer schade.

Toelichting verwachtingen gevolgen Nij begun

In de metingen van april en oktober 2023 is de respondenten gevraagd naar een toelichting op hun antwoord op de vraag 'Verwacht u dat de kamerbrief Nij begun in de toekomst positieve of negatieve gevolgen voor bewoners in het gaswinningsgebied zal hebben?'. Hier hebben 227 respondenten op gereageerd.

De respondenten met (een beetje) negatieve verwachtingen over de gevolgen van de kamerbrief Nij begun voor het aardbevingsgebied geven voornamelijk aan dat zij verwachten dat er weinig of niets zal veranderen en dat mensen lang moeten wachten op veranderingen. Verder geven respondenten hier aan dat zij geen vertrouwen hebben in de overheid en instanties en dat de overheid haar beloften niet nakomt en liegt tegen de bevolking.

"Politiek is altijd afwachten. Zie maar naar Kamp en zijn opvolgers en nu demissionair kabinet met zo dadelijk allemaal nieuwe tweede kamer leden die er ongetwijfeld ook hun plas over willen doen en dan is het maar de vraag wat dat voor de Groningers betekent gezien het verstrijken van de maanden is de urgentie belevens dan afgenomen in Den Haag en dan zijn wij WEER de dupe."

De respondenten die hebben aangegeven dat zij niet negatief en niet positief tegenover de gevolgen van de kamerbrief Nij begun staan noemen dat ze eerst willen zien, en dan geloven en hopen of voelen dat er iets positiefs uit zal komen. Ook geeft een deel aan dat zij de overheid incapabel, corrupt, vergeetachtig of onverantwoordelijk vinden. Een klein deel noemt dat anderen in Nederland niets geven om Groningen.

"De brief is goed. Maar ik heb vele intenties gehoord. Ik wil het zien, meemaken, ervaren. Op dit moment geloof ik het niet. Als er een ruimhartig budget aan vast wordt gekoppeld en 80-90% van de bureaucratie verdwijnt, wie weet. Over een paar jaar durf ik er meer over te zeggen. Belangrijk is dat de 'oude politici' die dit mogelijk hebben gemaakt (en de partijcultuur van de verantwoordelijke partijen) van het toneel verdwijnen."

Het grootste deel van de respondenten geeft aan dat zij (een beetje) positieve verwachtingen hebben over de gevolgen van de kamerbrief Nij begun. Veel respondenten hopen dat er mogelijk of hopelijk dingen gaan veranderen naar aanleiding van de kamerbrief, of dat ze eerst willen zien en dan geloven, en hopen dat er iets positiefs uit zal komen. Daarnaast noemen respondenten dat de overheid onvoldoende met oplossingen komt en geen actie onderneemt.

"Erkenning van de problematiek geeft hoop. De gaswinning in Groningen is inmiddels stopgezet, dus het begint erop te lijken dat er serieus werk van gemaakt wordt."

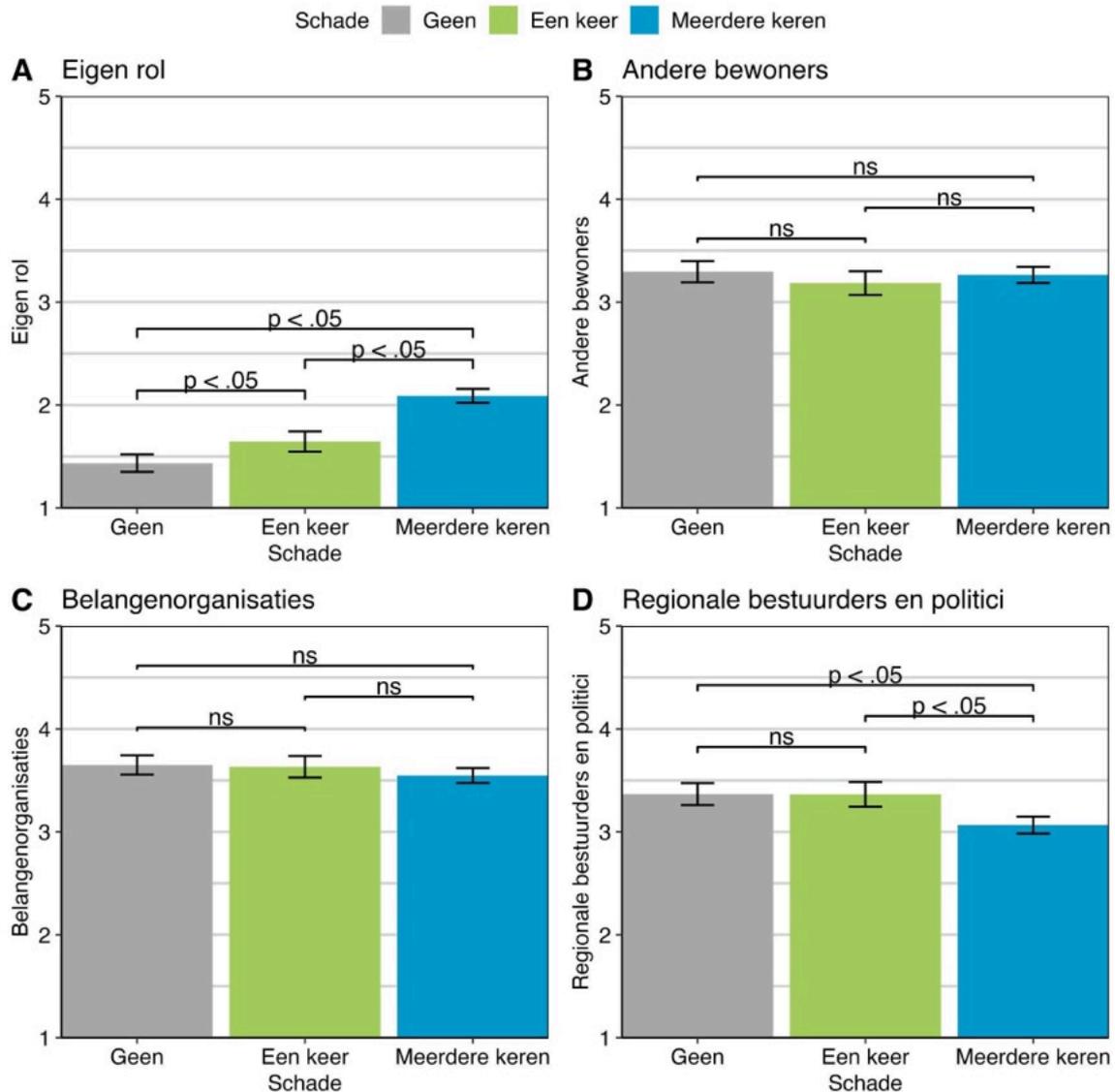
Verder heeft een deel aangegeven het niet te weten. Opvallend is dat een groot deel van de respondenten hier vertelt niet (goed genoeg) bekend te zijn met inhoud van dit onderzoek. Daarnaast noemen respondenten opnieuw vaak dat zij eerst willen zien, en dan geloven en hopen of voelen dat er iets positiefs uit zal komen.

“Ik heb nog niet volledig kennis genomen van de inhoud van deze brief. Alleen gehoord wat in het nieuws is geweest. We worden er ook langzamerhand moe van waardoor ook onze aandacht soms verslapt.”

Rol bij aanbevelingen

We hebben de respondenten gevraagd naar de mate waarin zij een rol zien voor henzelf en andere partijen in het meedenken over aanbevelingen rondom schadeherstel en vertrouwen in de toekomst. De andere partijen waren ‘andere bewoners’, ‘belangenorganisaties van bewoners’, en ‘regionale politici en bestuurders’. Respondenten konden de mate waarin ze een rol zien voor de verschillende partijen aangeven op een schaal van 1 ‘helemaal niet’ tot 5 ‘heel veel’. Daarbij konden respondenten het invullen als ze het niet wisten.

Figuur 7.9: Gewenste rol in meedenken en beslissen schadeherstel, als functie van het al dan niet hebben van schade, met 95%-betrouwbaarheidsinterval en statistische significantie van de groepsverschillen.

In Figuur 7.9 is te zien dat respondenten gemiddeld gezien aangeven zelf (A) een kleine rol te willen spelen in het meedenken en beslissen over kwesties rondom schadeherstel. Echter, het percentage respondenten dat aangeeft in grotere mate een rol te willen spelen is groter onder respondenten met meerdere keren schade en één keer schade (vergeleken met geen schade), en het grootste onder respondenten met meerdere keren schade (vergeleken met één keer schade).

Verder illustreert Figuur 7.9 dat respondenten gemiddeld gezien vinden dat zowel andere bewoners (B), als belangenorganisaties (C), als regionale bestuurders en politici (D) een redelijk grote rol zouden moeten spelen in het meedenken en beslissen over kwesties rondom schadeherstel. Opvallend is dat respondenten met meerdere keren schade vinden dat de rol van regionale bestuurders en politici (D) hierin minder groot moet zijn dan respondenten met één keer schade of geen schade. Dit verschil zien we niet bij de rol van andere bewoners (B) of belangenorganisaties (C).

Deel 2: Impact van versterking op kernindicatoren

Naast het hebben van schade speelt ook de versterkingsoperatie een rol in de levens van duizenden Groningers. Zoals toegelicht in Hoofdstuk 1 zijn er meer dan 27.000 adressen opgenomen in de werkvoorraad van Nationaal Coördinator Groningen (NCG). NCG heeft de taak om gebouwen te onderzoeken en zo nodig te versterken. Versterking van woningen bestaat uit verschillende fases zoals het beoordelen van de woning en het uitvoeren van de bouwwerkzaamheden (voor meer informatie verwijzen we terug naar Tabel 1.3 op p.17). In dit deel van het rapport beschrijven we effecten van verschillende fases van versterking op kernindicatoren zoals gezondheid. De volgende hoofdstukken bevatten bevindingen van de versterkingsanalyses (zie Methode, 2b, p.24) voor dezelfde kernindicatoren zoals gedefinieerd in Deel 1 van dit rapport over “de impact van schade”. In ieder statistisch (multilevel) model includeren we één van de versterkingsfases en controleren we voor geslacht, leeftijd, opleiding, én schade. Zie Bijlage 6 voor een uitgebreide toelichting op deze analyses gericht op veranderingen *binnen* personen over de tijd. Bijlage 7 bevat aanvullende figuren, gericht op effecten van persoonsgemiddelden over alle metingen heen (die *niet* veranderen binnen een persoon); deze analyse kijkt per fase naar verschillen *tussen* personen.

Naast de fases van de versterking en het onderscheid in verschillen *binnen* en *tussen* personen, zijn er bovendien nog andere relevante contextfactoren die van invloed kunnen zijn op het welzijn van bewoners. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat bewoners met een huurwoning de versterkingsoperatie anders beleven dan bewoners met een koopwoning. In Bijlage 8 zijn extra analyses gericht op zulke contextuele factoren opgenomen.

8. Gezondheid

Samenvatting

- Het ingaan van een aantal versterkingsfases leidt tot een ongunstige ontwikkeling de ervaren gezondheid, geestelijke gezondheid en stressgerelateerde gezondheidsklachten van respondenten ten opzichte van vóór de start van deze fases.
- Vanaf de complete afronding van de versterking zien we een daling in de stressgerelateerde gezondheidsklachten van respondenten ten opzichte van vóór de complete afronding.

Net zoals in Deel 1 richt de analyse van de gezondheid zich op drie onderdelen.

Geestelijke gezondheid

In Figuur 8.1 is te zien dat het ingaan van twee specifieke fases een negatieve invloed heeft op de geestelijke gezondheid van respondenten: zodra respondenten terechtkomen in de fases van planvorming en uitvoering, neemt deze af ten opzichte van vóór de start van deze fases.

Ervaren gezondheid

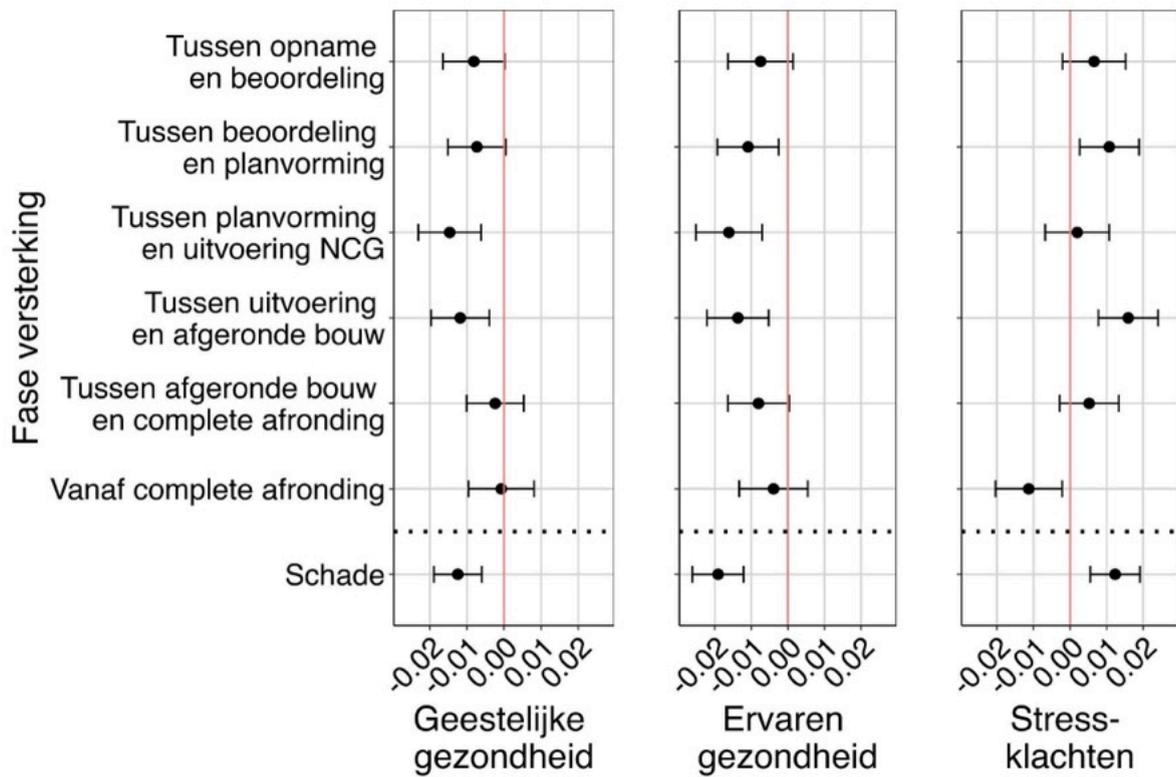
Figuur 8.1 laat zien dat het ingaan van drie specifieke fases een negatieve invloed heeft op de ervaren gezondheid van respondenten: zodra zij terechtkomen in de fases van beoordeling, planvorming en uitvoering, daalt hun ervaren gezondheid ten opzichte van vóór de start van deze fases.

Stressgerelateerde klachten

In dezelfde Figuur 8.1 is zichtbaar hoe het ingaan van twee specifieke fases een negatieve invloed heeft op het aantal stressgerelateerde klachten van respondenten. Ten eerste zien we bij het ingaan van de fases van beoordeling en uitvoering een stijging in hun stressgerelateerde klachten ten opzichte van vóór de start van deze fases. Daarnaast zien we vanaf de complete afronding juist een afname in het aantal stressgerelateerde klachten van respondenten ten opzichte van vóór hun complete afronding.

Voor alle drie de gezondheidsmaten geldt dat de fase tussen uitvoering en afgeronde bouw een negatieve invloed heeft op de gezondheid van respondenten.

Figuur 8.1: Invloed van versterkingsfase op verandering in geestelijke gezondheid, ervaren gezondheid, en stressgerelateerde klachten binnen personen, met 95%-betrouwbaarheidsinterval. Gestandaardiseerde multilevel regressie-coëfficiënten, controlerend voor schade, geslacht, opleidingscategorie, en leeftijd.

9. Emoties

Samenvatting

- Zodra de versterkingsoperatie compleet is afgerond, stijgt onder respondenten het gevoel van hoop en dalen hun gevoelens van boosheid en machteloosheid ten opzichte van hun gevoelens vóór de complete afronding.
- Hiernaast zien we een aantal negatieve invloeden van specifieke fases op respondenten hun emoties. Echter is dit voor de verschillende emoties gelinkt aan verschillende fases, en zien we dus geen consistent patroon.

Binnen de analyse van emoties is gekeken naar boosheid, hoop en machteloosheid.

Boos

In Figuur 9.1 valt op dat zodra respondenten terechtkomen in de fase van uitvoering, hun boosheid toeneemt ten opzichte van vóór de start van deze fase. Daarentegen zien we vanaf de complete afronding juist weer een daling in de boosheid van respondenten ten opzichte van vóór hun complete afronding.

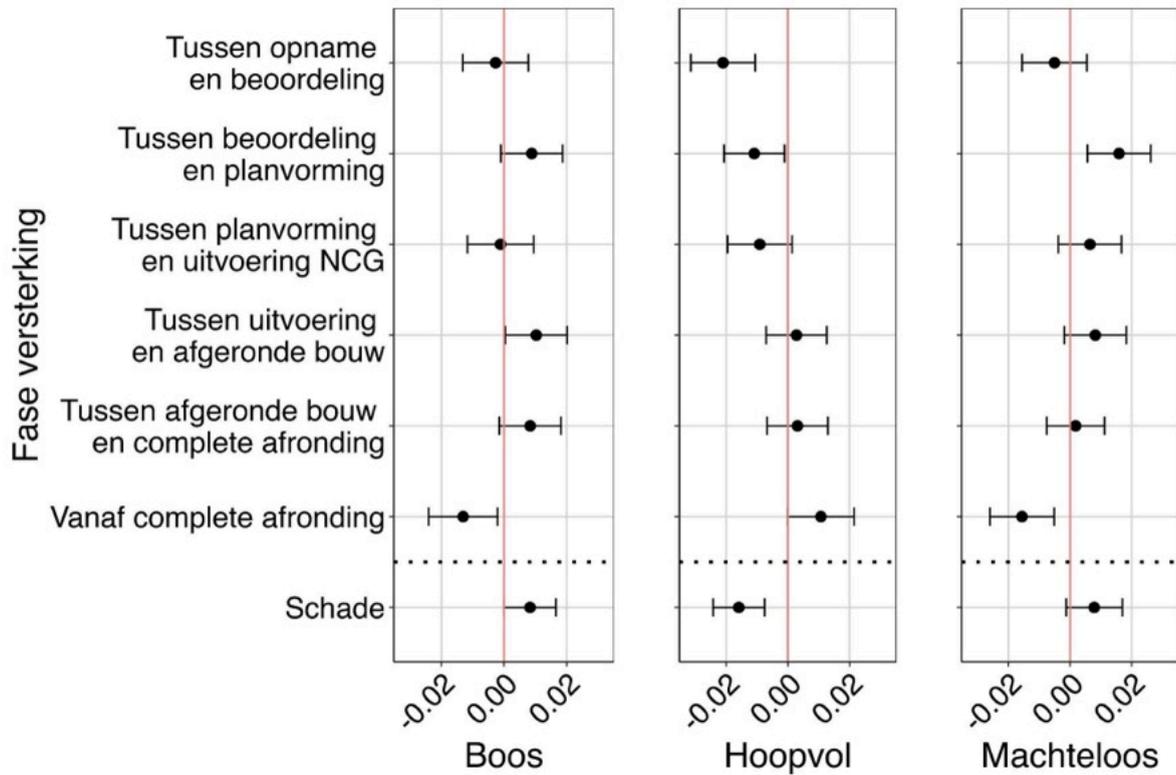
Hoopvol

Figuur 9.1 geeft weer dat zodra respondenten terechtkomen in de fases van opname en beoordeling, hun gevoel van hoop daalt ten opzichte van vóór de start van deze fases. Vanaf de complete afronding stijgt de hoop van respondenten weer ten opzichte van vóór hun complete afronding.

Machteloos

Zodra respondenten terechtkomen in de beoordelingsfase, stijgt hun gevoel van machteloosheid ten opzichte van vóór de start van deze fase. Dit is zichtbaar in Figuur 9.1. Vanaf de complete afronding zien we juist een daling in de machteloosheid van respondenten ten opzichte van vóór de complete afronding.

Figuur 9.1: Invloed van versterkingsfase op verandering in boosheid, hoop, en machteloosheid binnen personen, met 95%-betrouwbaarheidsinterval. Gestandaardiseerde multilevel regressie-coëfficiënten, controlerend voor schade, geslacht, opleidingscategorie, en leeftijd.

10. Sociale relaties

Samenvatting

- Het ingaan van nieuwe fases gaat meestal niet gepaard met een statistisch significante verandering in de door respondenten ervaren sociale verbondenheid of sociale hulp en steun.
- Een uitzondering is dat zodra respondenten in de eerste fase van versterking terechtkomen (opname), de door hen ervaren sociale verbondenheid daalt ten opzichte van vóór de start van de versterking. Hiernaast daalt de door respondenten ervaren sociale hulp en steun bij het ingaan van de fase afgeronde bouw ten opzichte van vóór de start van deze fase.

De analyse van sociale relaties richt zich enerzijds op sociale verbondenheid en anderzijds op sociale steun en hulp.

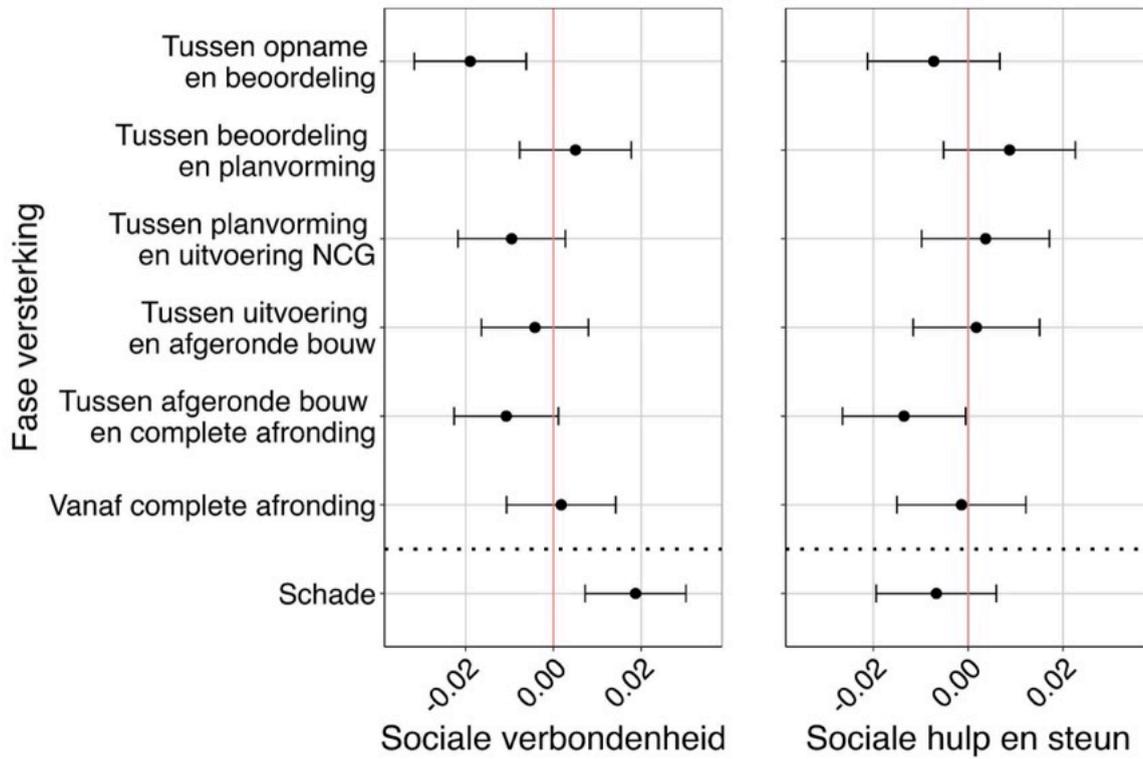
Sociale verbondenheid

Figuur 10.1 geeft weer dat het ingaan van nieuwe fases meestal geen statistisch significante verandering teweegbrengt in de mate van sociale verbondenheid die respondenten ervaren. Een uitzondering is dat de ervaren sociale verbondenheid onder respondenten daalt zodra zij in de opnamefase komen (vergeleken met vóór de start van deze fase).

Sociale hulp en steun

In Figuur 10.1 is te zien dat het ingaan van nieuwe fases in de regel geen statistisch significante verandering teweegbrengt in de door respondenten ervaren sociale hulp en steun. De uitzondering vormt hier de fase van afgeronde bouw. Zodra respondenten in deze fase aanbelanden, daalt hun ervaren sociale hulp en steun ten opzichte van vóór de start van deze fase.

Figuur 10.1: Invloed van versterkingsfase op verandering in sociale verbondenheid en sociale hulp en steun binnen personen, met 95%-betrouwbaarheidsinterval. Gestandaardiseerde multilevel regressie-coëfficiënten, controlerend voor schade, geslacht, opleidingscategorie, en leeftijd.

11. Ervaren veiligheid en risicoperceptie

Samenvatting

- Na ingaan van de laatste twee versterkingsfases ervaren respondenten een toename in veiligheid en daalt hun risicoperceptie ten opzichte van hun ervaring vóór deze fases.
- Vanaf de complete afronding van de versterking stijgt de door respondenten ervaren veiligheid verder en neemt de risicoperceptie af ten opzichte van hun ervaring vóór de complete afronding.

Ervaren veiligheid

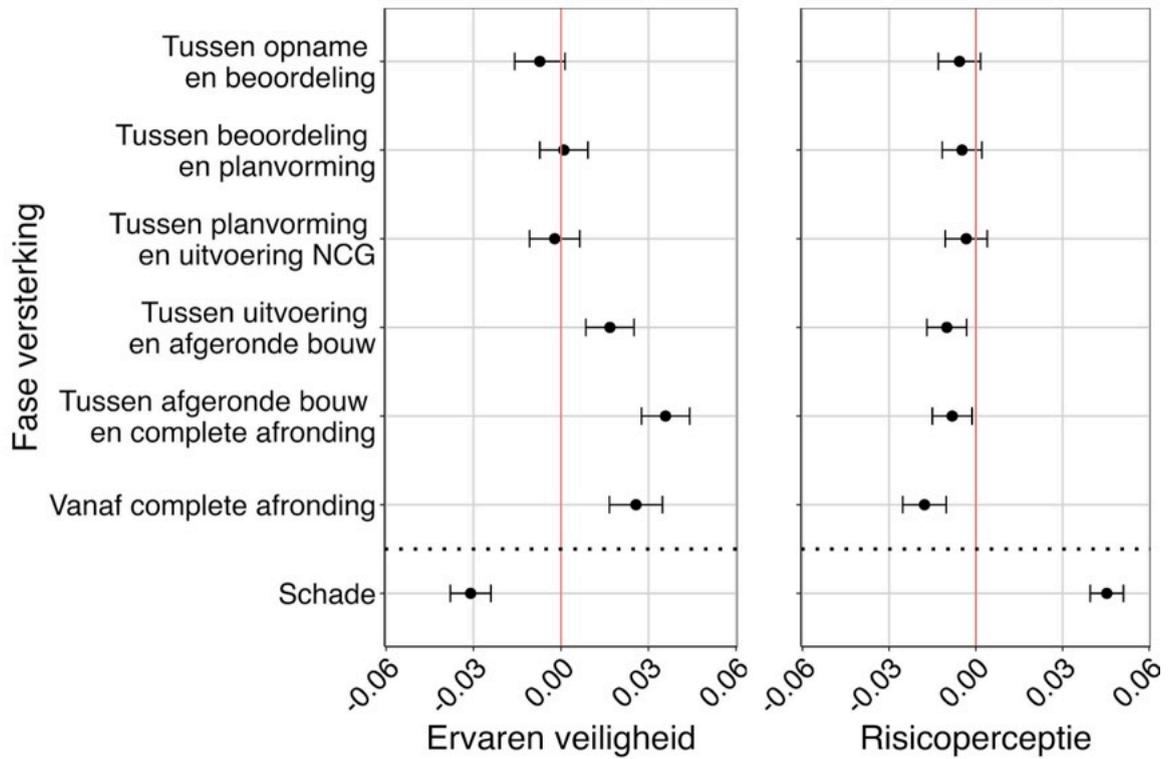
Figuur 11.1 wijst erop dat het ingaan van de laatste twee versterkingsfases samengaat met een verbetering van de ervaren veiligheid onder respondenten. Zodra zij terechtkomen in de fases van uitvoering en afgeronde bouw, stijgt hun ervaren veiligheid ten opzichte van vóór de start van deze fases. Daarnaast neemt de ervaren veiligheid toe zodra de versterkingsoperatie volledig is afgerond.

Risicoperceptie

In Figuur 11.1 is te zien dat het ingaan van de laatste twee fases, net als bij ervaren veiligheid, leidt tot een verbetering in risicoperceptie van respondenten: zodra zij terechtkomen in de fases van uitvoering en afgeronde bouw, daalt hun risicoperceptie ten opzichte van vóór de start van deze fases. Het door respondenten waargenomen risico daalt verder zodra de versterkingsoperatie voor hen volledig is afgerond.

Figuur 11.1: Invloed van versterkingsfase op verandering in ervaren veiligheid en risicoperceptie binnen personen, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Gestandaardiseerde multilevel regressie-coëfficiënten, controlerend voor schade, geslacht, opleidingscategorie, en leeftijd.

12. Vertrouwen in overheden en instanties

Samenvatting

- Zodra respondenten in de eerste versterkingsfase (opname) terechtkomen, zien we een daling in hun vertrouwen in de Rijksoverheid en in de gemeente ten opzichte van vóór de start van de versterking.
- De start van de opnamefase brengt juist een stijging in vertrouwen in de NCG met zich mee ten opzichte van vóór de versterking.
- Het vertrouwen in buurtgenoten wordt niet significant beïnvloed door de versterking.

Rijksoverheid

In Figuur 12.1 is te zien dat het ingaan van enkele nieuwe fases een negatieve invloed heeft op het vertrouwen van respondenten in de Rijksoverheid. Zodra respondenten terechtkomen in de fases van opname en beoordeling, daalt hun vertrouwen in de Rijksoverheid ten opzichte van vóór de start van deze fases.

Gemeente

Figuur 12.1 geeft weer dat het ingaan van enkele nieuwe fases een negatieve invloed heeft op respondenten hun vertrouwen in de gemeente. Het vertrouwen in de gemeente van respondenten die aanbelanden in de fases van opname, beoordeling, en uitvoering, daalt ten opzichte van vóór de start van deze fases.

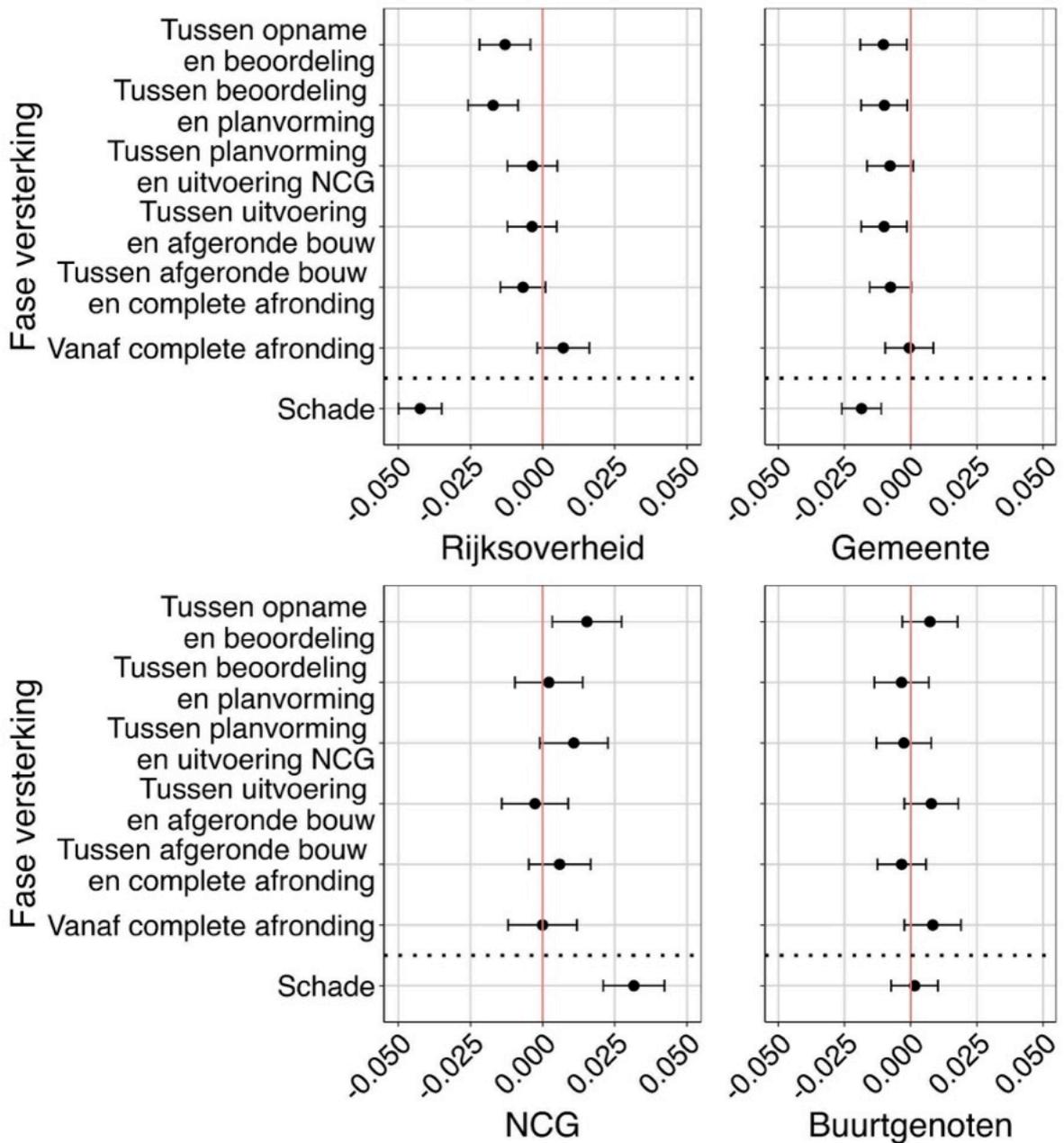
Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Uit Figuur 12.1 is af te lezen dat het ingaan van nieuwe fases meestal geen invloed heeft op verandering in het vertrouwen van respondenten in de NCG. Echter, een uitzondering is dat het vertrouwen van respondenten in de NCG stijgt zodra zij in de opnamefase komen; hun vertrouwen neemt dan toe ten opzichte van vóór de start van deze fase.

Buurtgenoten

In Figuur 12.1 is te zien dat het ingaan van nieuwe fases geen statistisch significante invloed heeft op het vertrouwen van respondenten in hun buurtgenoten.

Figuur 12.1: Invloed van versterkingsfase op verandering in vertrouwen binnen personen, met 95%-betrouwbaarheidsinterval. Gestandaardiseerde multilevel regressie-coëfficiënten, controlerend voor schade, geslacht, opleidingscategorie, en leeftijd.

13. Conclusie en aanbevelingen

Eén van de belangrijke lessen van Gronings Perspectief is dat de gaswinningsproblematiek (denk aan bevingen, schade, versterkingstrajecten en een diversiteit aan procedures en regelingen) een grote impact heeft op bewoners in Groningen. Net als in de voorgaande rapporten van Gronings Perspectief zien we ook nu weer effecten op allerlei aspecten van hun leven: hun huis en bezit, hun gezondheid, hun gevoel van veiligheid, hun directe leefomgeving. Dat heeft zijn weerslag op het vertrouwen in overheden en instanties en de hoop voor de toekomst.

Aan de andere kant blijft de verbondenheid die Groningers voelen met mensen in hun dorp of buurt groot. Dit gevoel van verbondenheid is zelfs het sterkst bij mensen met meerdere keren schade en is in de afgelopen jaren onveranderd gebleven. De versterkingsoperatie heeft hier geen merkbaar effect op: ook tijdens de versterking van hun huis voelen bewoners zich nog evenveel verbonden met hun buurt of dorp en ervaren zij dezelfde sociale hulp en steun. Mensen met herhaalde schade ervaren wel iets vaker onderlinge conflicten, spanningen, en concurrentie dan anderen.

We laten in dit rapport ook enkele nieuwe ontwikkelingen zien. De eerste is de zorgwekkende trend dat de gezondheid van de bewoners in de afgelopen jaren ongunstig ontwikkeld is. Dat is vooral het geval bij bewoners met meerdere keren schade. De tweede ontwikkeling is dat het gevoel van veiligheid in de loop van de tijd iets is verbeterd, evenals de inschatting van risico's. Deze trend geldt echter niet voor bewoners met herhaalde schade. Als derde ontwikkeling zien we een afnemend vertrouwen in verschillende instanties, overheden en politiek in alle groepen bewoners, met of zonder schade. Het dalende vertrouwen in de politiek is een trend die ook landelijk te zien is (Geurkink et al., 2023).

De effecten van bodembeweging en materiële en immateriële schade worden nog versterkt door de uitvoering van herstel- en versterkingsoperaties. Goedbedoelde oplossingen zorgen vaak juist voor extra stress, bijvoorbeeld doordat ze weer nieuwe procedures meebrengen of nog meer wachttijden of onzekerheid. Voor het welzijn van de bewoners van Groningen is het dus belangrijk dat beleidsmakers en professionals de problemen aanpakken die al die stress veroorzaken. De bevindingen uit Gronings Perspectief laten zien dat het hierbij van groot belang is om bewoners zelf te betrekken en hen continu te informeren.

Op basis van deze bevindingen doen we de volgende aanbevelingen, waarbij we constateren dat deze in een aantal gevallen aansluiten bij voorgestelde maatregelen in kamerbrief Nij begun⁸:

1. De groep bewoners die meerdere keren aardbevingsschade ondervindt is er op allerlei terreinen het slechtst aan toe en het gaat ook geleidelijk slechter met hen. Voor deze groep is maatwerk en persoonlijke ondersteuning nodig, die hen niet zelf met nog meer procedures en regelingen belasten. Te denken valt aan:
 - Opleiden van extra aardbevingsscoaches die gespecialiseerd zijn in de meest complexe dossiers en die uitsluitend deze mensen ondersteunen. Deze aanbeveling kan concreet gerealiseerd worden met maatregel 23 uit de kamerbrief Nij begun om geld beschikbaar te stellen voor uitbreiding van het aantal aardbevingsscoaches.
 - Voorrang geven aan het oplossen van meerdere keren schade, zoals voorgesteld in maatregel 7 van Nij begun.
 - Aanbieden van directe, kosteloze toegang tot psychosociale hulpverlening, gezondheidszorg en juridisch advies. Het liefst hulpverlening die lokaal en laagdrempelig is, bijvoorbeeld via maatschappelijke organisaties die al actief zijn in het dorp. Ook kerkelijke hulpverlening en vrijwilligersorganisaties kunnen hier een rol spelen. Hierbij kan mogelijk gebruik gemaakt worden van maatregel 34 uit Nij begun, om door middel van extra financiering voor lokale voorzieningen de mentale gezondheid van mensen in de regio te verbeteren.
 - Centraal overleg en samenwerking van de verschillende instanties en organisaties om de ondersteuning voor deze groep te verbeteren en om stapeling van procedures te voorkomen. Bijvoorbeeld door aparte steunpunten voor schade en versterking samen te voegen en door één begeleider aan te stellen die namens meerdere organisaties optreedt, zoals te vinden is in maatregel 22 van Nij begun.
 - Voor deze groep is het extra belangrijk om maatregel 21 uit Nij begun, om bewoners zelf meer zeggenschap te geven, snel uit te voeren. Voer het schadeherstel en de versterking van het huis uit in nauwe samenspraak met deze bewoners, zodat zij niet nog meer onzekerheid en machteloosheid ervaren. Betrek hen proactief bij de beslissingen over hun huis en de planning van het versterkingsproces.

⁸ Als reactie op de uitkomsten van de parlementaire enquête presenteerde het kabinet de kamerbrief 'Nij begun', die bestaat uit een programma met vijftig maatregelen (zie Box 1 in Hoofdstuk 7).

2. We zien een aantal verschillen in gezondheid en impact van de gaswinningsproblematiek tussen leeftijdsgroepen. Jongeren hebben een slechtere geestelijke gezondheid en ouderen een slechtere fysieke gezondheid dan andere leeftijdsgroepen. Tegelijk wordt juist de middelste leeftijdsgroep het zwaarst getroffen door schade. Stimuleer enerzijds lokale activiteiten die de sociale cohesie versterken en ondersteuning bieden aan alle leeftijdsgroepen. Ontwikkel anderzijds specifieke programma's en initiatieven gericht op de geestelijke gezondheid van jongeren, met aandacht voor de impact van de aardbevingsschade op hun leven en toekomst. Een ander voorstel is te vinden in Nij begun, maatregel 33, om een jongerenraad in te stellen in Groningen en Noord-Drenthe, om jongeren een stem te geven. Daarnaast zijn specifieke aanbevelingen gericht op ouderen te vinden in het rapport van Rozema en collega's (2024) dat tegelijk met dit rapport verschijnt.
3. Om mensen die zich machteloos en niet gehoord voelen in de politiek weer vertrouwen te geven, kunnen bijvoorbeeld burgerplatforms worden gevormd, waarin bewoners zelf kunnen meedenken bij beleidsontwikkeling en besluitvorming. Daarbij moet niet vergeten worden dat er ook bewoners zijn die geen behoefte hebben om zo'n actieve rol te spelen. Bestaande vrijwilligersorganisaties en bewonersgroepen kunnen de schakel zijn om deze bewoners te informeren en te vertegenwoordigen. In Nij begun wordt voorgesteld een aantal organisaties, zoals de Vereniging Groninger Dorpen en Stut en Steun, de komende jaren financieel te ondersteunen, zodat zij bewoners meer kunnen ontzorgen en hun stem kunnen vertolken (maatregel 32).
4. Versterking is nodig om de veiligheid van sommige bewoners te waarborgen, en we zien dat deze bewoners zich er vanaf de laatste fases ook daadwerkelijk veiliger door gaan voelen (ook al voelen bewoners die niet of minder lang met versterking te maken hebben gehad zich alsnog veiliger). Tegelijk gaat het proces van versterking gepaard met extra stressklachten. Dit kan wellicht voorkomen worden of beperkt worden door de focus meer op de bewoner te richten dan op het huis. Zorg bijvoorbeeld voor:
 - Heldere en tijdige communicatie over de planning, voortgang en mogelijke vertragingen tijdens de versterkingsoperatie. Geef bewoners een duidelijk beeld van wat ze kunnen verwachten en wanneer, om onzekerheid en stress te verminderen.
 - Een flexibele planning die rekening houdt met de dagelijkse routine van bewoners.
 - Afstemming/samenspraak met bewoners: betrek bewoners actief bij het plannen en uitvoeren van de versterking door middel van

bijvoorbeeld regelmatige overleggen of 'bewonersregieteams' zoals voorgesteld in maatregel 21 van Nij begun. Luister naar hun feedback, zorgen en suggesties en neem deze mee in de besluitvorming en werkwijze.

- Zorg dat uitvoerders een versterking niet als een 'reguliere verbouwing' beschouwen, maar dat zij op de hoogte zijn van en rekening houden met de lange en belastende voorgeschiedenis die bewoners vaak al hebben doorgemaakt.
- Bied nazorg en opvolging aan bewoners na afronding van de versterking om resterende of eventuele nieuwe zorgen of problemen aan te pakken. Zorg ervoor dat bewoners weten waar ze terecht kunnen met vragen of klachten, en biedt ondersteuning bij eventuele vervolgacties.

Deze aanbevelingen zijn gericht op concrete acties die overheden en instanties kunnen nemen om de impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners te verminderen. Iedere maatregel, voorgesteld in dit rapport of in de kamerbrief Nij begun, kan hier op zichzelf aan bijdragen. Van groot belang is echter ook dat het vertrouwen tussen bewoners en de politiek wordt hersteld door het nakomen van beloften, het luisteren naar bewoners en het tonen van daadkracht bij de aanpak van de gaswinningsproblematiek. Het belang hiervan wordt voortdurend benoemd in toelichtingen die bewoners bij de open vragen geven. Oog voor de fysieke gevolgen van de gaswinningsproblematiek is van belang, maar zonder aandacht voor de sociale dimensie, inclusief herstel van vertrouwen, is het effect van de aanbevelingen en maatregelen op het welzijn van bewoners incompleet.

Tot slot is voortzetting van onderzoek en monitoring belangrijk, om de langetermijneffecten van schade, versterking en maatregelen op verschillende groepen - met specifieke risico's en mogelijke kwetsbaarheden - vast te stellen en om nieuwe ontwikkelingen te kunnen blijven volgen.

Onderzoeksteam en betrokkenen

Prof. dr. Michel Dückers (faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van Rijksuniversiteit Groningen en Nivel) en dr. Annette Scherpenzeel (Nivel) geven leiding aan het onderzoek. Naast hen werken onderzoekers drs. Marjolein Boendermaker, drs. Chantal D'Amore, drs. Sanne Berends en drs. Judith van der Molen vanuit de RUG en dr. Babet Kanis en drs. Maaike Rozema vanuit Nivel mee aan Gronings Perspectief fase 4. Zij worden daarin ondersteund door onderzoeksassistent Josephine Scheffelaar. De coördinatie van het Groninger panel is in handen van het Sociaal Planbureau Groningen, in het bijzonder drs. Femke de Haan en drs. Ewout van Spijker, onder leiding van drs. Roos Jelier.

De onderzoekers zijn volledig onafhankelijk in de uitvoering en de rapportage van het onderzoek. Alle rapporten zijn openbaar en zijn via de website www.groningsperspectief.nl toegankelijk voor bewoners en geïnteresseerden.

Het onderzoek wordt begeleid door een begeleidingscommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Nationaal Coördinator Groningen, Instituut Mijnbouwschade Groningen, Veiligheidsregio Groningen, Provincie Groningen, verscheidene gemeenten (Groningen, Het Hogeland, Eemsdelta), Groninger Dorpen, de Groninger Bodem Beweging, het Groninger Gasberaad, GGD Groningen, Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen en adviserende wetenschappers. De begeleidingscommissie adviseert de onderzoekers bij het bepalen van de koers en de uitvoering van het onafhankelijke onderzoek. Daarnaast denkt een klankbordgroep van bewoners actief mee over onderwerpen en vragen vanuit het perspectief van bewoners. Een klankbordgroep van professionals geeft vanuit hun expertise en ervaringen feedback op ons onderzoek en denkt mee.

Referenties

- Adams, G. G., MacMillan, L., Smith, T., Sharp, A., & Casagrande, R. (2023). Meta-analysis on the health effects resulting from evacuation or relocation. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, e538.
- Berwick, D. M., Murphy, J. M., Goldman, P. A., Ware Jr, J. E., Barsky, A. J., & Weinstein, M. C. (1991). Performance of a five-item mental health screening test. *Medical Care*, 169-176.
- Dückers, M., Kanis, B., Van der Molen, J., Gerbecks, J., Boendermaker, M., Berends, S., Stroebe, K. (2023). *De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2021 en 2022: Eindrapport Gronings Perspectief fase 3*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Geurkink, B., Miltenburg, E., & Ridder, J. D. (2023). *Burgerperspectieven 2023 | Extra verkiezingsbericht*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kamerbrief *Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief*, 25 april 2023. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/04/25/nij-begun-op-weg-naar-erkenning-herstel-en-perspectief>
- Leach, C. W., Van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L., Pennekamp, S. F., Doosje, B., Ouwerkerk, J. W., Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(1), 144-165.
- Rozema, M., Van der Molen, J., Berends, S., Kanis, B., Boendermaker, M., Dückers, M., Scherpenzeel, A. (2024). *Ouderen in het gaswinningsgebied: inzichten uit een kwalitatieve studie. Gronings Perspectief fase 4*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Stroebe, K., Postmes, T., Richardson, J., Kanis, B., Jong, de, M., Boendermaker, M., & Schoutens, L. (2020). *De sociale impact van gaswinning in Groningen: Stand van zaken, meting maart 2020*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Uscher-Pines, L. (2009). Health effects of relocation following disaster: a systematic review of the literature. *Disasters*, 33(1), 1-22.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

Bijlage 1: Vragenlijsten

Gronings Perspectief fase 4, meting 1 (maart 2023)

Vraag	Antwoordopties
<p>Sociale verbondenheid Denk na over de mensen in uw dorp of buurt. In hoeverre bent u het eens met deze uitspraken? <i>Ik krijg de hulp en steun die ik nodig heb van de mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik steun en help andere mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik voel me verbonden met de mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik vermijd contact met sommige mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik voel mij benadeeld ten opzichte van andere mensen in mijn dorp of buurt.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal oneens ● beetje oneens ● niet eens, niet oneens ● beetje eens ● helemaal eens ● weet ik niet
<p>De volgende uitspraken gaan specifiek over schade en versterking in uw buurt. Denk na over de mensen in uw dorp of buurt. In hoeverre bent u het eens met deze uitspraken? <i>Ik voel mij bezwaard over mijn (positievere) situatie ten opzichte van andere mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik denk dat anderen in mijn dorp of buurt er erger aan toe zijn dan ik.</i> <i>Ik neem deel aan gaswinnings- gerelateerde dorps- of buurtactiviteiten.</i> <i>Ik (mede-)organiseer gaswinningsgerelateerde dorps- of buurtactiviteiten.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal oneens ● beetje oneens ● niet eens, niet oneens ● beetje eens ● helemaal eens ● weet ik niet/niet van toepassing
<p>Als u heeft aangegeven dat u deelneemt aan gaswinningsgerelateerde dorps- of buurtactiviteiten of deze (mede) organiseert, kunt u toelichten om welke activiteiten het gaat?</p>	Open vraag
<p>In hoeverre is er binnen uw gezin sprake van... ... <i>onderlinge steun.</i> ... <i>zorg voor elkaar.</i> ... <i>onderlinge spanningen.</i> ... <i>onderlinge conflicten.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet/niet van toepassing
<p>In hoeverre denkt u dat deze spanningen en/of conflicten te maken hebben met verschillen in</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel

ideeën over schade/versterking binnen uw gezin?	<ul style="list-style-type: none"> ● erg veel ● weet ik niet/niet van toepassing
In hoeverre is er binnen uw verdere sociale netwerk (overige familie, vrienden, collega's) sprake van... ... <i>onderlinge steun</i> <i>zorg voor elkaar</i> <i>onderlinge spanningen</i> <i>onderlinge conflicten</i> <i>onderlinge concurrentie</i> .	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet/niet van toepassing
In hoeverre is er in uw dorp of buurt sprake van... ... <i>onderlinge steun</i> <i>zorg voor elkaar</i> <i>onderlinge spanningen</i> <i>onderlinge conflicten</i> <i>onderlinge concurrentie</i> .	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet/niet van toepassing
Gezondheid Wanneer heeft u voor het laatst voor uzelf contact gehad met een huisarts? Het gaat om bezoek aan huisarts, huisbezoek en/of telefonisch consult (hiermee wordt niet bedoeld telefonisch contact voor het aanvragen van een herhaalrecept).	<ul style="list-style-type: none"> ● in de afgelopen 2 maanden ● langer dan 2 maanden, maar minder dan 12 maanden geleden – Go to 15 ● 12 maanden geleden of langer - Go to 15 ● nog nooit - Go to 15 ● weet ik niet / wil ik niet zeggen - Go to 15
Hoe vaak heeft u in de afgelopen twee maanden contact gehad met een huisarts?	<ul style="list-style-type: none"> ● 1 keer ● 2 keer ● 3 keer ● 4 keer ● 5 keer ● 6 keer ● 7 keer ● 8 keer ● 9 keer ● 10 keer ● Vaker dan 10 keer ● Weet ik niet ● Wil ik niet zeggen
Hoe is over het algemeen uw gezondheid?	<ul style="list-style-type: none"> ● zeer slecht ● slecht ● gaat wel ● goed ● zeer goed ● weet ik niet
Hoe vaak heeft u in de afgelopen 4 weken last gehad van de volgende klacht(en)? <i>Buik- of maagklachten</i>	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit ● Zelden ● Soms

<p><i>Hartkloppingen</i> <i>Hoofdpijn</i> <i>Duizeligheid of licht in het hoofd</i> <i>Overgevoeligheid voor licht of geluid</i> <i>Spier- of gewrichtsklachten</i> <i>Hoesten of keelklachten</i> <i>Prikkelbaar of irritatie</i> <i>Geheugen- of concentratieproblemen</i> <i>Slaapproblemen</i> <i>Moeheid</i> <i>Nerveus of gespannen gevoel</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Vaak ● Meestal ● Voortdurend ● Weet ik niet
<p>De volgende vragen gaan over hoe u zich voelde in de afgelopen 4 weken. Kies per vraag het antwoord dat het beste omschrijft hoe vaak u dit gevoel had. <i>Voelde u zich erg zenuwachtig?</i> <i>Voelde u zich gelukkig?</i> <i>Voelde u zich neerslachtig en somber?</i> <i>Voelde u zich kalm en rustig?</i> <i>Zat u zo erg in de put dat niets u kon opvrolijken?</i> <i>Voelde u zich boos?</i> <i>Voelde u zich machteloos?</i> <i>Voelde u zich hoopvol?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit ● Zelden ● Soms ● Vaak ● Meestal ● Voortdurend ● Weet ik niet
<p>Spelen de volgende chronische aandoeningen bij u en in hoeverre heeft u daar last van? <i>Hart- en vaatziekten (waaronder ook hartinfarct)</i> <i>Long- en luchtwegaandoeningen (o.a. COPD, astma, bronchitis)</i> <i>Diabetes</i> <i>Neurologische aandoeningen (o.a. epilepsie, dementie, Multiple Sclerose, migraine)</i> <i>Beroerte</i> <i>Spijverteringsaandoeningen (o.a. ziekte van Crohn, prikkelbare darmsyndroom)</i> <i>Psychiatrische aandoeningen</i> <i>Kanker</i> <i>Andere chronische aandoening</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● niet van toepassing ● geen of weinig klachten ● matige klachten ● ernstige klachten ● weet ik niet/ wil ik niet zeggen
<p>Vertrouwen Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instanties of personen? <i>De Rijksoverheid</i> <i>De provincie Groningen</i> <i>Uw gemeente</i> <i>De brandweer/Veiligheidsregio Groningen</i> <i>De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM)</i> <i>Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)</i> <i>De Nationaal Coördinator Groningen (NCG)</i> <i>De Groninger Bodembeweging (GBB)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Helemaal geen vertrouwen ● Weinig vertrouwen ● Een beetje vertrouwen ● Veel vertrouwen ● Heel veel vertrouwen ● Weet ik niet/ik ken deze instantie niet

<p><i>Het Groninger Gasberaad</i> <i>Nationaal Programma Groningen</i> <i>Buurtgenoten</i></p>	
<p>Kunt u één positief punt noemen over (het handelen van) de Rijksoverheid met betrekking tot de gaswinningsproblematiek? Zo ja, waar denkt u aan?</p>	<p>Open vraag</p>
<p>Kunt u één negatief punt noemen over (het handelen van) de Rijksoverheid met betrekking tot de gaswinningsproblematiek? Zo ja, waar denkt u aan?</p>	<p>Open vraag</p>
<p>In hoeverre denkt u dat de medewerkers van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) voor de versterkingsoperatie beschikken over...</p> <p><i>... de juiste intenties.</i> <i>... voldoende kennis en kunde.</i> <i>... voldoende middelen.</i> <i>... voldoende mandaat (bevoegdheid/regelruimte/volmacht om te kunnen handelen).</i> <i>... een toereikende organisatie.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet/ik ken deze instantie niet
<p>In hoeverre denkt u dat de medewerkers van het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) voor het afhandelen van (materiële en immateriële) schade beschikken over...</p> <p><i>... de juiste intenties.</i> <i>... voldoende kennis en kunde.</i> <i>... voldoende middelen.</i> <i>... voldoende mandaat (bevoegdheid/regelruimte/volmacht om te kunnen handelen).</i> <i>... een toereikende organisatie.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet/ik ken deze instantie niet
<p>In hoeverre denkt u dat de medewerkers van uw gemeente voor het steunen van belangen van bewoners in het kader van de gaswinningsproblematiek beschikken over...</p> <p><i>... de juiste intenties.</i> <i>... voldoende kennis en kunde.</i> <i>... voldoende middelen.</i> <i>... voldoende mandaat (bevoegdheid/regelruimte/volmacht om te kunnen handelen).</i> <i>... een toereikende organisatie.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet/ik ken deze instantie niet
<p>Veiligheid en risicoperceptie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Zeer onveilig ● Onveilig ● Niet onveilig, niet veilig

Hoe veilig heeft u zich de afgelopen vier weken gevoeld op de plek waar u woont in verband met de gaswinning?	<ul style="list-style-type: none"> ● Veilig ● Zeer veilig ● Weet ik niet
In het geval van toekomstige aardbevingen: hoe groot schat u de kans dat... <i>...u deze aardbevingen zelf meemaakt?</i> <i>... uw eigendommen worden beschadigd als gevolg van de gaswinning?</i> <i>...u verwond zult raken als gevolg van een aardbeving?</i> <i>...u in de knel komt om financiële redenen?</i> <i>...u in de knel komt door alsmaar meer procedures en gedoe rondom schade en versterking?</i>	<ul style="list-style-type: none"> ● Zeer kleine kans ● Kleine kans ● Kans is redelijk ● Kans is groot ● Kans is zeer groot ● Weet ik niet/ n.v.t.
Hoe vaak heeft u het gevoel dat u controle of regie hebt over gaswinningsgerelateerde zaken (bijv. schade/versterking) in uw leven?	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit ● Zelden ● Soms ● Vaak ● Meestal ● Voortdurend ● Weet ik niet
Kunt u een toelichting geven?	Open vraag
Schade Hoe vaak heeft u schade door gaswinning gehad? (U mag ook een schatting geven.)	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit - Go to 34 ● 1 keer ● 2 keer ● 3 keer ● 4 keer ● 5 - 10 keer ● Meer dan 10 keer
Hoe vaak heeft u schade gemeld? (U mag ook een schatting geven.)	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit ● 1 keer ● 2 keer ● 3 keer ● 4 keer ● 5 - 10 keer ● Meer dan 10 keer
Parlementaire Enquête Aardgaswinning Groningen In hoeverre houdt de Parlementaire enquête aardgaswinning u bezig?	<ul style="list-style-type: none"> ● Ik ben in het geheel niet bekend met de Parlementaire enquête aardgaswinning - Go to 40 ● Helemaal niet ● Een beetje ● Redelijk veel ● Veel ● Erg veel ● Weet ik niet

Verwacht u dat de Parlementaire enquête aardgaswinning in de toekomst positieve of negatieve gevolgen voor bewoners in het gaswinningsgebied zal hebben?	<ul style="list-style-type: none"> ● negatief ● een negatief ● niet negatief/niet positief ● een beetje positief ● positief ● weet ik niet
Kunt u uw antwoord toelichten?	Open vraag
<p>Kunt u aangeven of u overwegend tevreden bent met...</p> <p><i>De conclusies van het rapport.</i></p> <p><i>De presentatie van het rapport.</i></p> <p><i>De reactie uit de landelijke politiek.</i></p> <p><i>De reactie uit de regionale politiek.</i></p> <p><i>De reactie van de betrokken instanties (o.a. NCG, IMG).</i></p> <p><i>De reactie van de landelijke media.</i></p> <p><i>De reactie van de regionale media.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Heel erg ontevreden ● Een beetje ontevreden ● Niet tevreden, niet ontevreden ● Een beetje tevreden ● Heel erg tevreden ● Weet ik niet/ geen antwoord
Hoe voelt u zich op dit moment over de uitkomsten van de Parlementaire enquête aardgaswinning?	Open vraag
<p>Achtergrondvragen</p> <p>Wat is uw postcode? (bijv. 9640 PA) let op: 4 cijfers gevolgd door spatie en 2 hoofdletters</p>	Open vraag
Wat is uw huisnummer? (bijv. 20)	Open vraag
<p>Verdiepende interviews Gronings Perspectief</p> <p>We willen mogelijk enkele deelnemers uit het Groninger Panel benaderen voor een interview om enkele verdiepende vragen te stellen. Zouden we u hiervoor mogen benaderen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ja ● Nee - Go to 47
Op welk mailadres of telefoonnummer kunnen wij u benaderen voor het maken van een afspraak?	Open vraag
<p>Tot slot</p> <p>U bent aan het einde gekomen van deze vragenlijst. Heeft u nog opmerkingen over deze vragenlijst en/of het onderzoek, of over de onderwerpen die in deze vragenlijst naar voren kwamen?</p>	Open vraag

Gronings Perspectief fase 4, meting 2 (september 2023)

Vraag	Antwoordopties
<p>Sociale verbondenheid Denk na over de mensen in uw dorp of buurt. In hoeverre bent u het eens met deze uitspraken? <i>Ik krijg de hulp en steun die ik nodig heb van de mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik steun en help andere mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik voel me verbonden met de mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik vermijd contact met sommige mensen in mijn dorp of buurt.</i> <i>Ik voel mij benadeeld ten opzichte van andere mensen in mijn dorp of buurt.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal oneens ● beetje oneens ● niet eens, niet oneens ● beetje eens ● helemaal eens ● weet ik niet
<p>In hoeverre is er in uw dorp of buurt sprake van... ... <i>onderlinge steun.</i> ... <i>zorg voor elkaar.</i> ... <i>onderlinge spanningen.</i> ... <i>onderlinge conflicten.</i> ... <i>onderlinge concurrentie.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● helemaal niet ● een beetje ● enigszins ● veel ● erg veel ● weet ik niet
<p>Heeft u gedurende de laatste 12 maanden deel uitgemaakt van één van de volgende verenigingen of groepen? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Dorps- of buurtvereniging ● Bewonersvereniging ● Religieuze groep (bijv. kerk) ● Sportvereniging ● Muziekvereniging ● Werknemersorganisatie/vakbond ● Politieke beweging ● Hobbyvereniging (bijv. handwerk- of fotoclub) ● Actie- of belangengroep ● Geen
<p>Een andere groep, namelijk...</p>	<p>Open vraag</p>
<p>Denk aan de verenigingen en groepen die in de vorige vraag genoemd werden. Is uw deelname aan dit soort verenigingen en groepen veranderd door de situatie rondom de gaswinning? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. Door de situatie rond de gaswinning ben ik:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● hier meer tijd aan gaan besteden ● hier minder tijd aan gaan besteden - Go to 9 ● aan andere groepen of verenigingen gaan deelnemen ● hetzelfde blijven doen - Go to 9 ● Weet ik niet/wil ik niet zeggen - Go to 9
<p>Gezondheid Wanneer heeft u voor het laatst voor uzelf contact gehad met een huisarts?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● in de afgelopen 2 maanden ● langer dan 2 maanden, maar minder dan 12 maanden geleden - Go to 12

<p>Het gaat om bezoek aan huisarts, huisbezoek en/of telefonisch consult (hiermee wordt niet bedoeld telefonisch contact voor het aanvragen van een herhaalrecept).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● 12 maanden geleden of langer - Go to 12 ● nog nooit - Go to 12 ● weet ik niet / wil ik niet zeggen - Go to 12
<p>Hoe vaak heeft u in de afgelopen twee maanden contact gehad met een huisarts?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● 1 keer ● 2 keer ● 3 keer ● 4 keer ● 5 keer ● 6 keer ● 7 keer ● 8 keer ● 9 keer ● 10 keer ● Vaker dan 10 keer ● Weet ik niet ● Wil ik niet zeggen
<p>Hoe is over het algemeen uw gezondheid?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● zeer slecht ● slecht ● gaat wel ● goed ● zeer goed ● weet ik niet
<p>Hoe vaak heeft u in de afgelopen 4 weken last gehad van de volgende klacht(en)?</p> <p><i>Buik- of maagklachten</i></p> <p><i>Hartkloppingen</i></p> <p><i>Hoofdpijn</i></p> <p><i>Duizeligheid of licht in het hoofd</i></p> <p><i>Overgevoeligheid voor licht of geluid</i></p> <p><i>Spier- of gewrichtsklachten</i></p> <p><i>Hoesten of keelklachten</i></p> <p><i>Prikkelbaar of irritatie</i></p> <p><i>Geheugen- of concentratieproblemen</i></p> <p><i>Slaapproblemen</i></p> <p><i>Moeheid</i></p> <p><i>Nerveus of gespannen gevoel</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit ● Zelden ● Soms ● Vaak ● Meestal ● Voortdurend ● Weet ik niet
<p>De volgende vragen gaan over hoe u zich voelde in de afgelopen 4 weken. Kies per vraag het antwoord dat het beste omschrijft hoe vaak u dit gevoel had.</p> <p><i>Voelde u zich erg zenuwachtig?</i></p> <p><i>Voelde u zich gelukkig?</i></p> <p><i>Voelde u zich neerslachtig en somber?</i></p> <p><i>Voelde u zich kalm en rustig?</i></p> <p><i>Zat u zo erg in de put dat niets u kon opvrolijken?</i></p> <p><i>Voelde u zich boos?</i></p> <p><i>Voelde u zich machteloos?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit ● Zelden ● Soms ● Vaak ● Meestal ● Voortdurend ● Weet ik niet

<p><i>Voelde u zich hoopvol?</i></p>	
<p>Vertrouwen Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instanties of personen? Aan het einde van deze vraag is ruimte voor een eventuele toelichting. <i>De Rijksoverheid</i> <i>De provincie Groningen</i> <i>Uw gemeente</i> <i>De brandweer/Veiligheidsregio Groningen</i> <i>De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM)</i> <i>Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG)</i> <i>De Nationaal Coördinator Groningen (NCG)</i> <i>De Groninger Bodembeweging (GBB)</i> <i>Stut en Steun</i> <i>Het Groninger Gasberaad</i> <i>Nationaal Programma Groningen</i> <i>Buurtgenoten</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Helemaal geen vertrouwen ● Weinig vertrouwen ● Een beetje vertrouwen ● Veel vertrouwen ● Heel veel vertrouwen ● Weet ik niet/ik ken deze instantie niet
<p>Hieronder kunt u een toelichting geven op de antwoorden die u hierboven heeft aangekruist.</p>	<p>Open vraag</p>
<p>Veiligheid en risicoperceptie Hoe veilig heeft u zich de afgelopen vier weken gevoeld op de plek waar u woont in verband met de gaswinning?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Zeer onveilig ● Onveilig ● Niet onveilig, niet veilig ● Veilig ● Zeer veilig ● Weet ik niet
<p>In het geval van toekomstige aardbevingen: hoe groot schat u de kans datu deze aardbevingen zelf meemaakt? ... uw eigendommen worden beschadigd als gevolg van de gaswinning? ...u verwond zult raken als gevolg van een aardbeving? ...u in de knel komt om financiële redenen? ...u in de knel komt door alsmaar meer procedures en gedoe rondom schade en versterking?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Zeer kleine kans ● Kleine kans ● Kans is redelijk ● Kans is groot ● Kans is zeer groot ● Weet ik niet/ n.v.t.
<p>Schade Hoe vaak heeft u schade door gaswinning gehad? (U mag ook een schatting geven.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit - Go to 27 ● 1 keer ● 2 keer ● 3 keer ● 4 keer ● 5 - 10 keer ● Meer dan 10 keer

Hoe vaak heeft u schade gemeld? (U mag ook een schatting geven.)	<ul style="list-style-type: none"> ● Nooit - Go to 27 ● 1 keer ● 2 keer ● 3 keer ● 4 keer ● 5 - 10 keer ● Meer dan 10 keer
In welk jaar heeft u voor het laatst schade gemeld?	Open vraag
Hoe tevreden bent u over de afhandeling van deze laatste schade tot nu toe? U kunt uw antwoord desgewenst hieronder toelichten.	<ul style="list-style-type: none"> ● Zeer ontevreden ● Ontevreden ● Niet tevreden/niet ontevreden ● Tevreden ● Zeer tevreden ● Weet niet ● Niet van toepassing
Ruimte voor toelichting	Open vraag
Parlementaire Enquête Aardgaswinning Verwacht u dat de Parlementaire enquête aardgaswinning in de toekomst positieve of negatieve gevolgen voor bewoners in het gaswinningsgebied zal hebben?	<ul style="list-style-type: none"> ● negatief ● een negatief ● niet negatief/niet positief ● een beetje positief ● positief ● weet ik niet
Kunt u uw antwoord toelichten?	Open vraag
Kent u de Kamerbrief getiteld Nij Begun?	<ul style="list-style-type: none"> ● Nee, ken ik niet - Go to 33 ● Wel eens van gehoord ● Ja, ken ik
Verwacht u dat de Kamerbrief Nij Begun in de toekomst positieve of negatieve gevolgen voor bewoners in het gaswinningsgebied zal hebben?	<ul style="list-style-type: none"> ● negatief ● een negatief ● niet negatief/niet positief ● een beetje positief ● positief ● weet ik niet
Kunt u uw antwoord toelichten?	Open vraag
Welke rol zou u hierin willen spelen? En wie zou hierin nog meer een rol moeten spelen? In welke mate... <i>... wilt u zelf actief meedenken en meebeslissen (inspraak)</i> <i>... zouden andere bewoners moeten meedenken en meebeslissen</i> <i>... moeten belangenorganisaties van bewoners meedenken en meebeslissen</i>	<ul style="list-style-type: none"> ● Helemaal niet ● Een beetje ● Redelijk veel ● Veel ● Heel veel ● Weet ik niet

<p><i>... moeten regionale politici en bestuurders (bijv. gemeente, provincie) meedenken en meebeslissen</i></p>	
<p>Hieronder kunt u een toelichting geven op de antwoorden die u hierboven heeft aangekruist.</p>	Open vraag
<p>Algemene zorgen over de toekomst Als u aan de komende jaren denkt, hoe bezorgd voelt u zich dan over: <i>Het klimaat</i> <i>De woningmarkt (dat er weinig huizen zijn en woonruimte duur is)</i> <i>Hoge gas- en energieprijzen</i> <i>Dat alles duurder wordt (inflatie)</i> <i>Ontwikkeling van de economie in uw regio</i> <i>Ontwikkeling van de economie in Nederland</i> <i>De oorlog in Oekraïne</i> <i>De opvang van vluchtelingen in Nederland</i> <i>Het verschil tussen arm en rijk (ongelijkheid)</i> <i>Tegenstellingen tussen groepen in de samenleving (polarisatie)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Helemaal niet ● Een beetje ● Matig ● Veel ● Erg veel ● Weet ik niet
<p>Vervroegde verkiezingen en val van het kabinet Op 22 november 2023 zijn de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer. Gaat u dan stemmen of weet u dat nog niet? (Als u iemand een volmacht geeft voor u te stemmen dan telt dat ook als gaan stemmen.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ik ga wel stemmen ● Ik ga niet stemmen ● Ik mag niet stemmen/ik ben niet stemgerechtigd - Go to 41 ● Ik weet het (nog) niet ● Ik wil het niet zeggen
<p>Heeft de situatie rondom de gaswinning invloed op uw beslissing om wel of niet te gaan stemmen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ja, veel invloed ● Ja, enige invloed ● Nee, geen invloed ● Ik weet het (nog) niet ● Ik wil het niet zeggen
<p>Geef voor elke uitspraak hieronder aan of dit volgens u zo is of niet zo is: <i>Kamerleden bekommeren zich niet om de mening van mensen zoals ik</i> <i>De politieke partijen zijn alleen maar geïnteresseerd in mijn stem en niet in mijn mening</i> <i>Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de regeringspolitiek</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Dat is zo ● Dat is niet zo ● Weet ik niet ● Wil ik niet zeggen
<p>Denkt u dat de val van het kabinet, in juli 2023, positieve of negatieve gevolgen heeft voor bewoners in het gaswinningsgebied?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● negatief ● een negatief ● niet negatief/niet positief ● een beetje positief

	<ul style="list-style-type: none"> ● positief ● weet ik niet
<p>Heeft u door de val van het kabinet minder vertrouwen of meer vertrouwen gekregen in:</p> <p><i>Afhandeling van materiële schade (bijvoorbeeld aan woning)</i></p> <p><i>Afhandeling van immateriële schade (leed of verdriet)</i></p> <p><i>Versterken van huizen</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Veel minder vertrouwen ● Iets minder vertrouwen ● Niet meer en niet minder vertrouwen ● Iets meer vertrouwen ● Veel meer vertrouwen ● Weet ik niet
Kunt u uw antwoorden toelichten?	Open vraag
We gaan in de vragenlijsten van Gronings Perspectief in op de problemen die voor u spelen, als bewoner van het gaswinningsgebied. Zijn er onderwerpen die we volgens u in de volgende vragenlijsten zouden moeten meenemen? Zo ja, welke?	Open vraag
Heeft u nog opmerkingen over deze vragenlijst en/of het onderzoek, of over de onderwerpen die in deze vragenlijst naar voren kwamen?	Open vraag
<p>Deelnemers jongerenpanel</p> <p>In samenwerking met Gronings Perspectief start de afdeling Pedagogiek van de Rijksuniversiteit Groningen met een onderzoek naar het welzijn van kinderen en jongeren in Groningen die te maken hebben met de gevolgen van gaswinning in hun persoonlijke leven. Heeft u kinderen in de leeftijd van 6 tot 20 jaar en die mogelijk mee willen doen aan dit onderzoek?</p>	

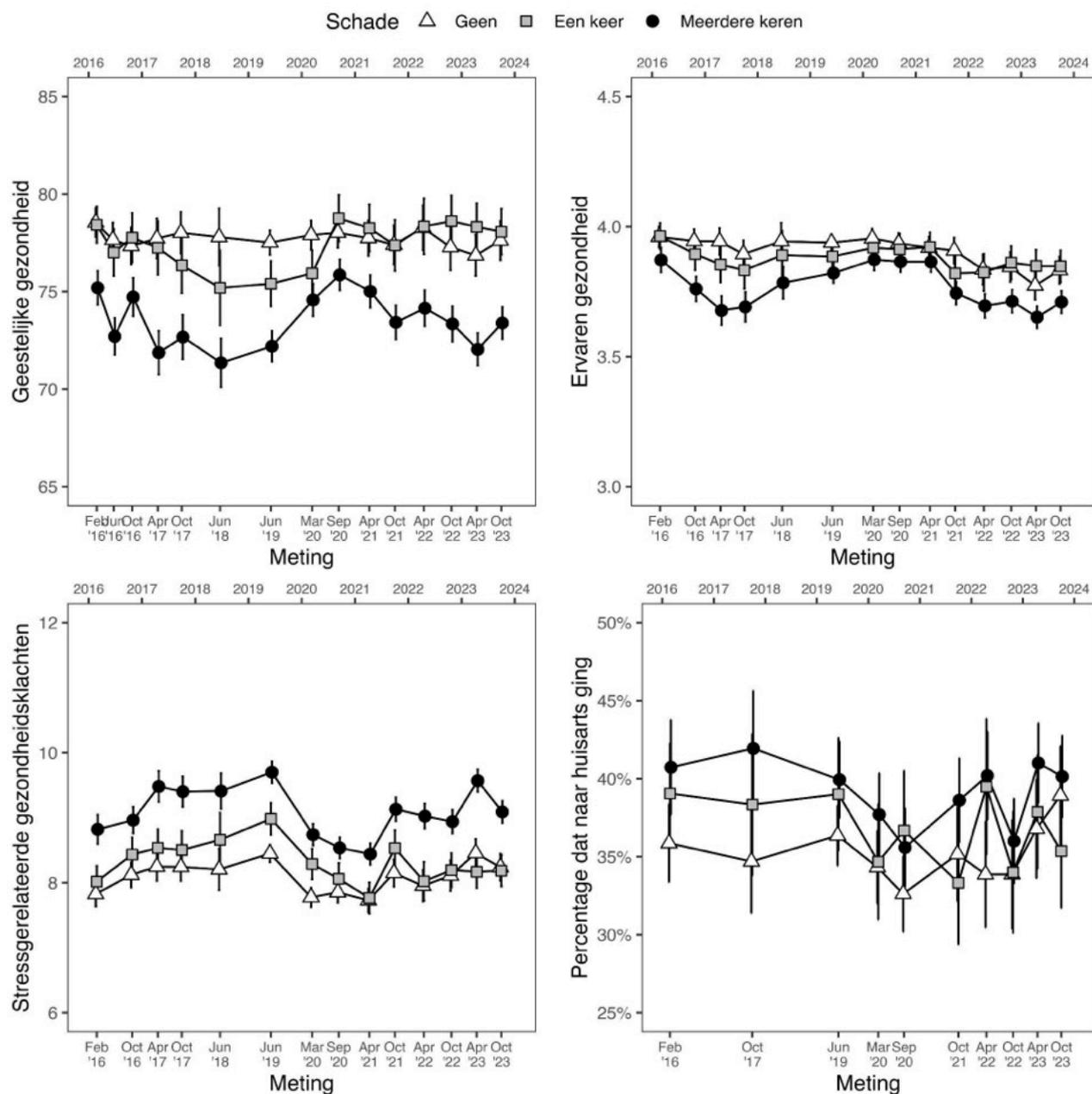
Bijlage 2: Onderdelen van het onderzoek

SPOOR	Beschrijving
1. Panelmeting Groninger panel	Sinds 2016 onderzoekt Gronings Perspectief de gevolgen van de gaswinning voor gezondheid en welbevinden, veiligheidspercepties en vertrouwen van bewoners. Het doel van Gronings Perspectief is het leveren van kennis en input aan bestuur en beleid door inzichten te geven in de impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners. Dit wordt gedaan onder een panel van bewoners (eerst in beheer van Gronings Perspectief, daarna samengevoegd met het Groninger panel van Sociaal Planbureau Groningen).
2. Panelmeting Drents Panel	Een panel dat gepland staat van start te gaan in 2024 onder inwoners van Drenthe om ook in deze provincie inzicht te krijgen voor bewoners.
3. Panelmeting NCG-panel	Een panel dat gepland staat van start te gaan in 2024 onder inwoners van Groningen die in de zogenoemde "werkvoorraad" van Nationaal Coördinator Groningen (NCG) zitten, om de impact van de (fases van de) versterkingsoperatie beter in beeld te krijgen.
4. Data NCG over versterkingsfases	Data van de NCG over o.a. wanneer welke fases van de versterkingsoperatie zijn doorlopen voor individuele adressen, die gekoppeld wordt aan spoor 1 in deze tabel (het doel is vergelijkbaar als bij spoor 3 met het verschil dat het nu gaat om een beperkte selectie van het Groninger panel.
5a. Interviews ouderen	In 2023 zijn 20 interviews met ouderen uitgevoerd (Rozema et al., 2024).
5b. Interviews ondernemers	In 2024 staan 20 interviews gepland met ondernemers.
6. Analyse GGD-data	De GGD Groningen voert drie gezondheidsmonitoringsonderzoeken uit: een voor volwassenen/ouderen, een voor jongvolwassenen en een voor jongeren in het voortgezet onderwijs. Gronings Perspectief wil deze data analyseren met het oog op de impact van gaswinningsproblematiek. Dit spoor wordt momenteel voorbereid.

Bijlage 3: Longitudinale figuren 2016-2023

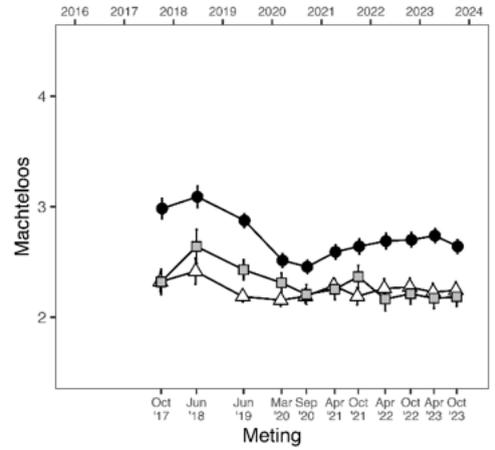
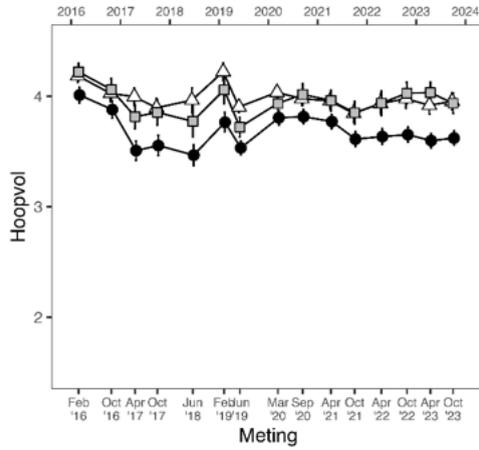
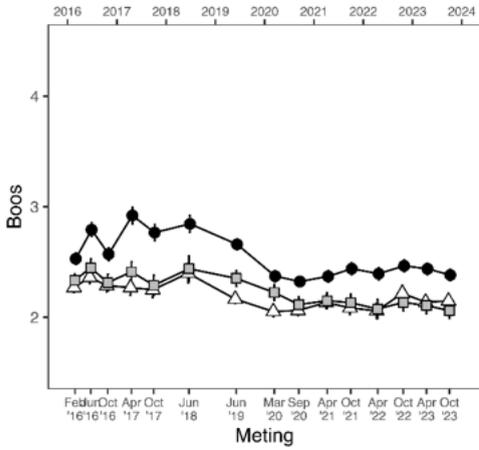
Deze figuren komen overeen met de figuren uit Deel 1, alleen laten ze nu de ontwikkeling sinds 2016 zien. De schadegroepen zijn ingedeeld op basis van de hoeveelheid schade die respondenten op die vragenlijst aangeven te hebben.

Gezondheid

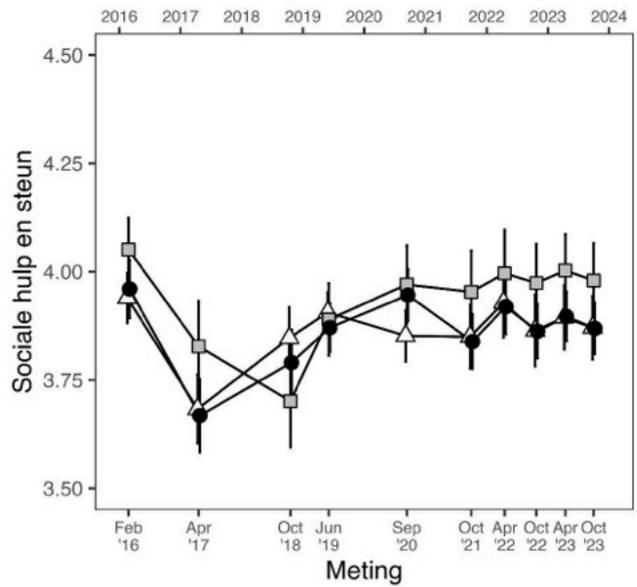
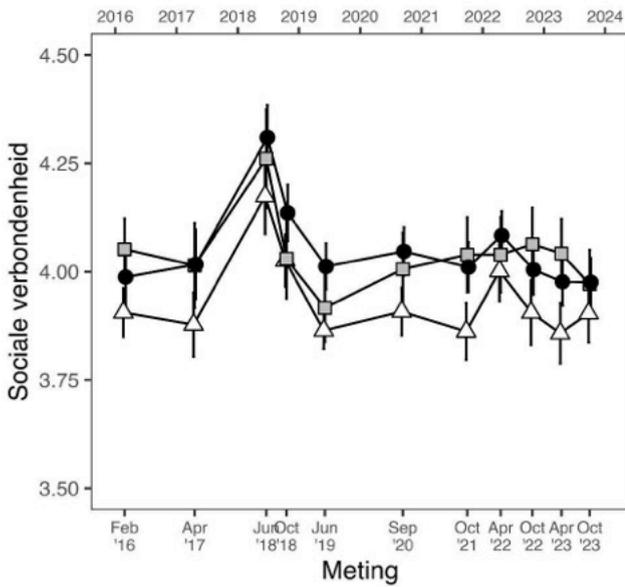
Emoties

Schade △ Geen □ Een keer ● Meerdere keren

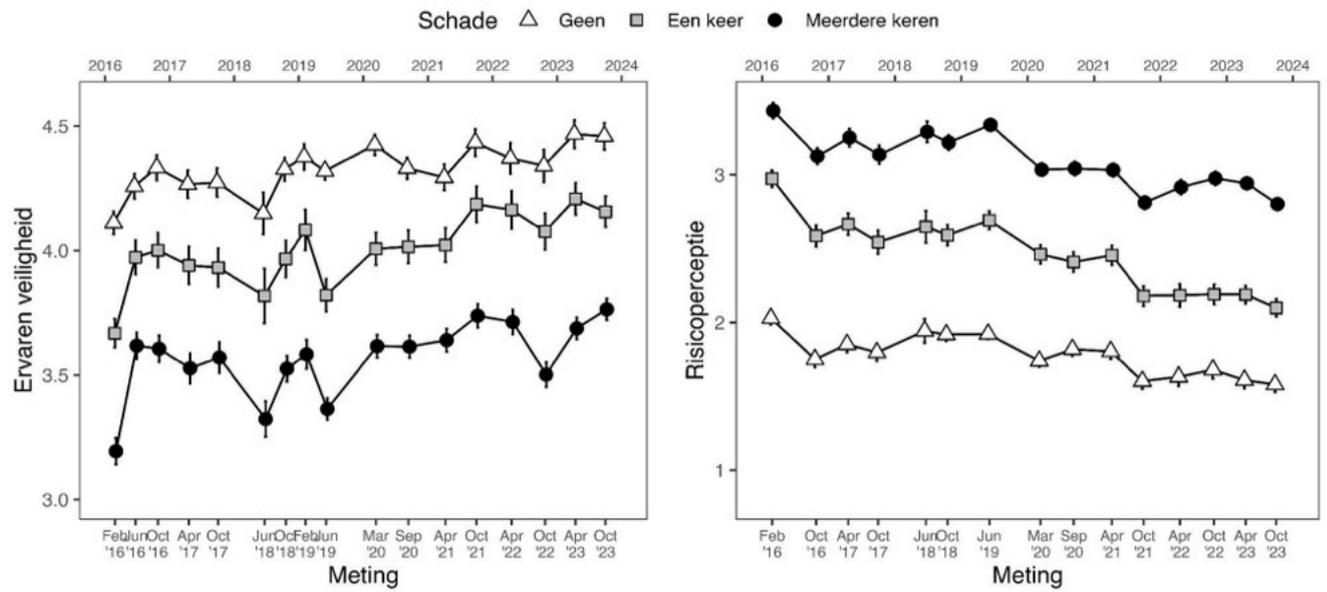

Sociale relaties

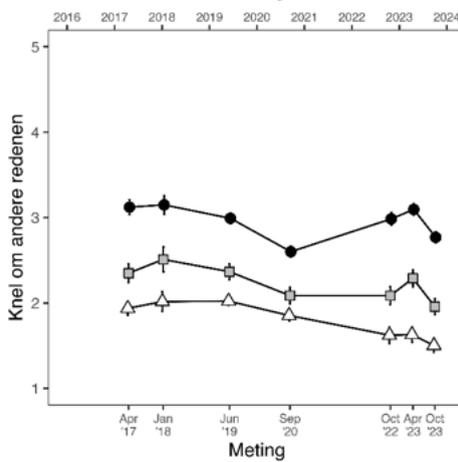
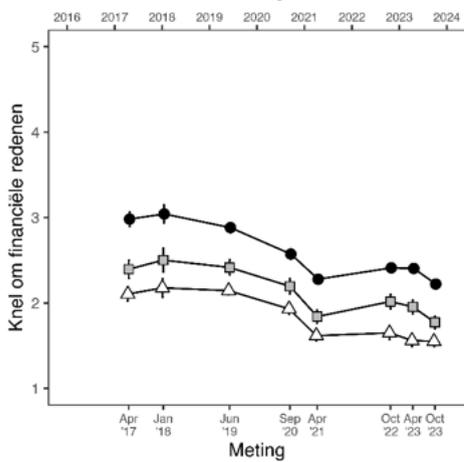
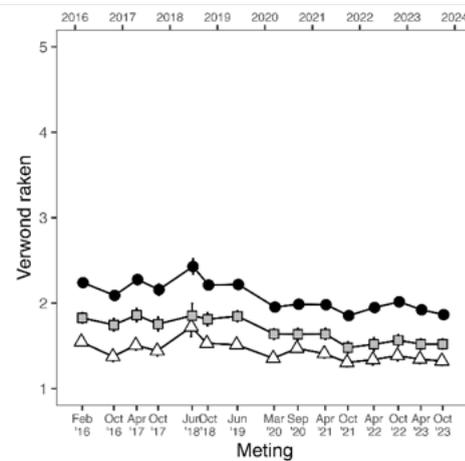
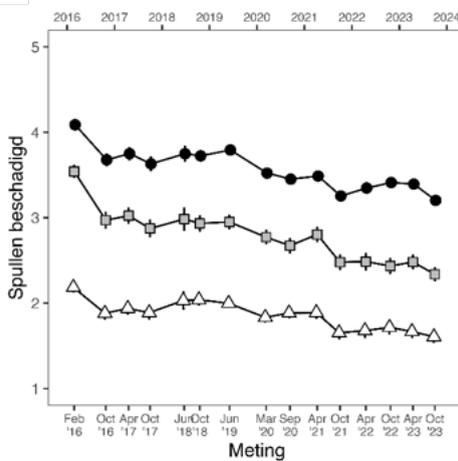
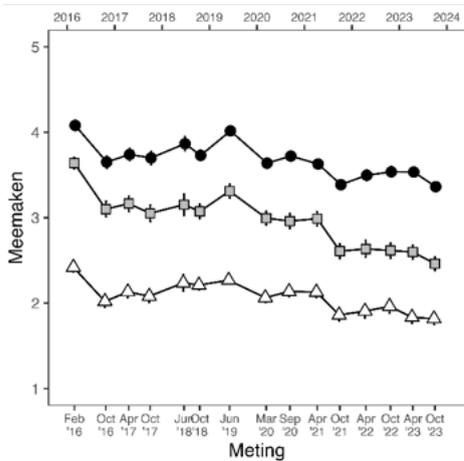
Schade △ Geen □ Een keer ● Meerdere keren

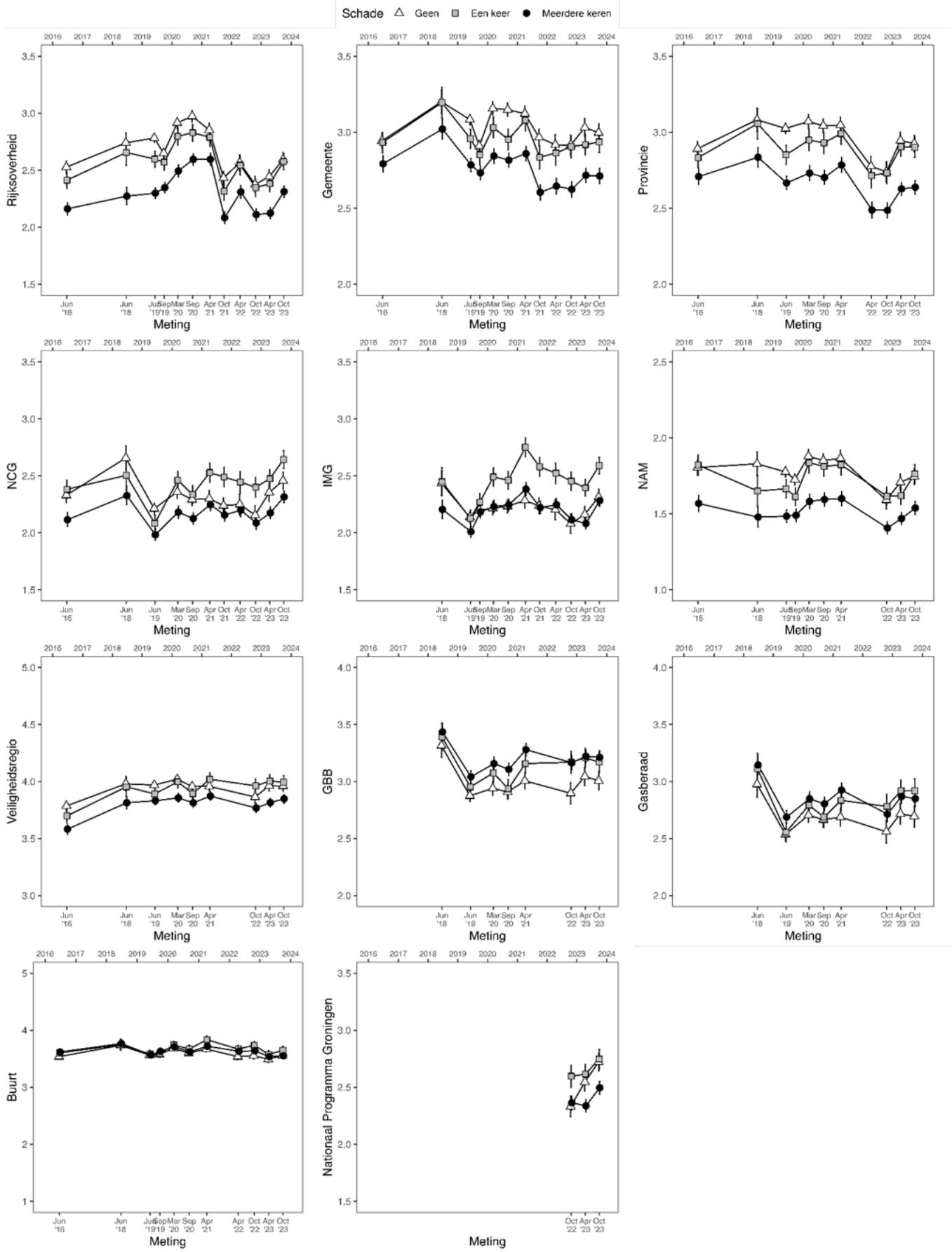
Ervaren veiligheid en risicoperceptie

Schade △ Geen □ Een keer ● Meerdere keren

Vertrouwen

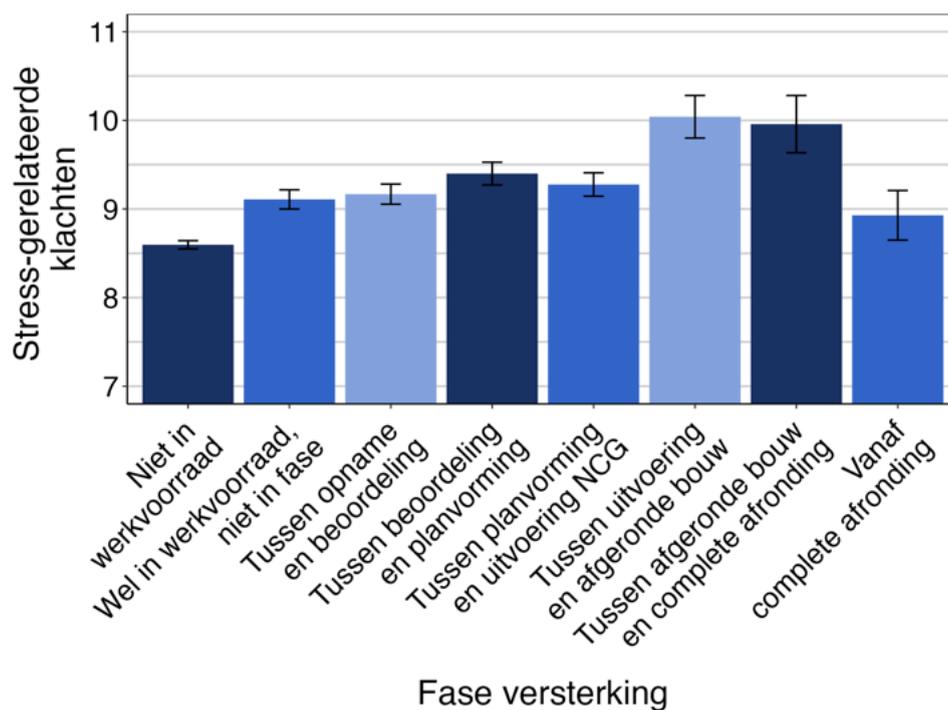
Bijlage 4: Overzicht gegevens aangeleverd door NCG

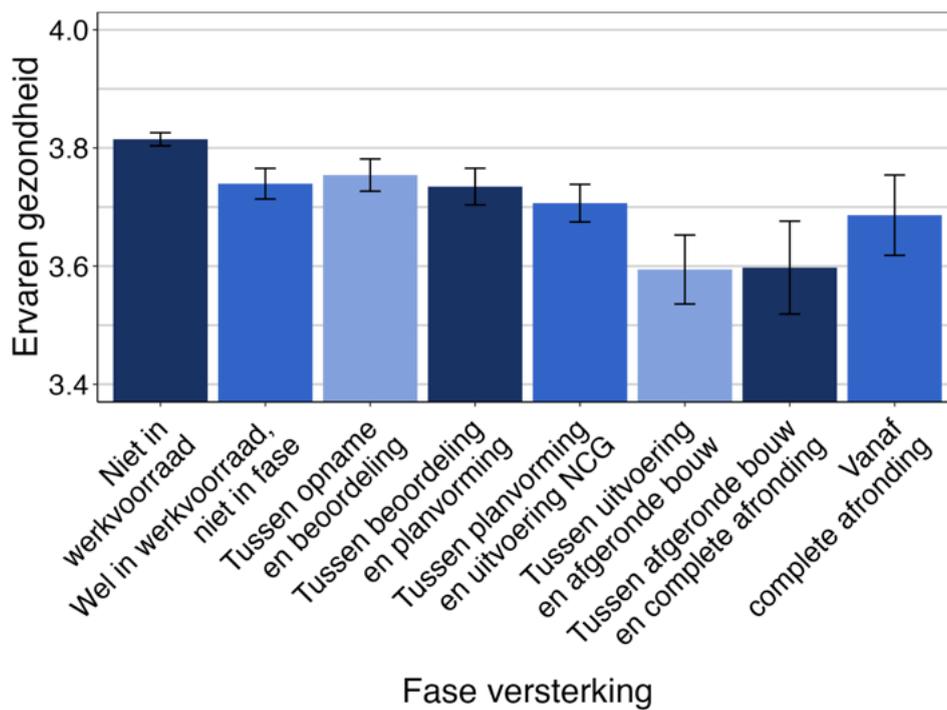
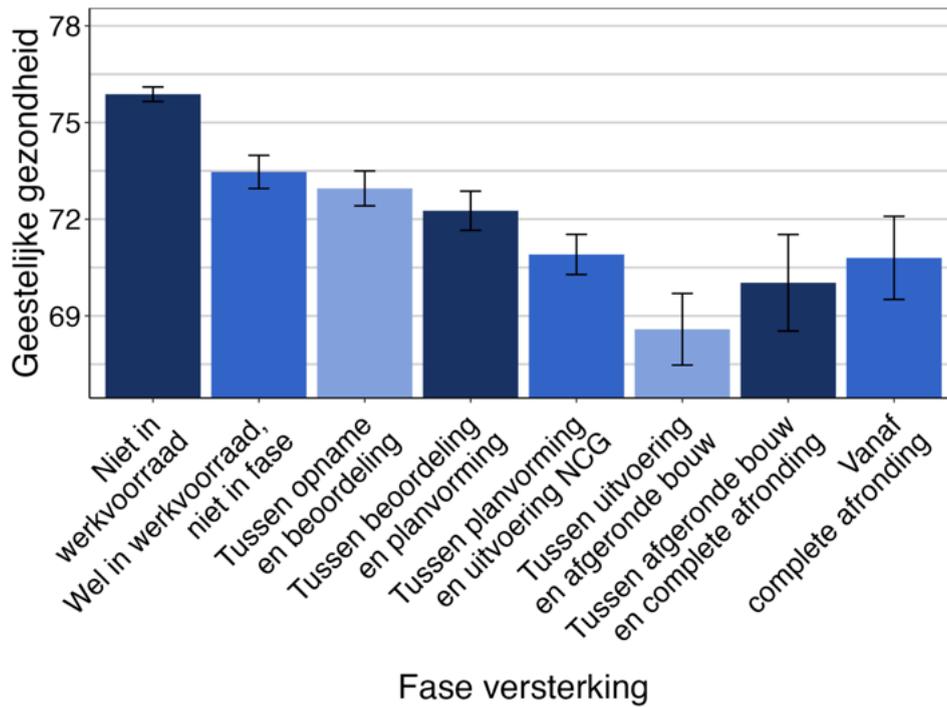
Variabele	Omschrijving
Risicoprofiel	Categorie: verhoogd/licht verhoogd/normaal
Werkvoorraad	Categorie: wel of niet in de werkvoorraad
Opname	Op welke datum deze 'mijlpaal' is gebeurd/afgerond
Beoordeling	Op welke datum deze 'mijlpaal' is gebeurd/afgerond
Planvorming	Op welke datum deze 'mijlpaal' is gebeurd/afgerond
Uitvoering	Op welke datum deze 'mijlpaal' is gebeurd/afgerond
Bouw afgerond	Op welke datum deze 'mijlpaal' is gebeurd/afgerond
Afgerond	Op welke datum deze 'mijlpaal' is gebeurd/afgerond
Type project	Categorie: Bouwkundig versterken (BKV); BKV en sloop/nieuwbouw; sloop/nieuwbouw; geen versterking noodzakelijk
Keuze bewoner	Categorie: Regulier, huurder; Regulier, eigenaar; Bouwen in Eigen Beheer & Eigenaar kiest bouwer; Bouwimpuls; 1588; Heft in Eigen Hand en Eigen Initiatief
Huis verlaten	Categorie: wel of niet gebruik gemaakt van tijdelijke huisvesting (voor zover bekend bij NCG)
Bestuursakkoord	Categorie: Blok A; Blok B; Blok C; mensen die na de intreding van het bestuursakkoord (6 november 2020) zijn opgenomen in de werkvoorraad van NCG

Bijlage 5: Geüpdatete analyses NCG-data

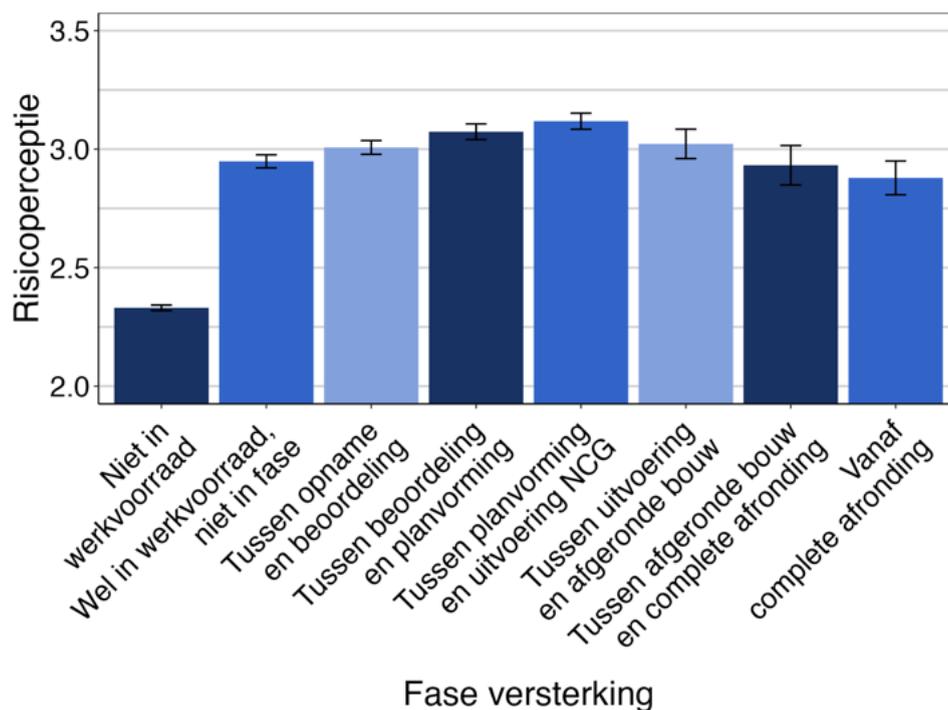
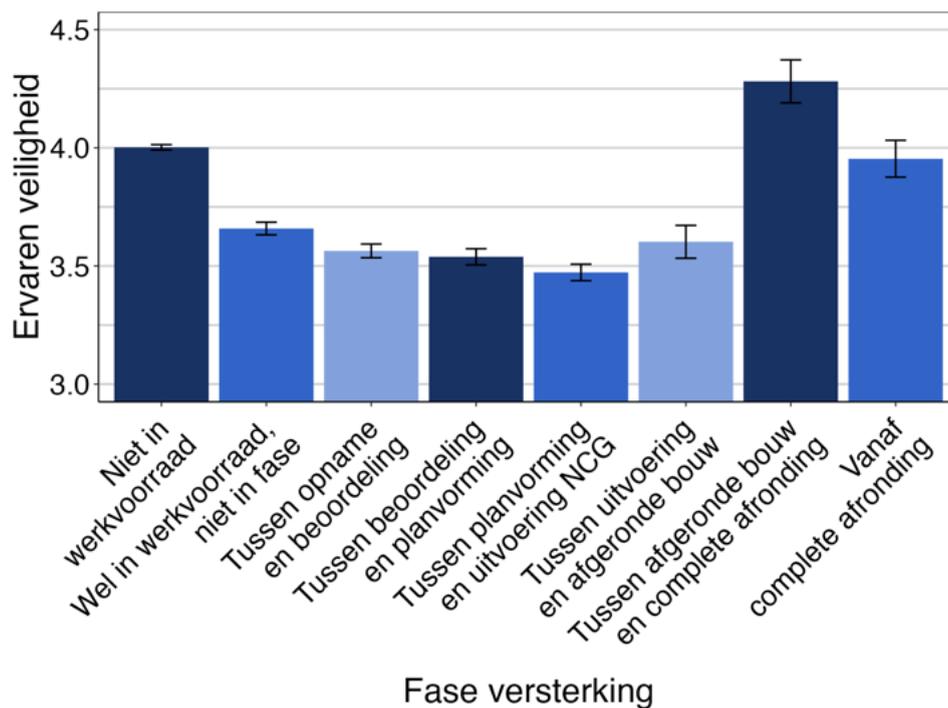
In deze figuren staan de voorspelde gemiddelden op de kernindicatoren (drie maten van gezondheid, ervaren veiligheid, risicoperceptie (hele schaal en de drie losse items), en vertrouwen) in de verschillende fases van versterking gebaseerd op de analyses op groepsniveau.

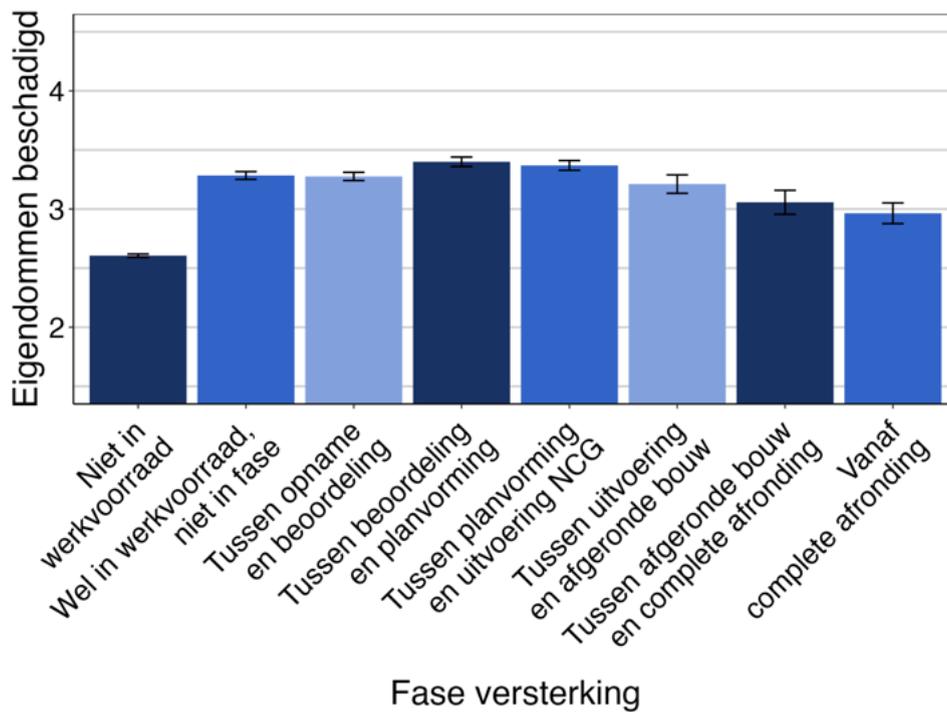
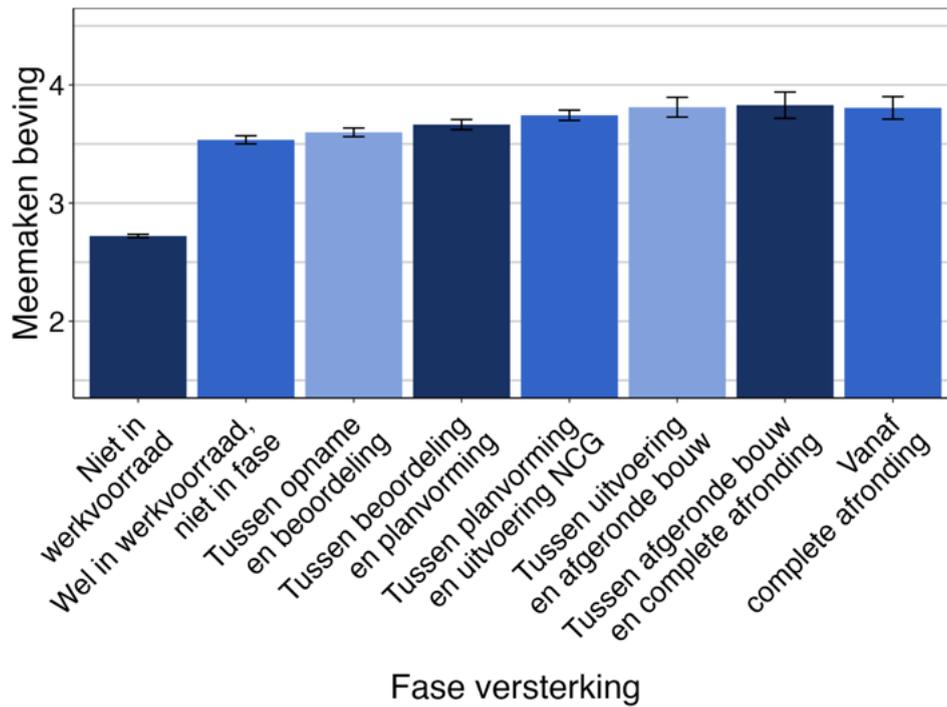
Gezondheid

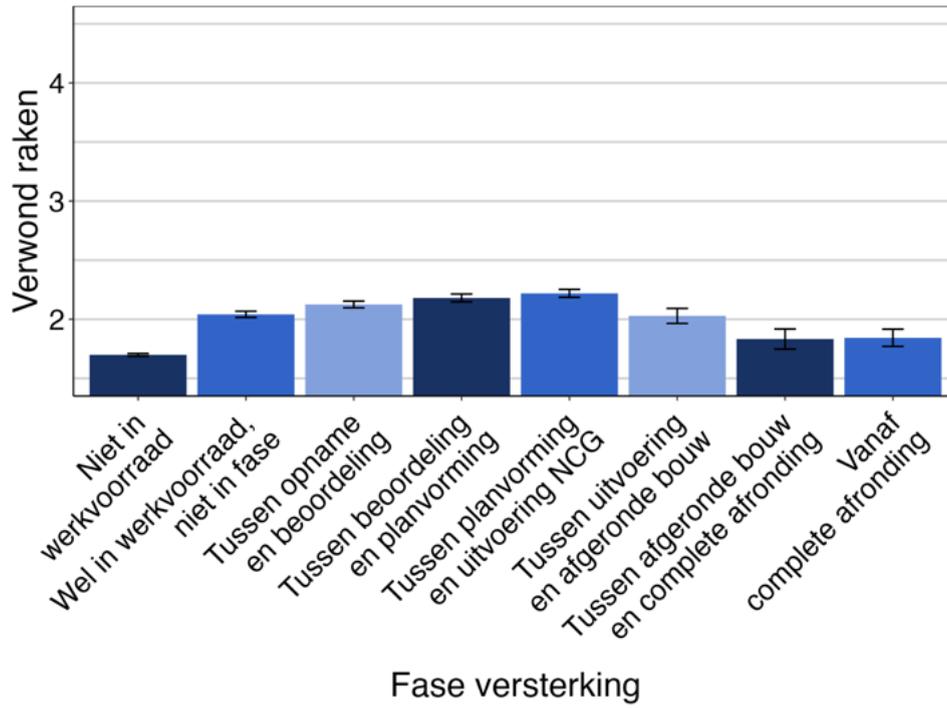

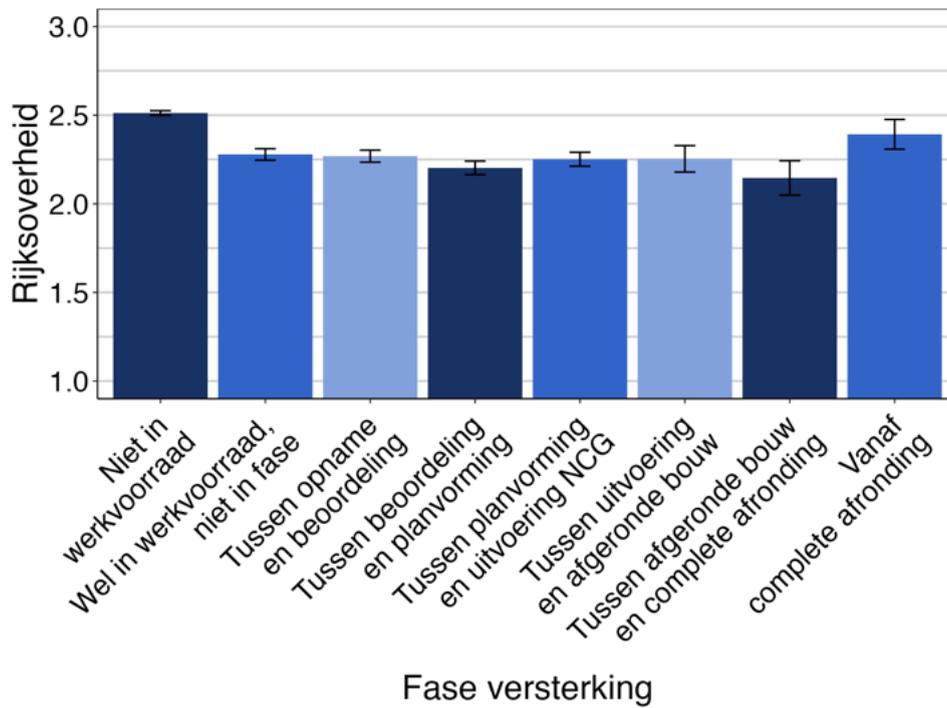
Ervaren veiligheid en risicoperceptie

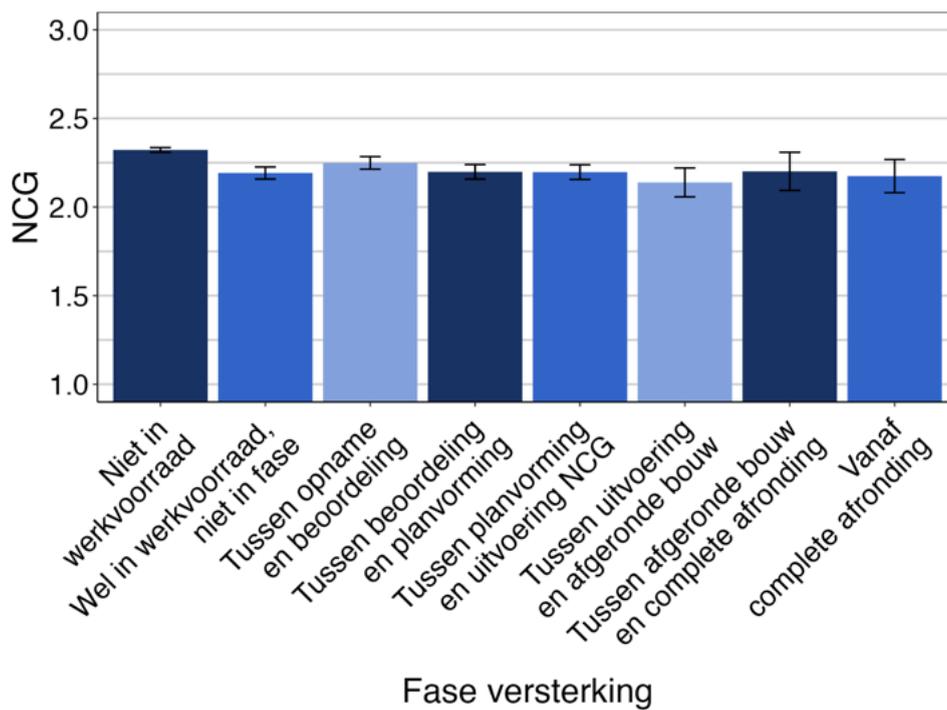
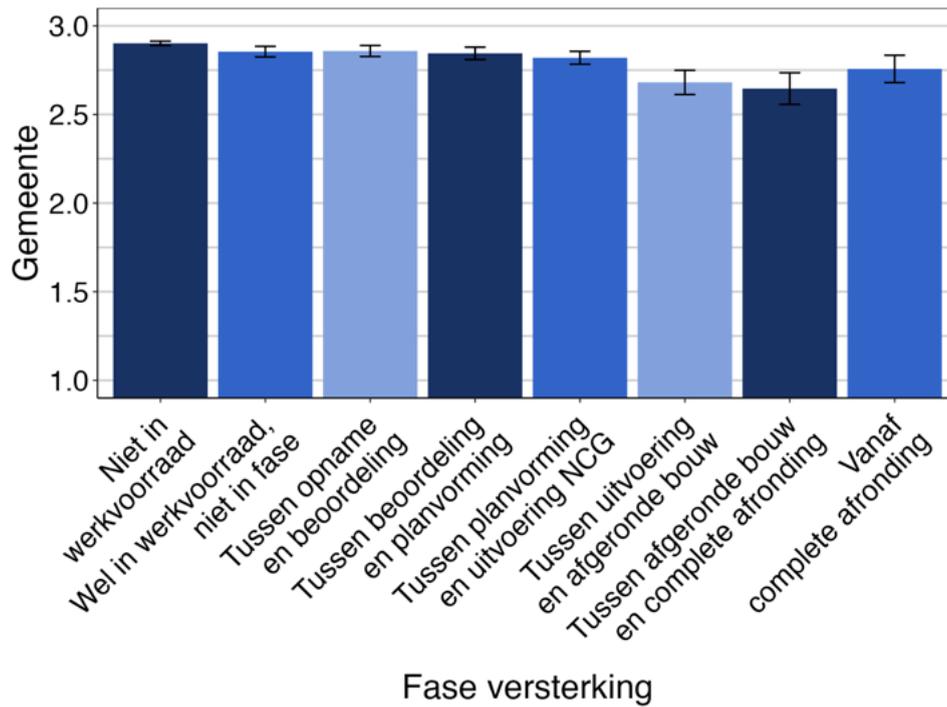

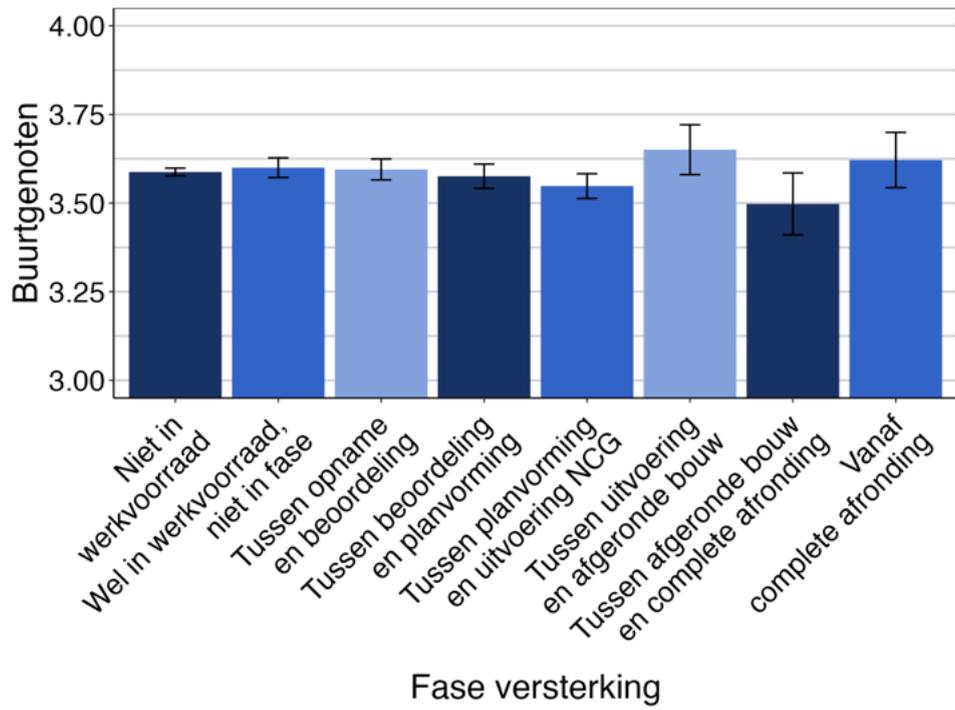

Vertrouwen

Bijlage 6: Uitleg data en analyse versterking

Om duidelijker te maken hoe we de versterkingsdata meenemen in de analyse van de Groninger paneldata geven we een fictief voorbeeld van een respondent die in de versterkingsoperatie zit. Onderstaand zien we een deel van een tijdslijn van de vragenlijsten die deze respondent heeft ingevuld en de fases die hij/zij in de versterking heeft doorlopen (tussen meting 1 en 2 een opname, tussen meting 3 en 4 een beoordeling, tussen meting 4 en 5 de vaststelling van de planvorming). We analyseren of de fase tussen opname en beoordeling, dus scores op meting 2 en meting 3, voor deze respondent verschillen van scores op andere momenten - en dit doen we voor alle fases. In onze analyses formuleren we dit als 'scores tussen fase a (in dit specifieke geval de opname) en fase b (in dit geval de beoordeling)'. Daarnaast spreken we soms over wel of niet in een fase zitten: deze respondent zit tijdens metingen 2 en 3 wel in de fase 'tussen opname en beoordeling', maar niet in enige andere fase, zoals bijv. de fase 'tussen beoordeling en planvorming'. Deze laatste fase valt namelijk samen met meting 4.

Tijd →

Metingen GP:					
	Meting 1	Meting 2	Meting 3	Meting 4	Meting 5
Fases versterking voor één bewoner:					
		Opname	Beoordeling	Planvorming	

We nemen alle meetpunten sinds 2016 mee, met uitzondering van twee extra metingen die tussendoor zijn uitgevoerd gericht op specifieke bevingen (Zeerijp 2018 en Westerwijkwerd 2019). We gebruiken in dit rapport een nieuwe analysemethode, namelijk een multilevelanalyse waarin we voor zowel de uitkomst- als de voorspellende variabelen onderscheid maken tussen twee levels: *between subject* (tussen personen) en *within subject* (binnen personen). Dit levert een model op waarin de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten op beide levels worden gegeven. De interpretaties van de effecten zijn als volgt:

- **Tussen personen (structurele verschillen):** het gaat hier om verschillen tussen *personen* op bijvoorbeeld gezondheid afhankelijk van hoe lang ze in een bepaalde versterkingsfase hebben gezeten. Een vraag die hiermee beantwoord kan worden is bijvoorbeeld: "Hoe verschillen de scores van mensen bij wie de versterking al langere tijd is afgerond van mensen die nog niet in de afrondingsfase zijn aangekomen?" We weten bij het beantwoorden van deze vraag echter nog niet *waarom* er een verschil is: het kan komen door de versterking, maar ook doordat de mensen op andere gronden verschillen.

Een andere manier om te zeggen wat deze analyses betekenen is: “Respondenten die gedurende meer metingen in fase X zaten hebben over de metingen heen genomen hogere of lagere scores op bijvoorbeeld gezondheidsmaten dan respondenten die gedurende minder metingen in fase X zaten (of nog helemaal niet in deze fase zijn geweest)”.

Bij dit level spreken we dus van associaties of samenhang, zoals we zouden doen bij correlaties. Er kan niet gesproken worden over causale verbanden. De effecten die hier worden gevonden zijn niet te verklaren door de fase zelf, maar door hoe de groepen respondenten van elkaar verschillen – wat de groep per fase uniek kan maken ten opzichte van een latere groep die dezelfde fase doormaakt. Een voorbeeld is dat respondenten die al relatief vroeg aan versterking begonnen waarschijnlijk verschillen van respondenten die later begonnen zijn of nog helemaal niet in versterking aangekomen zijn, bijvoorbeeld omdat veel respondenten uit die eerste groep mogelijk op plekken wonen waar relatief meer aardbevingen voorkomen. Ook kan de aanpak per fase veranderen waardoor het proces anders (gunstiger of ongunstiger) verloopt voor een nieuwe groep.

- **Binnen personen (verandering over tijd):** het gaat hier om verschillen die *binnen een persoon* optreden gedurende de verschillende fases van versterking. Een vraag die hiermee beantwoord kan worden is bijvoorbeeld: “Hoe verandert de gezondheid van een persoon zodra diegene van de ene fase naar de volgende fase gaat?”

Een andere manier om te zeggen wat deze analyses betekenen, is: “Zodra respondenten naar fase X gaan verbetert/verslechtert hun eigen gezondheid ten opzichte van vóór de start van deze fase”. Dit level geeft dus inzicht in het effect wat het ingaan van een nieuwe fase heeft op verandering in respondenten hun *eigen* uitkomsten (bijvoorbeeld gezondheid). Statistisch gezien is de voorspellende variabele hier dus niet per se wel of niet in de fase zitten, maar de persoonlijke verandering van de ene fase naar de andere. We kunnen met deze analyses dus veel meer zeggen over causaliteit dan met het eerste type analyses.

De interpretaties van de effecten zijn als volgt: het gaat hier om veranderingen die *binnen dezelfde persoon* optreden gedurende de verschillende fases van versterking ten opzichte van deze persoon vóór de start van de fase. Een vraag die hiermee beantwoord wordt is bijvoorbeeld: “Hoe veranderen de scores op gezondheid van een persoon zodra de persoon van de ene fase naar de volgende fase gaat?”

Zoals blijkt uit bovenstaande interpretaties is het van belang om naar het tweede, “binnen personen”, level te kijken om inzicht te krijgen in de invloed van (in plaats van de associaties tussen) de versterkingsfase op kernindicatoren zoals gezondheid. Dit is

ook het level dat we presenteren en interpreteren in het rapport. Voor figuren met het “tussen personen”-level verwijzen we naar Bijlage 7 hieronder.

De details van het hierboven uitgelegde statistische model zijn als volgt. In ieder multilevelmodel includeren we één van de versterkingsfasen en controleren we voor geslacht, leeftijd, opleiding, én schade. Voor de fases (en schade) voegen we zowel de *between subject* (tussen personen) effecten en de *within subject* (binnen personen) effecten toe aan het model.

Hieronder volgen een aantal technische details van de statistische analyse.

- Te verklaren variantie op twee levels: Intraclass Correlation Coefficients
 - Voordat we op twee verschillende levels kunnen testen voor effecten, is het noodzakelijk om de variantie per level in kaart te brengen. Het kan namelijk zijn dat er maar weinig verandering binnen personen plaatsvindt over tijd voor specifieke uitkomsten. In dit geval zou het dus niet mogelijk zijn om effecten te vinden op het “binnen personen” level, omdat er simpelweg geen verandering is en het dus onmogelijk is om effecten van voorspellende variabelen te testen op dit level. In de huidige data blijkt echter, zoals verwacht, dat alle uitkomsten voldoende variantie hebben op beide levels. Deze hoeveelheid “te verklaren variantie” wordt samengevat in een statistische waarde die “Intraclass Correlation Coefficient” (ICC) genoemd wordt: hoe hoger de waarde, hoe meer van de totale variantie in een variabele wordt toegeschreven aan het “tussen personen”-level. Technisch gezien staat het voor: variantie op level 2 (tussen personen) gedeeld door de totale variantie in de variabele over tijd. Een ICC van 1 zou dus betekenen dat iedere respondent over alle metingen heen steeds precies dezelfde score blijft hebben op een uitkomstvariabele zoals gezondheid. In tegenstelling betekent een ICC van 0 juist dat er geen enkele consistentie is in de scores per respondent over de tijd heen. Alle andere ICC-waarden tussen de 0 en de 1 geven dus aan dat er zowel consistentie is binnen personen over tijd, maar ook verandering binnen personen over tijd, op de uitkomst. Hieronder volgt een overzicht van de Intraclass Correlation Coefficients van alle indicatoren die zijn meegenomen in deze analyses. Hieruit valt bijvoorbeeld op te maken dat gezondheid minder fluctueert binnen personen over tijd dan emoties, wat naar verwachting is.
 - Gezondheid: Geestelijke gezondheid ($ICC = .72$), ervaren gezondheid ($ICC = .67$), stressgerelateerde symptomen ($ICC = .70$)
 - Emoties: boos ($ICC = .51$), hoop ($ICC = .50$), machteloos ($ICC = .53$)
 - Ervaren veiligheid ($ICC = .61$) en risicoperceptie ($ICC = .77$)
 - Vertrouwen in overheden en instanties: rijksoverheid ($ICC = .63$), gemeente ($ICC = .63$), NCG ($ICC = .53$), buurtgenoten ($ICC = .56$)

- Sociale relaties: sociale verbondenheid ($ICC = .65$), sociale hulp en steun ($ICC = .60$)
- Centrereren van voorspellende variabelen:
 - Voorafgaand aan het centrereren zijn de fases per persoon per meting gecodeerd met ofwel een 0 (nog niet in fase), een 1 (in fase), of een “NA” (na afloop van fase). Op deze manier vergelijken we in het model dus de uitkomsten van personen toen ze nog niet in een bepaalde fase zaten (0) met wanneer ze wél in die fase zaten (1). Hiermee kijken we dus niet naar het effect van het verlaten van een fase, maar naar het effect van het ingaan van een nieuwe fase ten opzichte van ervoor.
 - Tussen personen (gecentreerd): het persoonlijke gemiddelde van iedere bewoner over alle metingen heen (met uitzondering van de metingen na afloop van een fase, zie bullet point hierboven).
 - Binnen personen (gecentreerd): voor deze *within subject* (binnen personen) effecten berekenen we *per fase* en *per persoon* wat voor iedereen individueel de afwijking is van zijn/haar eigen gemiddelde score wanneer zij in de fase zitten. Dit wordt ook wel “person-mean centering” genoemd, dus de meting-specifieke afwijking van een respondent zijn/haar eigen gemiddelde (d.w.z. $\text{Person-mean}_X - X$ op specifieke meting).
- Schade als controle:
 - Schade wordt in deze modellen ook meegenomen op beide levels, door dezelfde manier van centrereren toe te passen als gedaan voor de fases. Dit is gedaan door eerst een continue variabele te maken waarbij 0 = geen schade, 1 = een keer schade, en 2 = meerdere keren schade.
- Verschil in meetmomenten van indicatoren:
 - “Machteloos” en “vertrouwen” (Rijksoverheid, gemeente, buurt, NCG) worden meegenomen vanaf meting 11 (t/m 20).
 - Sociale verbondenheid en sociale hulp en steun worden meegenomen vanaf meting 16 (t/m 20).
 - Alle andere gerapporteerde indicatoren worden meegenomen vanaf meting 1 (t/m 20).
 - Indicatoren zijn niet meegenomen wanneer er te weinig meetmomenten zijn geweest om deze analyses op een betrouwbare manier uit te kunnen voeren (dit is dus van toepassing op de missende indicatoren in Deel 2 van het rapport).

Om toch het huidige rapport te kunnen vergelijken met eerdere rapporten lieten we in Bijlage 5 de voorspelde gemiddelde scores op de indicatoren in de verschillende fases zien.

Bijlage 7: Verschillen tussen personen (versterking)

Deel 2 van het rapport bevat resultaten van analyses waarbij personen met zichzelf worden vergeleken ten opzichte van een vorige fase. Deze bijlage focust eveneens op het verloop van versterkingsfases, maar gaat uitsluitend in op verschillen *tussen* personen in de duur waarin zij in bepaalde fases zitten. In deze bijlage presenteren we de “tussen personen”-effecten van versterking op kernindicatoren zoals gezondheid. Dit zijn niet de groepsgemiddelden als functie van fase zoals in Bijlage 5, maar de gemiddelde verschillen tussen personen afhankelijk van hoe lang ze in een bepaalde versterkingsfase hebben gezeten.

Het feit dat er in een aantal van de komende analyses een significant effect gevonden wordt “tussen personen”, naast de effecten “binnen personen”, suggereert dat er een complexe, bredere context is die belangrijk is om de impact van de versterkingsoperatie als geheel goed te begrijpen. Deze between-subject effecten suggereren namelijk dat er andere factoren zijn die bijdragen aan de uitkomst dan alleen de overgang naar de fase zelf. Dit kan van alles zijn: individuele kenmerken, andere invloeden vanuit de omgeving, of andere stressoren die parallel aan (maar qua timing niet op één op één met) de fase spelen.

Als we bijvoorbeeld zien dat er positieve effecten “binnen personen” van een fase op veiligheid zijn, betekent dat dat mensen zich veiliger voelen ten opzichte van hun eigen eerdere scores wanneer zij de fase ingaan. Als er daarnaast ook nog *negatieve* effecten “tussen personen” te zien zijn, betekent dat dat mensen die langer in de fase zitten lager scoren op veiligheid dan andere mensen die korter of nog helemaal niet in de fase zijn aangekomen. Een verklaring hiervoor kunnen we met deze analyses niet geven. Wel is het een belangrijk punt voor beleidsmakers: hoewel het duidelijk is uit Deel 2 van het rapport dat fases positieve of negatieve effecten op de bewoner kunnen hebben, laat deze bijlage ook zien dat er ook nog een duidelijk verschil is tussen bewoners, historisch gezien gerelateerd aan, maar niet veroorzaakt door, fases.

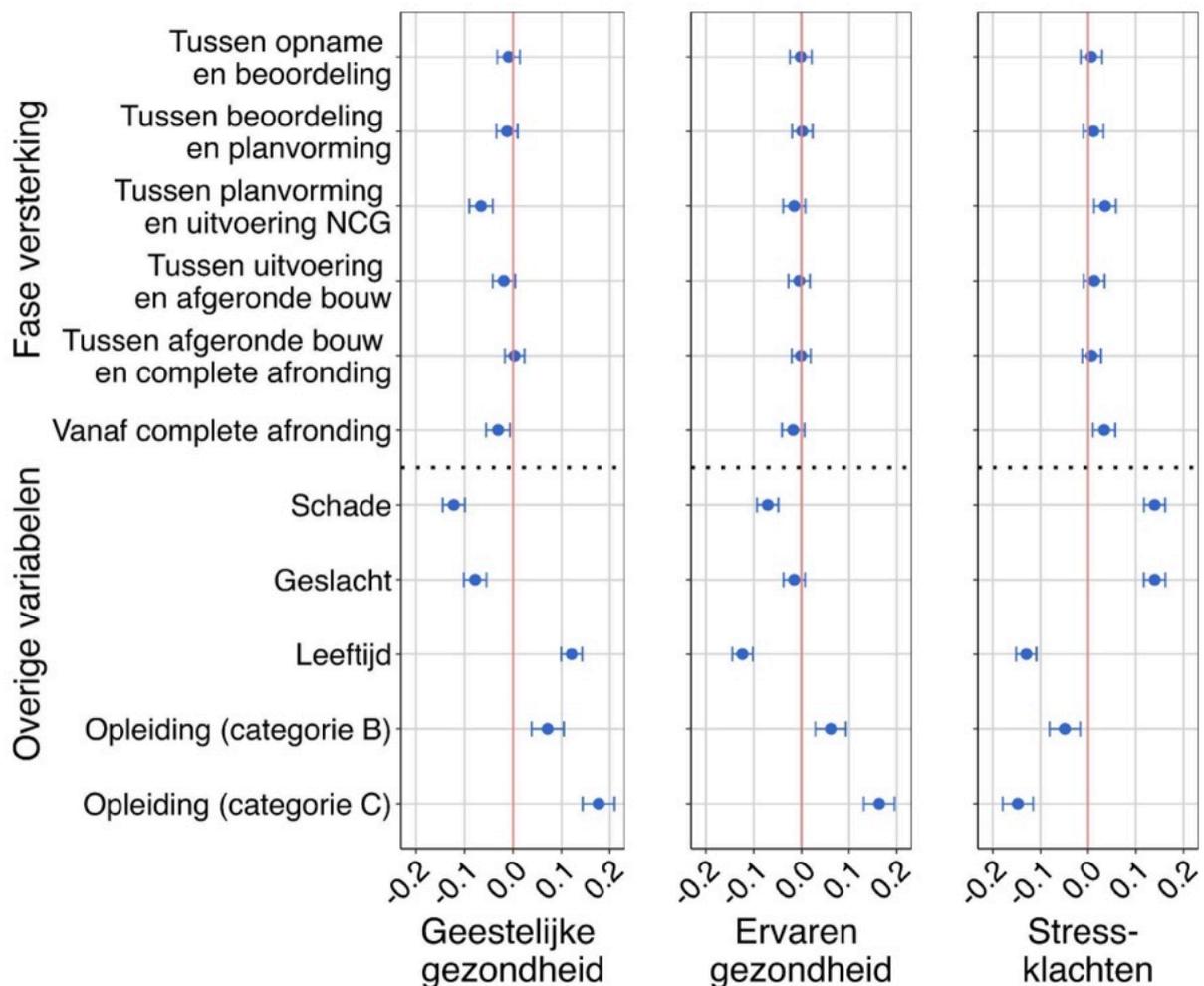
Bewoners voelen zich bijvoorbeeld (geestelijk) gezonder na afronding in vergelijking met hun eigen ‘baseline’ (“binnen personen”-effecten). Dat is positief. Maar als we naar effecten “tussen personen” kijken, zijn bewoners na afronding minder gezond in vergelijking met andere bewoners die korter of nog niet in die fase zitten, onafhankelijk van wat hun eigen score voor die fase was. Dat betekent dat hoewel de afronding een positieve impact heeft gehad op deze bewoners, het alsnog een aandachtsgroep moet zijn voor beleidsmakers: zij zijn in vergelijking met anderen die er korter of niet in de fase hebben gezeten alsnog minder gezond. Nogmaals, waar dit precies aan ligt kunnen wij met deze analyses niet concluderen. Mogelijk wonen de bewoners bij wie de versterking al is afgerond in gebieden waar veel bevingen zijn, of waar veel andere dingen spelen. Mogelijk hebben bewoners bij wie het langer geleden is afgerond alweer nieuwe schade aan hun versterkte huis, waardoor ze meer stressklachten hebben dan bewoners waarbij het nog maar net is afgerond. Mogelijk voelen ze zich ten opzichte van

toen ze in hun oude huis woonden beter, maar voelen ze zich alsnog niet zo op hun plek als mensen die überhaupt niet in de versterkingsoperatie terecht zijn gekomen. Dit zijn echter slechts hypotheses: voor de fases waarbij we zo'n complex beeld uit deze analyses krijgen, kunnen we in het NCG-panel of met kwalitatieve analyses in de vorm van interviews hopelijk nog beter deze nuances in beeld brengen.

Om een indicatie te krijgen van de grootte van de effecten, hebben we in deze figuren de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van de vier controlevariabelen (tussen personen) toegevoegd ter vergelijking. Deze controlevariabelen zijn schade, leeftijd, geslacht, en opleiding.

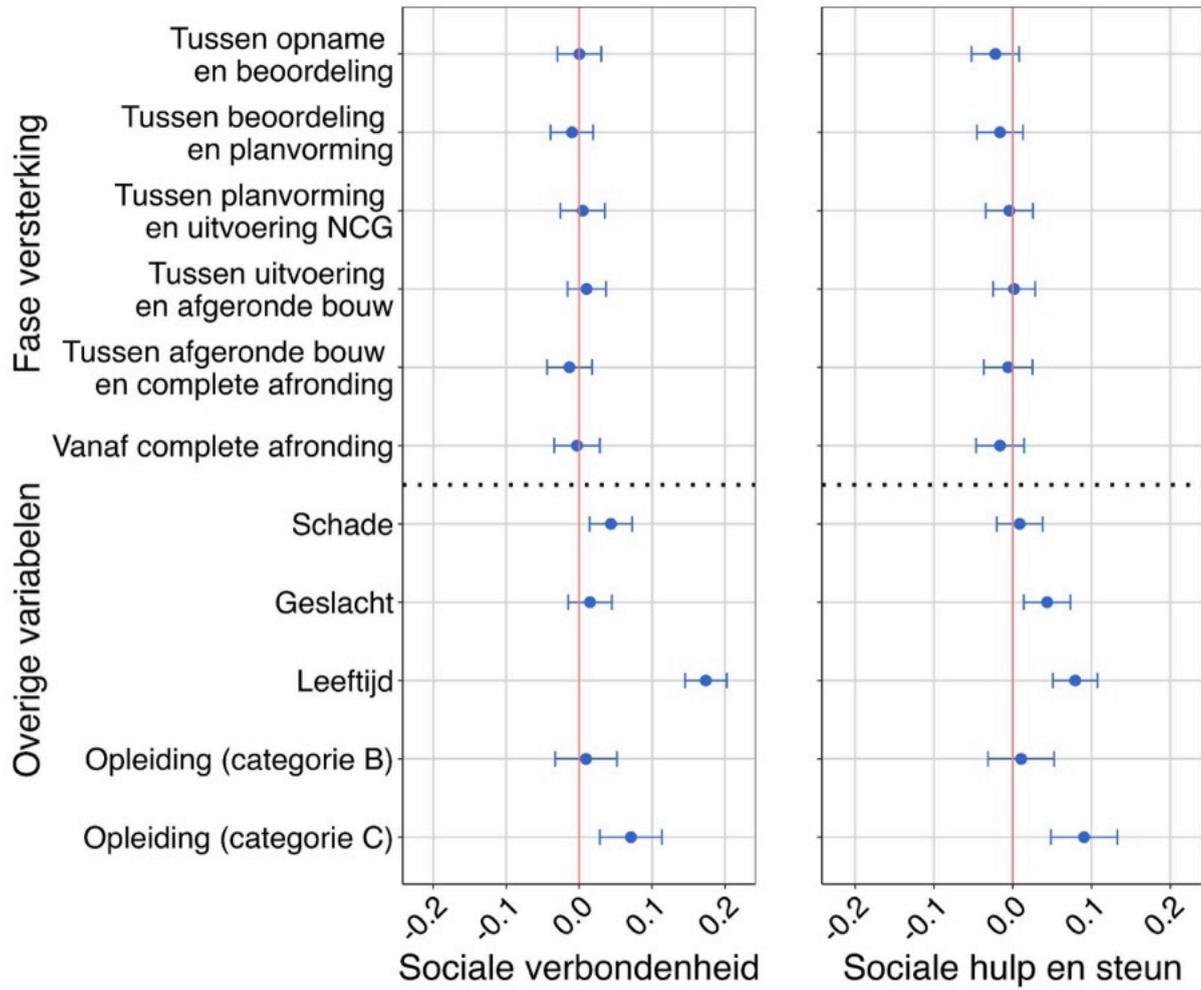
Gezondheid

Uit onderstaande figuur is op te maken dat de gezondheidsverschillen tussen bewoners meer te maken hebben met demografische verschillen (bv leeftijd) en verschillen in de hoeveelheid schade die bewoners hebben, dan met de duur van de versterkingsfases. Wat we uit dit figuur bijvoorbeeld kunnen concluderen is dat bewoners die meer schade hebben gehad dan andere bewoners (over alle metingen heen), gemiddeld slechter scoren op gezondheid dan andere bewoners.

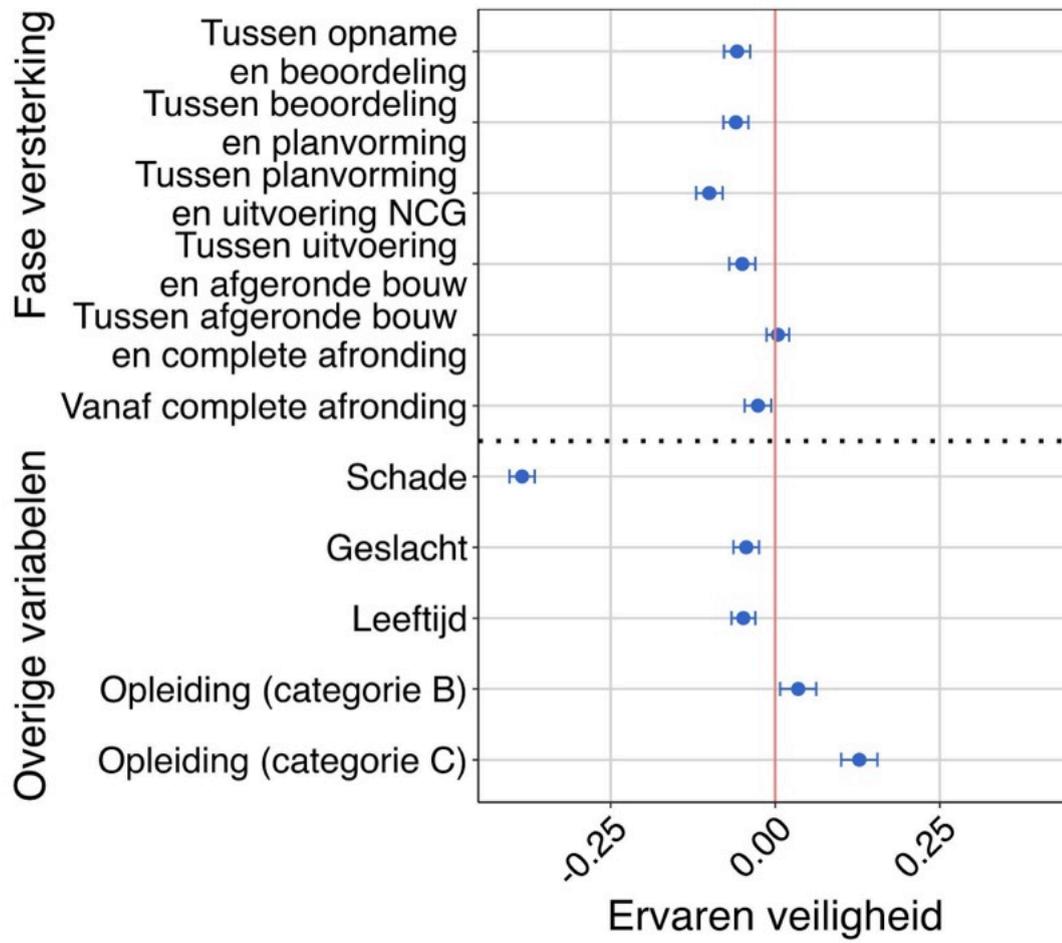

Hiernaast zien we dat bewoners die langer in de planvormingsfase hebben gezeten gemiddeld een verminderde geestelijke gezondheid hebben dan bewoners die korter in deze fase hebben gezeten of nog helemaal niet aangekomen zijn in deze fase. Dit komt overeen met het negatieve “binnen personen” effect in Figuur 8.1 in het rapport. Echter zien we vanaf complete afronding een tegengesteld patroon voor stress-gerelateerde klachten: het effect tussen personen is negatief (bovenstaand figuur) terwijl het effect binnen personen positief is (Figuur 8.1, rapport). Dit negatieve effect betekent dat bewoners voor wie de versterkingsoperatie al langer afgerond is, gemiddeld meer stress-gerelateerde klachten hebben (over alle metingen heen) dan bewoners voor wie de afronding recenter was of nog helemaal niet is begonnen. Echter weten we door de binnen-personen analyse (Figuur 8.1, rapport) dat deze verslechterde gezondheid *niet veroorzaakt* wordt door het ingaan van complete afronding: de overgang naar complete afronding resulteert juist in een vermindering van de stress-gerelateerde klachten van bewoners ten opzichte van de klachten die zij hadden vóór de complete afronding.

Sociale relaties

Ervaren veiligheid

Bijlage 8: Contextuele factoren in de versterking

Samenvatting

In deze analyses wordt gekeken of de impact van het versterkingsproces anders is bij bepaalde eigenschappen van (het versterkingsproces van) bewoners. We focussen op drie uitkomsten: gezondheid, sociale relaties en veiligheid.

- Er is geen verschil te zien tussen kopers en huurders in het effect van de versterkingsoperatie op gezondheid. Huurders voelen zich wel meer verbonden met hun dorp/buurt wanneer ze in de versterkingsoperatie zitten. Kopers voelen zich veiliger wanneer ze in de versterkingsoperatie zitten.
- Respondenten met een huis met een verhoogd risicoprofiel scoren lager op geestelijke gezondheid dan de andere groepen. Ook is het verschil in ervaren veiligheid tussen wel en niet in de versterking zitten het grootst onder respondenten met een normaal risicoprofiel.
- Bewoners die de meeste autonomie hebben (doordat zij onder batch 1588, Heft in Eigen Hand of Eigen Initiatief vallen) voelen zich minder veilig en zijn minder gezond dan bewoners die het reguliere versterkingsproces doorlopen. Huurders, met de minste autonomie, zijn ook minder gezond, maar dit verschil is niet statistisch significant.

Naast de fases van de versterking zijn er ook andere relevante factoren die van invloed kunnen zijn op het welzijn van bewoners. Zo is het mogelijk dat bewoners met een huurwoning de versterkingsoperatie anders beleven dan bewoners met een koopwoning. Daarnaast komen bewoners in aanraking met verschillende typen projecten en krijgen ze te maken met verschillende keuzemogelijkheden en tegemoetkomingen naar aanleiding van het bestuursakkoord van november 2020. Daarom besteden we in dit hoofdstuk aandacht aan deze ‘aanvullende variabelen’ die mogelijk de effecten van de versterkingsoperatie beïnvloeden.

Om dit te kunnen analyseren met voldoende statistische power hebben we de ‘within’ en ‘between subject’ levels hier niet uit elkaar gehaald. Dit gebrek aan power benadrukt de noodzaak voor metingen onder het NCG-panel, wat later in Gronings Perspectief fase 4 van start zal gaan (zie Bijlage 2 spoor 3).

Over causaliteit kan n.a.v. deze analyses dus niets gezegd worden. We bekijken hier per persoon in welke tijdsperiode de versterking begon en eindigde, en of de scores op bijvoorbeeld gezondheid in onze metingen in die specifieke periode verschillen van scores van bewoners (zichzelf én anderen) op momenten dat zij niet in de versterking zitten. Daarbij analyseren we ook of deze afwijking sterker is onder de hierboven genoemde groepen.

We richten ons hier op drie uitkomsten:

1. De drie gezondheidsmaten (geestelijke gezondheid, stressgerelateerde klachten en ervaren gezondheid) die eerder in het rapport ook aan bod kwamen.
2. Daarnaast zijn we geïnteresseerd in sociale verbondenheid en sociale hulp en steun in de buurt, omdat de versterkingsoperatie mogelijk gerelateerd is aan veranderende sociale relaties binnen dorpen/buurtten.
3. Als laatste analyseren we ervaren veiligheid, omdat verbeterde veiligheid in eerste instantie het doel is van de versterkingsoperatie.

Koop of huur

Er is geen verschil tussen kopers en huurders te zien in de associatie tussen de versterkingsoperatie en gezondheid.

Wel is er een verschil te zien in sociale verbondenheid: huurders die in de versterkingsoperatie zitten voelen zich meer verbonden met hun dorp/buurt dan huurders die niet in de versterkingsoperatie zitten.

Wat betreft veiligheid zien we dat kopers in de versterkingsoperatie zich minder veilig voelen dan kopers die niet in de versterkingsoperatie zitten. Dit effect zien we niet bij huurders.

Huis moeten verlaten

We zien geen verschillen tussen respondenten die hun huis wel versus niet moeten verlaten op de associaties tussen de versterking en de drie uitkomstmaten.

Risicoprofiel

Op geestelijke gezondheid scoren respondenten in de versterking met een huis met een verhoogd risicoprofiel lager dan de andere groepen (respondenten niet in versterking of met een normaal tot licht verhoogd risicoprofiel).

Bij ervaren hulp en steun is er een ander patroon: de groep respondenten met een normaal en een verhoogd risicoprofiel scoren hetzelfde in en buiten de versterking. De groep met een *licht* verhoogd risicoprofiel scoort echter lager in de versterking dan de groep met dit risicoprofiel niet in de versterking.

Bij ervaren veiligheid is er nog een ander patroon te zien: de groep respondenten buiten de versterking met een normaal risicoprofiel voelt zich veiliger dan de andere groepen. Alle groepen in de versterking voelen zich minder veilig. Het verschil tussen buiten en in de versterking is het grootst onder mensen met een normaal risicoprofiel.

Bestuursakkoord

In het bestuursakkoord van november 2020¹ zijn alle huizen uit de werkvoorraad van NCG ingedeeld in drie categorieën, op basis van de fase van het proces van opname, beoordeling en versterking waarin een adres zich op dat moment bevond. Per categorie zijn afspraken gemaakt over keuzemogelijkheden en tegemoetkomingen. In de analyses zitten geen verschillen in de associaties tussen de versterking en de drie uitkomstmaten tussen de verschillende categorieën.

Type project

Het type project kan één van de volgende zijn:

- Bouwkundig versterken (BKV)
- Sloop/nieuwbouw
- BKV en sloop/nieuwbouw

Als referentiegroep nemen we de groep die te maken heeft met BKV.

De analyses met deze groepen laten zien dat het überhaupt met de versterkingsoperatie te maken krijgen stabielere associaties met de uitkomstmaten heeft dan de interactie tussen de versterkingsoperatie en het type project. Analyses zonder deze interactieterm laten zien dat respondenten bij wie het nog niet bekend is er beter aan toe zijn dan respondenten bij wie het al wel bekend is.

Autonomie bewoner

Bewoners hebben verschillende maten van invloed op het versterkingsproces. Deze groepen worden in de data onderscheiden, met een oplopende mate van invloed die een bewoner heeft:

- Groep 1. Regulier, huurder: NCG doet in principe zaken met de eigenaar, waardoor huurders slechts een beperkte impact hebben op wat er gebeurt.
- Groep 2. Regulier, eigenaar: Een eigenaar kan het versterkingsproces altijd stopzetten en individuele wensen uitspreken.
- Groep 3. Bouwen in Eigen Beheer en Eigenaar Kiest Bouwer: Hierbij mag een eigenaar zelf een aannemer uitkiezen, maar doorloopt hij/zij verder het reguliere proces.
- Groep 4. Bouwimpuls: Als vastgesteld is dat versterking noodzakelijk is krijgt de eigenaar een uitvoeringsbudget, maar kan de aannemer niet gekozen worden.

¹ Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-43fc148e-7482-4d50-9b59-33cde34013f5/pdf>

- Groep 5. 1588: In deze 'batch' huizen krijgt een eigenaar subsidie om zelf zijn versterking uit te voeren als vastgesteld is dat versterking noodzakelijk is.
- Groep 6. Heft in Eigen Hand en Eigen Initiatief: Hier heeft de eigenaar vergaande regie over het eigen versterkingsproces, met daarbij horende rechten en plichten.

In deze analyses gebruiken we Groep 2 als referentiegroep – dit is veruit de grootste groep.

- Bewoners in Groep 2 scoren in en buiten het versterkingsproces ongeveer hetzelfde op de maat voor geestelijke gezondheid. Bewoners in Groep 6 scoren echter lager op deze maat wanneer ze in het versterkingsproces zitten.
- Ook op de maat voor stressgerelateerde klachten scoren bewoners in Groep 6 hoger wanneer ze in het versterkingsproces zitten terwijl het voor bewoners in Groep 2 gelijk blijft. Dit is ook zo voor bewoners in Groep 5.
- Op de maat voor ervaren gezondheid zijn dergelijke patronen niet te zien.
- Ook bij de maten voor sociale verbondenheid en sociale hulp en steun zijn zulke patronen niet te zien.
- Voor ervaren veiligheid is er wel een soortgelijk patroon: bewoners in Groep 6 laten een grotere vermindering van ervaren veiligheid zien wanneer ze in het versterkingsproces zitten dan bewoners in Groep 2. Een vergelijkbaar ongunstig effect is ook te zien bij Groep 5.

Er lijkt hier een patroon: bewoners in Groep 5 en Groep 6 voelen zich minder veilig en zijn minder gezond.

De bovenstaande analyses laten samen zien dat de versterkingsoperatie een complex proces is, wat ook als zodanig wordt ervaren door de bewoner. Zoals we in de verschillende eerdere hoofdstukken in Deel 2 van dit rapport hebben gezien hebben de verschillende fases een significante impact op gezondheid en andere indicatoren. Dit hoofdstuk laat zien dat hier nog verdere nuances liggen: met name ervaren veiligheid is gerelateerd aan de aanvullende factoren die in dit hoofdstuk zijn besproken, zoals het type project en de autonomie van de bewoner. Het NCG-panel (zie Bijlage 2 spoor 3) is daarom een belangrijke toevoeging aan Gronings Perspectief om de nuances van deze aanvullende factoren beter in beeld te brengen.

Subsidieverstrekker:

**Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat**

Contactgegevens onderzoeksleiding:

Prof. dr. M. Dückers en dr. A. Scherpenzeel

info@groningsperspectief.nl

www.groningsperspectief.nl

X: Gro_Perspectief